

# سقاوی دوم

نویسنده: سمسور افغان

برگردان: دکتور خلیل الله و داد یارش - هالنڈ



# سقاوی دوم

نویسنده: سمسور افغان

مترجم: خلیل الله و داد بارش - هالتد



## شناسنامهء کتاب:

نام : سقاوی دوم

نویسنده : سمسور افغان

ناشر پشتو: مجمع انكشاف كلتوري افغانستان- جرمني

نوبت چاپ: اول

تیراژ : ۵۰۰ نسخه

سال چاپ : ۱۳۷۷ خورشیدی - ۱۹۹۸ میلادی

مترجم: خلیل الله وداد بارش - هالند

ناشر دری : ادارهء دارالنشر افغانستان

حق چاپ محفوظ است



## اهداء به:

\* اعلیحضرت غازی محمد نادرخان  
و قهرمان ملی، محمد گل خان مومند که دورهء  
اول سقاوی را سقوط دادند.

\* آنعده جوانان و فرزندان میهن، که دورهء دوم  
سقاوی را از پای انداخته، با قربانی سر و دادن  
خون خویش، وطن را از تجزیه، رهایی  
بخشیدند.



## فهرست مطالب

صفحه	عناوین
۱	سقاوی دوم، يك اثر تاریخی، سیاسی و عبرت انگیز
۲	پیشگفتار
۵	نظری کوتاه بر دوره، یکم سقاوی
۱۳	محکوم بودن در حاکمیت خود
۱۹	اقلیت در رول اکثریت
۲۰	بررسی و شناخت بېرک کارمل
۳۱	همه اختیاری پرچمیها، پشتو و پشتونها
۴۱	حاکمیت داکتر نجیب الله و محکومیت پشتونها
۵۳	ظاهر بدخشی و تشکل ستمی ها
۶۰	تعبیر هایی از « ملیت های برادر »
۶۵	سقاوی دوم
۷۱	ریانی، مردی در نقش فکری بېرک کارمل و عمل بچه، سقاو
۸۰	مسعود، با نام وچهره، يك قهرمان ملی اما مزدور به عنوان بازی کننده، اصلی سقاوی دوم.
۹۸	خرابی وضع اقتصادی و انفلاسیون
۱۱۲	اوضاع اجتماعی
۱۲۱	کینه های قومی، زبانی و ستمی
۱۳۲	زبانهای وارده بر فرهنگ
۱۴۰	اقلیتها، سیاستها و سازشها
۱۵۲	پیشنهاد ها یا طرحهای اساسی و عمده به خاطر جلوگیری از دوره، سوم سقاوی و نیز حفظ وحدت ملی و تمامیت ارضی افغانستان
۱۶۲	مأخذ



## سقاوی دوم

### يك اثر تاریخی، سیاسی و عبرت انگیز

برای «افغانستان د کلتوری ودی ټولنه-جرمنی»، جای خوشیست که در راستای کوششهای ملی و فرهنگی خویش، در قدم نخست، اثر مهم، با ارزش، تاریخی و مستندی را از يك نویسنده، جوان و پرکار «سمسور افغان» به علاقمندان تاریخ و سیاست کشور و همه، دوستان دیگر پیشکش میدارد.

این اثر «سمسور افغان» به عنوان برگه و برخی از تاریخ گذشته و نیز تأملی و درسی بر فردای سیاسی و تاریخی کشور دارای اهمیت فراوان است. نویسنده در بررسیهای تاریخی از روش تحلیلی کارگرفته و در پنج سال اخیر، خود شاهد بسیاری از رخدادها و جریانات بوده و به همین خاطر اثرش مانند کلکسیونيست پر از يك سلسله رخدادها یا حوادث مستند.

همچنان با اظهار سپاس و شکران قلبی از آقایان حاجی فضل الرحمان، انجنیر حبیب رسول، دگروال حضرت رسول، داکتر عبدالرسول، سیدآغا کنری، دگروال حضرت عمر و شیرولی که در تهیه و مصارف چاپ کتاب با نویسنده و «افغان کلتوری ودی» همکاری بی دریغ کرده اند.

باور کامل داریم که مطالعه، این اثر به حوادث و جریانهای جاری در افغانستان به پژوهشگران و علاقه مندان مسایل افغانستان، کمک ارزشمندی خواهد کرد.

با احترام

د افغانستان د کلتوری ودی ټولنه

جرمنی



## پیشگفتار

تاریخ بیست سال آخر افغانستان، پُر است از حوادث خونبار و غم انگیز، مگر پنج سال اخیر (۱۳۷۱-۱۳۷۵ خورشیدی) فصل دیگریست از ادامه این حوادث غمبار که آمد و باید نمی آمد و اما آورده شد. درین سالها بود که بنیادها و داشته های موجود مادی کشور نیز بر باد رفت و چپاول گردید. امیدی که مردم ما در قبال رشادت ها و شهادت های خویش بدان دل خوش میکردند و میاندیشیدند که يك حکومت ملی و اسلامی با اختیار خود را خواهند ساخت و حیثیت و آبرویی (نام و نشانی) را که به زور شمشیر به دست آورده اند، حفظ و در کاروان تمدن کشورهای مترقی و رشد یابنده، سهمی ارزنده ادا خواهند کرد. به همین امیدواری بود که ریکارد حماسه ها و قربانیهای بیدریغ و بیشمار را در دنیای حادثه ها، تاریخها و قربانیها، ثبت کردند، ریکاردی را که هیچ ملتی در تاریخ و قربانیهایش مانند آنرا ندیده و ندارد. مردمانی با دست خالی در برابر يك ابرقدرت جهانی می ایستند و آن «قدرت بالاتر» را در حالی از میان برمیدارند که بم اتومش را هنوز در دست داشت و دارد، اما آن «قدرت بالاتر» نیز با کنار رفتن از میدان سیاسی آرام نشست و برای احیاء و جبران شکست نظامی خویش یکبار دیگر به همان اصلی توجه کرد و از آن سود عملی برد که پنجاه سال پیش از این، انگلیسها بدان متوسل شده بودند.

تاریخ در مورد انگلیسها می نویسد که: «آنها در میدان نظامی با شکست و اما در میدان سیاسی پیروزمندانه برآمدند». فقط چند سال پس انگلیسها با طرح و راه اندازی توطئه، ملی یعنی «دوره» سقاوی اول «حکومت جوان افغانستان را برانداختند و تمام آرزوهای گرد شده برای يك دولت متمدن را بر باد کردند و از میان برداشتند.



روسها نیز مانند انگلیسها در میدان جنگ با شکست و اما در میدان سیاسی با سری افراخته این دیار را ترك کردند. به گونه یی که نه آنها را کسی ملامت گفت و نه کسی از اوشان جبران و خساره، جنگی خواست. آنها در درون «جهاد» و دوران «جهاد» برچنان استحکامات و تکیه گاهی دست یازیده بودند که بر ایشان حتی از دست نشانده های آشکار و معلوم الحال نیز، وفادار و سودمند تمام شد. روسها با تحمیل دوره، دوم سقاوی بر افغانها دوره، دیگری از رنج و مشقت و بریادی را آوردند که خسارات آن از هر دوره، دیگر چند چندان است.

روسها با آنکه از اثر جنگ و نبرد و مقاومت مردم افغانستان از صحنه های (تصمیم گیری) سیاسی و نظامی به دور شدند، اما هنوز چشم کین و نفرت شان را در برابر ملتی دارند که تمام شأن و شوکت شانرا گرفته و برخاک انداخته است. روسها عقده، این انتقام را به وسیله، چند تن دست نشانده، پنهان و حالیا آشکار، از افغانها گرفتند و تا هنوز میگیرند.

در این اثر بر آن مسایل و نکاتی اشاره میشود که در حوادث غم انگیز پنج سال خیر (۱۳۷۱-۱۳۷۵ خورشیدی) علتها و سببها بوده اند. همچنان در چگونگی این حوادث دردناک و بازیگران و زیانهای وارده از آن، يك سلسله مسایل و حقایق بیان و بازتاب گردیده است.

اینکه چرا این اثر «دویمه سقاوی» یا «سقاوی دوم» نامگذاری شده، بدان خاطر است که تکرار حادثه ها بسیار نزدیک و همانند هستند، این نام (سقاوی دوم) به خاطر قصدی یا از روی کین به اداره، ربانی - مسعود نهاده نشده، بلکه آنها خود نیز به آن دور (سقاوی) و این نام افتخار میکردند و میبایدند، گاهی که يك انسان بر خبری و عملی و مفهومی بیالذ، پس روح و روان او نیز بدان مفهوم بستگی میدارد. مردم عوام و بسیار روشنفکران ما نیز حاکمیت جنجال برانگیز ربانی - مسعود را به مفهوم و نام «سقاوی دوم» یاد میکنند، خود مسعود و ربانی هم رهروان و پیروان راه حبیب الله کلکانی (بچه، سقاو) هستند و از نام آن برخوردارند، پس از اثر خواست



اکثریت، نام «سقاوی دوم» را بر این کتاب، درست انگاشتم.

اگر در این اثر چنان حقایق ناگفته‌ی بی بیان شده باشد که در روشن ساختن اذهان مردم ما و بیدار ساختن آنها، مؤثر بوده و کاری بکند، سبب خوشی و توشه و توان و یاور راه من خواهد شد.

زنده و سربلند باد افغانستان، مرده و روسیاه باد، دشمنان افغانستان.

با احترام

سمسور افغان



## کوتاه نظری بر سقاوی اول

آنگاه که انگلیسها در سه جنگ با افغانها به شکست مواجه شده و طعم تلخ شکست را دیده و پرستیژ و حیثیت و وقار آنها در سطح جهانی ضربه دید و افکنده شد، در جست و جوی يك انتقامگیری سخته و سنجیده، از افغانها گردیدند، آنها تجربه و تجربه های خوب خانه ویرانی و دست اندازی در امور افغانستان را داشتند. در سال ۱۹۱۹ میلادی که انگلیسها در سطح جهانی و به گونه رسمی شکست خود را پذیرفته و کامیابی افغانها را تصدیق کردند، در افغانستان، امیدی از شیرازه، يك تمدن و بارور شدن آن، در افغانها پیدا و نام افغانستان در سطح جهانی بلند و وطن ما در میان جهان و جهانیان از حیثیت و افتخاری بهره مند گردید و افغانستان با گامهای سریع راه تمدن و پیشرفت و ترقی را دنبال گرفت.

انگلیسها با آنکه به گونه رسمی استقلال و آزادی افغانها و شکست خود شان را معترف بودند، بازهم از دخالت و دست اندازی در مسأله و مسایل افغانستان روگردان نشده، در جست و جوی يك تجربه، دیگر در ین دیار گردیدند، آنها به خاطر پیاده کردن این آرزو چنان يك فردی را انتخاب کردند که هم ساده بود و هم احمق و هم منسوب به يك قوم اقلیت. انگلیسها این تجربه را میکردند تا ببینند ظرفیت و کارایی اقلیتها در حکومت کردن و دولت داری چگونه است؟ آیا آنها (اقلیت ها) نیز در حکمرانی ها و اداره های فردا به عنوان يك اصل، مطرح شده میتوانند یا خیر؟ اثر مندی انگلیسها تضمین و در نظر گرفته میشود یا نه؟ در حکومت و اداره، وطن ظرفیت آنها (اقلیت ها) چقدر و سهم شان در ثبات و بی ثباتی جامعه تا چی حد خواهد بود؟

به خاطر پیدا کردن پاسخ درست به همین پرسشها و عقب زدن تمدن جدید و نیز انتقام گرفتن از افغانها، حبیب الله کلکانی (بچه سقاو) را انتخاب



کردند تا با کمک خود و ارتجاع داخلی، نخست اوضاع را خراب و سپس تمدن و ترقی در حال رشد و رویش را به سقوط رو به رو کنند.

حسبب آله کلکانی فرزند امین الله در سال ۱۸۹۰ میلادی تولد شده است<sup>(۱)</sup>. او باشنده، دهکده، دکو (این دهکده مربوط ولسوالی میریچه کوت است - مترجم) از منطقه، کلکان شمالی بود، پدرش مدتی به فروش برخی اموال مشغول بود سپس سقاوی را پیشه ساخت. او میخواست که پسرش در مکتب درس بخواند، اما او مکتب را قبول نکرد (نخواند) و با پسران بد و اوباش نشست و برخاست کرده در قمار و دزدی خو گرفت. در سال ۱۹۲۶ در فوج شاهی عسکر شد و به مثابه یک فرد عادی به اجرای وظایف مشغول گشت. باری برای ده روز رخصت گرفت و راهی خانه و خانواده گردید و با خود به طور نهانی تفنگ دولتی را نیز همراه آورد وقتی حدود نه منزل دورتر از کابل در منطقه «قلعه حاجی» رسید، سه تن دزد در برابرش پیدا شدند (به گفته مشهور: در برابر دزد، دزد آمد) با آنها دست و پنجه نرم کرد و یکی را بکشت، هنگامیکه از رخصتی برگشت به خاطر قتل همان دزد و بردن اسلحه به طور مخفی، تحت بازداشت قرار گرفت و سپس از پنج ماه مجازات رهایی یافت و به سوی پیشاور گریخت، در «بازار قصه خوانی» همراه محمد صدیق بوت فروش مزدوری و در سال ۱۹۲۸ همراه یک تن سماوارچی کار میکرد. در بیستم دسمبر ۱۹۲۸ خبری از کابل به او رسید و به طور مخفی و با لباس بدل راهی منطقه اش شد و شروع کرد به قطاع الطریقی و رهزنی و شرارت.<sup>(۲)</sup>

برخی از پژوهنده گان دیگر در مورد او گفته اند که او یک فرد بسیار «کورمغز» بوده و قدرت حافظه نداشت و به همین خاطر در جریان سه سال نتوانست که حتی «قاعده، بغدادی» را بیاموزد، وقتی پدرش به کلی از آموزش او دلسرد گردید، نامبرده را نزد ملک محسن کلکانی که یکی از خانهای بزرگ منطقه بود، مزدور ساخت. اما پس از اندک مدتی این کار را نیز رها کرده با دزدان و رهزنان منطقه همراه گردید، بعد ها در برخی از مناطق دیگر افغانستان به دزدی و چپاول پرداخت، همینکه فهمید حوصله و صبر مردم



به تنگ و دولت در صدد گرفتاری او برآمده، در سال ۱۹۲۶ همراه محمد اعظم خان خاک افغانستان را رها و در سرحدات و مناطق پشتونستان وارد شد، چند ماهی آنجا بازار چور و چپاول و دزدی را گرم ساخت تا آنکه میان او و رفیق صمیمی اش محمد اعظم خان مخالفت پیدا شد. بچه سقاو به پیشاور آمد و همراه محمد صدیق بوت فروش مزدوری اختیار کرد، چون آنجا نیز مورد تعقیب بود و دوری از محمد اعظم خان نیز برایش سخت تمام میشد، بدین خاطر راهی «پاره چنار» گردیده و با او آشتی کرد. (۳)

برخی دیگر از پژوهنده گان بدین باور اند که بچه سقاو هنگام اقامت در پشاور «با استخبارات بریتانیا تماسهایی داشت، مثلاً در سال ۱۹۲۶ میلادی (۱۳۰۵ خورشیدی) با رئیس پولیس سرحد پشاور (پیراون) دید و بازدید های مفصلی داشت و برخی از پژوهنده گان دیگر عقیده دارند که درکوششهای نخستین سقاوی ها و درساحت فعالیت سقاو، نماینده گان انگلیسی نیز موجود بودند و شخص بچه سقاو همراه نماینده انگلیس، «امفرنیس» تماسهای شخصی میگرفت». (۴)

میرغلام محمد غبار مینویسد: «بعد از آنکه در ماورای خط دیورند به دزدی در پاره چنار متهم و محکوم به یازده سال حبس گردید، دفعتهاً به طور مرموز، رها و به افغانستان برگشت».

وقتی به افغانستان برگشت (یا برگشتانده شد). در منطقه، کوهدامن شمالی همراه با دزدان و یاغیان دیگر محلی یکجا و همراه شده شروع به راهزنی، دزدی، غارت و چپاول کرد و با همان یاران، در برابر دولت مرکزی ایستاد و با ارتجاع داخلی، برخی روحانیون تنگنظر و استخبارات انگلیسی، یکجا، پلان تصرف کابل را ساخت.

در اواخر عقرب ۱۳۰۷ خورشیدی (۱۹۲۸ میلادی) راه مناطق شمال را قطع و در ماه قوس همین سال (۲۲ قوس) اداره محلی سرای خواجه را متصرف گردید.

حبیب الله کلکانی به تاریخ سیزدهم دسمبر ۱۹۲۸ به خاطر حمله بالای



پایتخت، به منطقه شمال کابل آمده و از کوتل خیرخانه پیشروی کرده، در شهر آراء متوقف گردید. در ۱۳ جنوری ۱۹۲۹م بود که غازی امان الله خان خلع خود را از سلطنت اعلان و در ۱۵ جنوری ۱۹۲۹ در حالیکه بچه سقاو در ده کیپک موضع گرفته و شهر کابل را تهدید میکرد، سردار عنایت الله خان اعلان پادشاهی کرد. اما به تاریخ ۱۷ جنوری یعنی دو روز پس خلع و حاکمیت به بچه سقاو رسید. ساعت پنج عصر ۱۸ جنوری (برابر ۲۸ جدی ۱۳۰۷ خورشیدی) بچه سقاو نیز به داخل «ارگ» قدم نهاد و در «قصر گلخانه» نشست و با این ترتیب، یک دوره تاریخ افغانستان آغاز شد.



بچه سقاو هنگام حاکمیت

غلام محمد غبار درین مورد مینویسد: «شخص حبیب الله طبعاً از اداره، یک کشور نی بلکه از اداره، حسابی یک قریه هم عاجز بود.»  
«اینها چون از عصر و حتی محیط کابل عقب مانده افتاده تر بودند و



هرجا سری می یافتند در صدد بریدن آن میشدند، تا دريك عرصه در شده هیچ سری باقی نماند و آنها به تنهایی سر افرازند، پس به شمشیر و زنجیر و اعدام تکیه میکردند.»

«انقراض سلطنت شاه امان الله با استقرار حکومت اغتشاشی بچه، سقاو توأم بود و این واقعه در افغانستان به حیث يك «فاجعه» تلقی گردید، مخصوصاً در بین طبقه روشنفکر وحدت ملی افغانستان به واسطه تولید نفاق عمومی به نامهای پشتون و تاجک، هزاره و ازبک، سنی و شیعه و امثال آن برهم خواهد خورد و بالاخره فضای دیگر و قشر دیگر ایجاد خواهد گردید که با منافع و مصالح مردم افغانستان ارتباط نداشته و به ساز دیگران خواهد رقصید.» (۵)

با حاکمیت بچه، سقاو در تمام افغانستان يك بی ثباتی عمومی (انارشی) پدید آمد، ترقی تازه راه افتاده به عقب زده شد و عزت و حیا و سر و مال مردم در خطر افتاد، دروازه های دانش و ترقی، فرهنگ و پیشرفت، بسته شد، که حتی نخستین کاریکه بچه، سقاو کرد «درکابینه اش به وزارت های معارف و عدلیه جای نداد.» (۶)

پس حکومتیکه در آن نه عدل باشد و نه روشنی علم (معارف) هر انسانی قضاوت خواهد کرد که در آن تا چه اندازه جهل، نادانی، تاریکی و دیگر سرچشمه های فساد، جای دارند.

سردار فیض محمد خان زکریا میگوید: «من شخصاً بچه، سقاو را از نقطه نظر اینکه پسر یکنفر سقاو بود، انتقاد نمیکنیم (باشد متاع نیکو از هر دکان که باشد) لیکن اعمال بچه، سقاو، ظلم و ستمگاری بچه، سقاو و جهالت و وحشت بچه، سقاو را ننگ و عاز بشریت میدانم و در عصر بیستم سلطه، جهل و وحشت در افغانستان يك حادثه، بس ناگوار و انفعال انگیز است.» (۷)

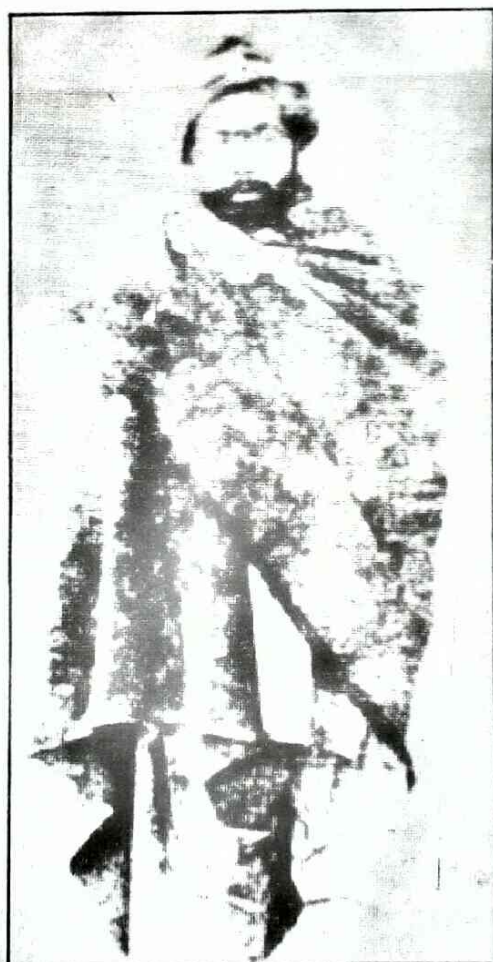
مارشال شاه ولیخان میگوید: «اگر این شورش دوام میکرد، شیرازه»

وحدت کشور به هم میخورد.» (۸)



به همین خاطر غازیان وطن به خاطر از بین بردن حاکمیت جهل و تیره گی به مسزولیت و رسالت ملی خویش متوجه و در جست و جوی سرنگونی آن گردیدند. سرلشکر و سپه سالار این غازیان و وطنخواهان غازی، محمد نادرخان بود که نمیتوانست بی اداره گی و خودسری سراسری را ببیند، به همین خاطر در راه نابودی آن قدم نهاد.

غازی محمد نادرخان درمورد خودسریهای آنوقت میگوید: «اگر این حالت دوام کند، مملکت ویران، اوضاع خطرناک و استقلال که با قربانیهای متوالی به دست آمده، ازدست خواهد رفت، آنگاه زنده گی برای ما چه معنی خواهد داشت؟» (۹)



بچه، سقاوی دوم از حاکمیت

محمد نادرخان و دیگر بزرگان و غازیان افغان این حاکمیت پر از جهالت و وحشت را برای افغانستان و مردم ما یک مریضی خطرناک میپنداشتند که هم زنده گی وطن را تهدید میکرد و هم زنده گی مردم را. پس لشکر و سپاهی ملی

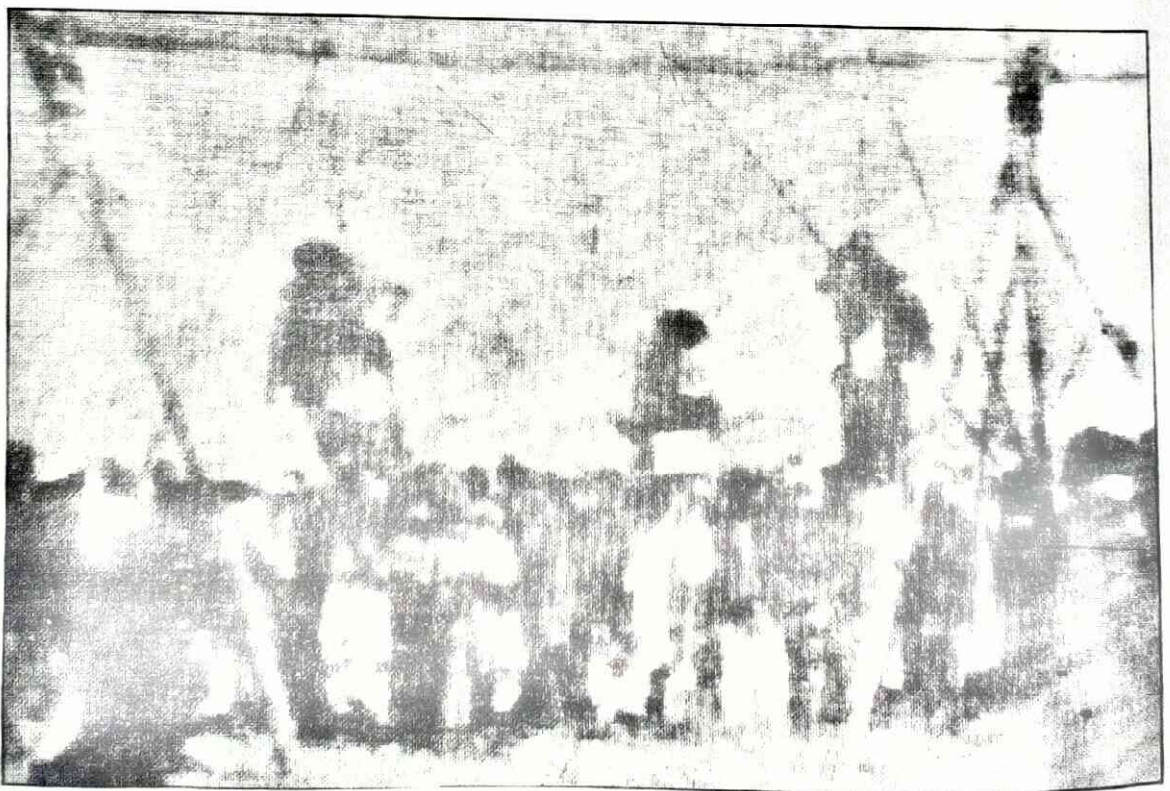


را گرد کرد با آنکه درین هنگام برخی از اعضای خانواده اش اسیران بچه، سقاو بودند و برای مبارزه محمد نادرخان هر لحظه خطر مرگ آنها میرفت و بچه، سقاو نیز همینگونه اخطارها میداد:

«من از سلطنت دست نمی بردارم، ملتفت باشید که اگر به کابل نیایید و امر مرا نشنوید، عایله شما تا اکنون در کمال احترام میباشد، امر میدهم به صورت بسیار فجیع کشته شوند.» (۱۰)

اما غازی محمد نادرخان پروایی از این خبرها و اخطارها نکرد و جای برجای سقاویها را شکست داد.

در ۱۵ اکتوبر سال ۱۹۲۹ غازی محمد نادرخان در «قصر سلامخانه» ارگ رسید و حاکمیت نه ماهه، بچه، سقاو را اختتام، او و «شماری از یاران» نزدیک او را به دار زد و افغانستان را از این مرض مهلك نجات بخشید.



بچه، سقاو و چند تن از یاران در چوبه های دار



## مآخذ

- ۱- دوکتور خلیل الله و دادبارش، امیر حبیب الله کلکانی مردی در حریق تاریخ، پشاور، سال ۱۳۷۷ خورشیدی ص ۶۶ و دیگر جاهای کتاب.
- ۲- کابلی والا، اثر مولانا محمد صادق حسین صادق صدیقی، تبصره عبدالمخالق رشید، مجله، هیله ۱۳۷۶ خورشیدی، شماره، ششم، صفحه ۱۱۰.
- ۳- مولانا آغا رفیق بلند شهری، رویداد های بغاوت افغانستان، ترجمه، آراکوزیاوال، کراچی، سال ۱۳۷۴، صفحات ۴-۶.
- ۴- تاریخ معاصر افغانستان از استرداد استقلال تا انقلاب ثور، کابل، صفحه ۶۶.
- ۵- میر غلام محمد غبار، افغانستان در مسیر تاریخ، سال ۱۳۴۸، صفحات مختلف.
- ۶- دوکتور خلیل الله و دادبارش، همان اثر، صفحه ۱۱۶.
- ۷- مارشال شاه ولی خان، یادداشت های من، کابل، مقدمه سردار فیض محمد خان زکریا، مقدمه صفحه ج.
- ۸- مارشال شاه ولی خان، همان اثر، صفحه ۲.
- ۹- سپه سالار محمد نادر خان، اثر شاه ولی خان، صفحه ۳۹.
- ۱۰- حبیب الله کلکانی (بچه سقاوی)، اثر شاه ولی خان، صفحه ۴۷.



### محکومیت در حاکمیت (حاکم محکوم)

از سالهای دراز به اینسو و به طور خاص در این دو سه دهه اخیر بار بار این ادعا شنیده شده. تحریک شده و به گونه شعوری یا غیر شعوری به آن دامن زده شده که گویا از صد سال به اینسو، پشتونها در افغانستان حکومت کرده و تمام حاکمیت از آنها بوده و دیگر اقلیتهای قومی محروم بوده اند ۱۱.

ظاهراً این ادعا در برخی از ذهن ها میگرده که از لحاظ نسل از احمدشاه بابای بزرگ گرفته تا امروز به جز از بچه سقاوی، بیک کارمل و برهان الدین ربانی که حکومتهای نیمه اختیاری و وابسته داشتند، صرف نظر از اینکه کارمل کشمیری و دو تن دیگر تاجیک بوده اند، دیگر کسی حکومت نکرده است. اما اگر دقیق شوم چنین نبوده است، درحقیقت در يك وقت دو حکومت متوازی به نام يك حکومت، حاکمیت کرده اند، یکی حکومتی بوده که مسایل سیاسی، دفاعی، اجتماعی و برخی مسایل دیگر را پیش برده و ظاهراً پشتونها در پُستهای حساس آن مقرر بودند، دیگری حکومت دفتری و زبانی بود که تمام امور را در قلمرو دفتری در بر میگرفت و مسایل کتابت و امثالهم را آماده و ترتیب اثر میداد، در این حکومت هم پشتونها بودند، هم تاجیکها، هم قزلباشها و دیگر قومهای کوچک، اما هرکس که بودند تمام امور دفتری شان به زبان فارسی صورت میگرفت و از لحاظ عملی این حکومت در دست فارسی زبانها بود اینکه هر فردی از لحاظ پُشت یا نسل به هر کی میرسید و درین حکومت کار کرده و یا میکرد، هرکس که بود، از اینکه تماماً باعث ترقی و پیشرفت و تکامل و حاکمیت زبان فارسی گردیده اند، میشود فارسیوانان یا فارسی زبان ها شمرده شوند و از همین خاطر عده زیادی از فارسی زبانها آهسته آهسته به دربارها روی کردند و کم از کم از آن بسیار مشکلاتی رهایی یافتند و بیغم شدند که اکثریت بزرگ وطن بدان روبه رو بود.

درین شك نیست که گاه گاهی، شماری از شاهان و دربارها به زبان پشتو



و فرهنگ پشتونها چیز چیزی توجه کرده اند، مثل شاه حسین هوتک، امیرشیرعلی خان، امیرعبدالرحمن خان، غازی امان الله خان و غازی محمد نادرخان، اما هیچگاهی اکثر دربارها حاکمیت زبان فارسی، مسأله بی جداگانه و به دور نبوده است، به گونه، مثال «امیرشیرعلی خان به اساس يك فرمان، امور عسکری، اصولنامه ها، نامها و چیزهای دیگر را از انگریزی به پشتو گرداند»<sup>(۱)</sup> که تا امروز دوام دارد اما پس از احمدشاه بابا در این همه سالها و حاکمیت ها هیچکس در باری را ندید تا همانگونه که زبان فارسی ارزش داشت، پشتو هم میداشت.

همین جفای فرهنگی و زبانی، استعمار و استعمار از پادشاهان، قدرتمندان و اختیار داران پشتون است که پشتون ها گله، همیشگی از آنها دارند و این جفا به مانند زخمی ناسور و دردی بی دوا، در دل هر يك پشتون جایگاه ابدی خواهد داشت و همین مسأله بود که در قسمت ایجاد و تشکیل ملت واحد و یکپارچه، يك سلسله مشکلاتی را بار آورده است.

در اثر عمل همین حاکمان بود که زبان پشتون و پشتونها از امور دفتری و دربار به دور شدند و جای شان را فارسی زبانها گرفتند، این عملیه سالهای سال دوام کرد و روز هایی هم رسید که به گفته، محمد گل خان بابا از دربار، «مرستون» یا «قبرستان» پشتو ساخته شد، به این معنی که پشتون در نسل سوم از لحاظ معنوی (زبانی) ختم شده و یا ختم میشد، هر فرد پشتون که در دربار به کدام مقام بلند میرسید اگرچه که خود به زبان پشتو میفهمید، مگر امکانات کتبی (نوشتن) نداشت، اما بازهم فقط در محاوره یا گویش فیما بین خود شان بود که پشتو را کار میبردند، اما فرزندان شان که بزرگ میشدند زبان پشتو را به گونه، نیمه و شکسته یاد میداشتند و به کار میگرفتند زیرا نوشتن به زبان پشتو را نمیدانستند و در گویش یا گفتار نیمه میبودند و فرزند، فرزند آن (نواسه) که بزرگ میشد به صورت کامل يك فارسی زبان میبود و بدینگونه زبان پشتو هم از گفتار و هم از نوشتار باز ماند.

اکادمیسین پروفیسور عبدالشکور رشاد در ضمن یادداشتی، چند نمونه از



این نوع افراد را ارائه میکند و میگوید: «متین خان اندر برایم قصه کرد که: روزی من در قلعه، جبار خان چهاردهی کابل رفتم که با رئیس تمیز عبدالرب خان اندر بینم، در نزدیک قلعه (خانه) پسر عبدالرب خان پیشرویم آمد، از او پدرش را جویا شدم او برایم گفت: «او کتی قومایش درمهمان خانه شسته» ببینید که اقوام پدر او، اقوام او نبودند، چرا که آنها به زبان پشتو سخن میگفتند و این پسر به زبان فارسی سخن میگوید و به پشتو چیزی نمی داند، این پسر دریشی پوشیده و آنها لباس اصیل پشتونها را، آنها پکری، یعنی دستار بسته اند و این پسر سرلیج است.»

پوهاند رشاد می افزاید:

«روزگاری من درلنینگراد بودم، از دانشکده شرقشناسی برایم تیلیفون شد که همیندم یک تن داکتر به خاطر تحصیلات عالی از افغانستان (کابل) آمده و انتظار ملاقات شما را دارد» من که درتیلیفون با مهمان تازه وارد گپ میزدم، او را نشناختم. اما از لحاظ هموطنی برایش گفتم: «حالا زود پیش تان میرسم، انتظار مرا بکش». منکه به دانشکده رفتم با مهمان تازه از وطن احوالپرسی نمودم، او را به لیلیه بردم و خدمتش را گزاردم، هنگام خدا حافظی و اظهار شکران، داکتر این را هم برایم یادآور شد که «مادرکلان مه نورزایی بود.»<sup>(۲)</sup>

همینگونه به صدها و هزارها نمونه، دیگر هست.

یک تن از نویسندگان و پژوهنده نامدار زبان پشتو (پریشان ختیک) روزی در پشاور در سیمیناری به خاطر احمدشاه بابا در باره، نواقص یاد شده، زبان پشتو و شگردهای استثماری دیگر زبانها اشاره کرده وگفت: «این پشتونها درنسل سوم ختم هستند، میرویس بابا- شاه محمود هوتک به شاه اشرف ختم شد، احمدشاه بابا- تیمور شاه، به شاه زمان ختم شد، عبدالرحمن خان- حبیب الله خان به امان الله ختم شد، نادرخان- ظاهرخان به داؤد خان ختم شد». به عقیده، او درنمورد پژوهش باید کرد که چرا پشتونها یا پشتون درنسل سوم پایان مییابند؟ این رنج وافسوس درین دو، دونیم صد سال جاراست، در همین جریان پشتونها، فارسی زبان میشوند، این درد آنگاهی فزونی یافت که



تیمورشاه پایتخت را از کندهار به کابل انتقال داد و اینجاست که یک‌کعبه قزلباشان و دیگر فارسی‌زبانها به دور او جمع شدند و امور دفتری و دیوانی او را پیش میبردند و این جریان همینگونه کم و بیش تا دهه های نزدیک رسید، آنگاه هر پشتون، دیگر به نسل سوم ختم میشد و به همین خاطر وزیر محمد گل خان بابا برای کابل نام یا لقب «د پشتنو مرستون» یعنی «قبرستان پشتونها» را داده بود. در جریان همین رخداد های غم انگیز زبانی بود که شماری از پشتونها، فارسی زبان [به گفت نویسنده فارسیوان] شدند و شماری دیگر از کسانیکه به اقوام اقلیت غیر فارسی زبان پیوند داشتند، زبان خود را فراموش کرده به زبان فارسی رو کردند، همینگونه پس از شکست تزار روسیه و پیروزی انقلاب «اکتوبر» شماری زیاد از مردمان آسیای مرکزی پناهنده افغانستان گردیده و در ازدیاد شمارش نفوس فارسی زبانها سهم شدند. چون که آنها امور دربار و دیوان و دفتر داری را حق خود میپنداشتند هرکسی حتی اگر حاکمان و اختیار داران هم در مورد رسمیت بخشیدن یا دیوانی ساختن زبان پشتو میکوشید، آنها این افراد را نشنلست، زبانگرا و فاشیست، خطاب کرده و میکوبیدند.

آموزش و پرورش در مکتب ها و تحصیل در دانشگاه نیز که به جای زبان پشتو، به زبان فارسی صورت میگرفت، نیز شماری را از زبانش گسسته، درصاف فارسی زبان ها آورد.

یک پژوهنده آلمانی در پژوهشهای اخیر خویش مینمایاند که در احصائیه، تحصیلات عالی در افغانستان، تاجیکها ۹۳٪ سهم اند و پشتونها که از لحاظ نفوس پنجاه درصد را تشکیل داده اند، در ردیف دوم میآیند یعنی سهم آنها در تحصیل در مؤسسه های عالی ۳۳٪ را تشکیل داده است. این پژوهنده میگوید که اگر زبان را مدنظر داشته باشیم، این فرق حالت افراط آمیز به خود میگیرد، زیرا از هر شصت نفر پشتونی که دارای تحصیلات عالی هستند، چهل نفر آن با زبان پشتو آشنایی ندارند. ۱۴٪ دارنده گان تحصیلات عالی به اقوام دیگر منسوب اند و ۱۴٪ هم به قوم سادات بستگی دارند، این پژوهش علمی نشان میدهد که پشتونها در افغانستان حاکمیت مطلق نداشته و سهم شان در



اقتدار و بیروکراسی از دیگران کمتر بوده است، این به همه گان معلوم است که آن عده از حاکمان که به پشتونها منسوب بودند، از دیدگاه زبان و فرهنگ از پشتونها فاصله داشتند، باید گفت که در هر جامعه یی بیروکراسی به عنوان يك قشر جداگانه تبارز میکند، اگر این تبارز ماشین يك دولت ملی و اسلام واقعی را اداره کند، خیر آن به همه کس میرسد و اگر در دست حکام مستبد برسد، آنگاه بریار مشکلات افراد يك جامعه افزوده میگردد. (۳)

در جریان این بهره کشی زبانی، شماری از پشتونها، فارسی زبان شدند و به گفته استاد پوهاند (پروفیسور) عبدالشکور رشاد « به اساس ارقامی از ملل متحد، در افغانستان، از هر صد نفر پشتون پشتو زبان، ده نفر به زبان فارسی رو کرده و به اصطلاح «فارسی وان» شده اند. » برخی پژوهشهای آزاد دیگر نیز احصائیه های نزدیک به احصائیه ملل متحد را ارائه داشته اند. در شهر پشاور پاکستان يك سروی را «واک فونڈیشن برای افغانستان» در جریان شش سال راه انداخت که در تمام نفوس افغانستان از ۶۲،۷۳ درصد پشتونها، ۵۵ درصد آن زبان اصلی خود را نگاهداشته و ۷،۷۳ درصد از همان شمار پشتونها فارسی زبان شده اند که این از مجموع نفوس افغانستان چیزی نزدیک به ۸،۷ درصد را تشکیل میدهد یعنی که پشتونها در هر صد نفر ۱۲،۷ تن به فارسی و ۸۷،۳ تن به پشتو سخن میگویند، این ستم تنها بر زبان پشتو نشده، بلکه بر زبانهای قومهای اقلیت دیگر نیز روا گردیده است.

«واک فونڈیشن برای افغانستان» پس از انجام سروی ها با احصائیه گیری ها در افغانستان، چگونگی ساختار زبانها و قوم ها را چنین می نمایاند:

شماره	قومها	فیصدی قومها برنیاد نسب	فیصدی قومها برنیادزبان
۱	پشتون	۶۲،۷۳	۵۵
۲	تاجیک	۱۲،۳۸	۳۳
۳	هزاره	۶،۰۰	۰،۰۰
۴	ازیک	۶،۱۰	۵،۸
۵	ترکمن	۲،۶۹	۱،۴
۶	ایماق	۲،۶۸	۰



بدینگونه شکل ساخته شده بر بنیاد زبان، تمام چوکیهای حساس دولت را اشغال کرد و روزی هم آمد که دیگران به نام «حقوق اقلیتها» پرچمیهای را شوراندند و خواهان تشکیل دولت برای خود گردیدند و این گفته را نیز بر زبان می آوردند که «پشتونها در افغانستان دو نیم صد سال حکومت کردند و دیگر نوبت ما "اقلیت ها" هست» و به همین آرزو بود که جنگهای خونینی را آغاز کردند تا اینکه به اصطلاح حقوق (!) اقلیتها را به گوشها برسانند که رسانند، مگر آن جریان رنج آور و مرموز زبانی را که به آهستگی و تدریج شناسنامه و هویت قوم پشتون را تهدید میکرد، هیچکسی و هیچ یکی بر زبان نیاورد و فریاد نکرد، فریاد قومی را که همه از حاکمیت آن میگفتند و اما محکومیت آنرا هیچکس در هیچ جا به گوش و یا گوشهایی نرساند.

### ماخذ

- ۱- پوهنوال داکتر زیور الدین زیور، ادبیات معاصر پشتو، دانشگاه کابل، دانشکده زبان و ادبیات، بخش زبان پشتو.
- ۲- محمد اسماعیل یون، نظری بر زنده گی و کارهای محمد گل خان مومند، ۱۳۷۳ شمسی، پشاور، صفحات ۳۶-۳۷، یادداشت های پروفیسور رشاد.
- ۳- عبدالجلیل وجدی، افغانستان، سٹیژ بازیهای بزرگ، اتحادیه، نویسنده گان آزاد افغانستان، پشاور، ۱۳۷۶ خورشیدی، صص ۱۰۰-۱۰۱.
- ۴- ساختار قومی افغانستان، واک فونڈیشن برای افغانستان، مرکز پژوهشها و انکشاف پشتو(صافی)، ۱۳۷۷ خورشیدی، پشاور، صص ۴.



## اقلیت، در رول اکثریت

آنگاه که در افغانستان در «حاکمیت پشتونها» به جای زبان پشتو، زبان فارسی رشد و انکشاف میکرد، پس شاهرگهای هرم حاکمیت نیز به دست گریبنده گان زبان آخرالذکر (فارسی) قرار داشت و اینها به خاطر داشتن حاکمیت، چنان خود را محکم کردند که دیگر همه، امور دفتری و دیوانی را مال و یا حق خود میدانستند و این بهانه از دیرگاهی به صورت آرام و پنهان، جریان داشت و عملی میگردید، مگر گاهی که اعلیحضرت محمد ظاهرخان نخستین قانون اساسی و دولت وقت را آماده کرد، آنجا مسأله، زبان مطرح گردید و آرزوی اکثریت مردم افغانستان این بود که دیگر موضوع زبان اکثریت و زبان ملی به میان آید، موضوع و مسأله یکبار دیگر آشکارا گردید و بعضی کوتاه اندیشان به طور واضح با زبان پشتو از در مخالفت پیش آمدند.

باوجود آنکه در هیچ جای دنیا کسی چنین نمونه بی را ندیده و نمی یابد که زبان مردم اقلیت به مدت زیادی، زبان رسمی و زبان دفتری باشد، مگر بر سر پشتونها از چند صد سال به اینسو، آسیاب ناروایی با سرعتی فراوان در گردش بوده است.

در قانون اساسی پادشاهی اعلیحضرت محمد ظاهرشاه در پهلوی نام زبان پشتو، کلمه «ملی» نیز افزوده شد و برای يك مدت کوتاه، زبان پشتو به حیث زبان دفتر و اداره به کار گرفته شد، اما این حالت نیز بر مبنای دخالت و توطئه برخی عمال داخلی و بیگانه ها دوام نکرد و باز زبان فارسی به داخل دفتر و اداره و دربار راه داده شد و از همان روزها به بعد فقط گهگاهی به زبان پشتو توجهی اندک صورت گرفته و اما به زودی از نظر افتاده و سوسوی آن خاموش گردیده است.

بدینگونه دربار و حکومت و حاکمیت در دست آنهايي میچرخید که زبان شان در اداره و دفتر کار برده میشد، درین شك نیست که از دیدگاه نسب و



قوم و قبیله و در سخنی کوتاه از لحاظ تذکره، بودند پشتونهایی که در مقامهای حساس حکومت و دولت جای داشتند، حتی در رده های یکم حاکمیت، اما واضح است که آنها نه زبان پشتو را کار میبردند و نه به آن سخن زده میتوانستند و نه به انکشاف زبان پشتو کدام توجهی داشتند، از این گفته ها چنین نتیجه میشود که حکومت به طور خاص حکومت فرهنگی و زبانی در دست دیگر و دیگران بود یعنی در روی پرده پشتونها جای داشتند و در پشت پرده حاکمیت دیگران.

و روزی و روزهایی هم آمد که همین شکل ساخته شده برنیاد زبان، حقیقت و واقعیت اکثریت پشتونها را نیز دروغ پنداشته و در نشرات و نشستهای رسمی و غیر رسمی فعالیتهایی را در جهت تحریف تاریخ و هویت پشتونها آغاز کردند و این ادعا از زبان هر یک جاری بود که دیگر «نویت، نوبت ماست» خود را در قالب اکثریت جا زده به نشر ارقام غلط و احصائیه های بی بنیاد پرداختند، نتیجه، این کوششها و پرداختها این گردید که احمدشاه مسعود و آقای ربانی از راه توطئه و سازش در رأس تشکیل یک اداره، جنجال برانگیز و طاعونی به نام «دولت اسلامی افغانستان!» داخل شهر کابل گردیدند و به طور آشکارا فریاد «حقوق اقلیتها» و «حکومت اقلیتها» را برآوردند، آنها همینکه در حکومت نیم بند کابل رسیدند از آن پس با راه اندازی احصائیه های دروغین و غلط، خود را اکثریت گفتند و پیشبردن و اداره و اراده و حاکمیت و حکومت را حق طبیعی (!) خویش پنداشتند.

## کارمل:

### شناخت و تحلیل شخصیت

هرجامعه یی و هر ملتی برای خود افتخارها، رواجها و رسمها، نیکبختی ها، بدبختی ها و روزهای شادی بخش و غم انگیزی دارد و این روزها و یادها همواره چون تصویری در ذهن مردم و مردمان ملتی و یا جامعه یی نقش بسته است و از نسلی به نسلی دیگر انتقال مییابند و آشکاراست که رخدادها یا



حوادث به خودی خود به وجود نمی آیند، آن‌عهه افرادیکه در سطح پایین رشد ذهنی، فکری، اخلاقی، اجتماعی و دیگر مسایل و خصوصیتها قرار داشته باشند، به کارهای بزرگ دست می‌اندازند و به همین خاطر نتیجه یا پی آمد آن بسیار خطرناک و نفرت‌انگیز بر می‌آید و این افراد به عنوان کرکترهای منفی در ذهن مردم جای می‌گیرند و به خاطر زبانها و رنجهای تحمیل کرده بر مردم، سخت مورد نفرت و انزجار آنها واقع میشوند.

در تاریخ معاصر کشور ما از همه بدتر و تیره‌تر، ششم جدی ۱۳۵۸ خورشیدی است که کرکتر اساسی یا شخصیت محوری این ایام دردانگیز و رنج آور، بېرک کارمل بود، و در همین روز توسط سپاه ۸۶ هزار نفری<sup>(۱)</sup> اتحاد شوروی (باهمه ساز و برگ نظامی آن) برتخت کابل نشانده شد.

بېرک کارمل فرزند جنرال محمد حسین خان و از دهکده «کمری» ولسوالی بگرامی کابل بود. پدر کلان بېرک کارمل محمد هاشم نام داشت و پدر و پدرکلان‌های محمد هاشم هندوستانیانی بودند که از کشمیر به پنجشیر آمده اند، پدرکلان وزیر خارجه سابق، عبدالوکیل، محمد حسین را در مکتب حربی شامل و بعد ها دختر خود را نیز در قید نکاح او آورد.

بېرک کارمل از دانشکده حقوق (و علوم سیاسی) دانشگاه کابل سند فراغت گرفته و بعد ها در وزارت پلان (برنامه ریزی) و دیگر ارگانها و نهاد های دولتی اجرای وظیفه و خدمت کرده است، نامبرده در سال ۱۹۶۵ میلادی (۱۳۴۳ خورشیدی) پس از نهادمانی کنگره نخست «حزب دیموکراتیک خلق» همراه با شماری دیگر از شرکت کننده ها در کنگره، دسته دیگر سیاسی را به نام «پرچم» ایجاد کرد<sup>(۲)</sup>. او از همان آغاز کار سیاسی اش همراه سفارت اتحاد شوروی روابطی داشت و به همین خاطر روسها بیشتر از دیگران به او اعتماد داشتند، او آنقدر به کارمندان و اعضای سفارت اتحاد شوروی نزدیک و عزیز بود که در برخی نشستهای خصوصی شان نیز شرکت می‌جست و دعوت می‌گردید.

نشریه «پلوشه» در یک شماره، خود از زبان یک عضو کابینه،



سردار محمد داوود خان مینوسد: «مادر کابل از سوی سفارت اتحاد شوروی به خاطر اجرای برخی کارها، به آن سفارت دعوت شده بودیم، هنگامیکه به سفارت داخل شدیم، کارمندان سفارت از ما پذیرایی کردند و او (بیرک کارمل) نیز مانند یک عضو و کارمند سفارت در قطار پذیرایی کننده ها، ایستاده بود.» (۳)

جنرال الکساندر لیاخوفسکی، جنرال جنگیده و جنگدیده در افغانستان در یک اثرش با نام «تراژیدی و قهرمانی افغانستان» در مورد بیرک کارمل مینوسد: «او شخص کی، جی، بی بود، در سالهای آخر حکومت و حاکمیت خود، در نوشیدن شراب افراط میکرد، حتی مسئول و رئیس «کی، جی، بی»، یوری اندروپوف که حامی و پشتیبان کارمل بود، درین مورد به او بار بار نصیحتها کرد، اما فایده بی نداشت. روز به روز و هرچه بیشتر معلوم میشد که کارمل توان رفتن در راه راست را ندارد، اما باز هم کسی در مورد کنار گذاشتن و یا برطرفی او فیصله بی و تصمیمی نمیگرفت، چرا که در پشت او، «کی. جی. بی.» ایستاده بود.» (۴)

موضوع عضویت در کی. جی. بی را خود کارمل نیز پنهان نمیداشت، در سال ۱۳۶۴ خورشیدی سالروز پایه گذاری این سازمان استخباراتی، از سوی رژیم کارمل در کابل تجلیل گردید و رئیس سیاسی ریاست عمومی خدمات اطلاعات دولتی (خاد) آقای عارف «صخره» مجلس پرشکوه و با ساز و برگی را درین رابطه راه انداخته بود، کارمل پیش از شروع کار بزرگداشت به گونه، شفاهی و خصوصی و اما با افتخار و غرور گفته بود:

«من افتخار میکنم که در افغانستان اولین شخصی بودم که عضویت پرافتخار این سازمان نجات بخش را حاصل کرده بودم.»

«جگرن ولادیمیر کوزیچ کین که در ایران در رابطه با افغانستان، مامور کی. جی. بی بود، در یازدهم نوامبر ۱۹۸۲ میلادی، در طی مصاحبه بی با رادیوی بی. بی. سی، بیرک کارمل را یک مامور یا کارمند بالارترتبه، کی. جی. بی خواند.» (۵)



بر مبنای همین روابط بود که در چک و سلواکیا از سفارت افغانستان به گونه، مخفی به ماسکو برده شد.

ریس اداره، ضد جاسوسی کی.جی.بی، تورنجرال لوکین میگوید: «کی.جی.بی، میتوانست در روند تاریخ خصوصی و عمومی جوامع، تغییراتی وارد آورد و چنان افراد کماندویی در اختیار داشت که در آنسوی مرزهای اتحاد شوروی میتوانست به هر عمل تهاجمی و تروریستی دست یازد و گروهی از افراد همین قطعه بود که با نام مستعار «زینت» یاد میشدند، به بهانه، نگهبانی از سفارت به کابل گسیل شدند و قومانده، شان به جنرال ویکتوریا پوتین داده شد.» (۶)

جنرال لیاخوفسکی نیز در کتابش «تراژیدی و قهرمانی افغان» درباره، رخداد ششم جدی و به حاکمیت رسیدن کارمل مینوسد: «با آنکه تاریخ فرستادن قوای منظم اتحاد شوروی ۲۵ دسمبر (چهارم جدی) تعیین شده بود، اما قبلاً گروههای ضربتی به خاطر کشتن امین، در سفارت اتحاد شوروی جا به جا شده بودند، به روز ۲۵ دسمبر در میدان هوایی خواجه رواش کابل جلسه یی پنهانی از تمام مشاوران شوروی در قوای مسلح افغانستان دایر گردید، همینجا بود که تصمیم گرفته شد و دستور صادر گردید که قوای مسلح افغانستان خنثی گردیده و توان جنگیدن در برابر قوای شوروی، از آنها سلب گردد.

در تپه، تاج بیگ، عملیات به خاطر گرفتن اقامتگاه «امین» با مستعار یا شفر «شتورم ۳۳۳» یاد شده و قومانده، آن به دوش افسر کی.جی.بی، بایارینوف بود. و به همین مقصد تشکیل و جا به جایی قطعه یی از مسلمانان شوروی با قومانده، جگرن خال بایوف از میدان هوایی بگرام، در مسیر راه دارالامان صورت گرفت. شروع عملیات نظامی ساعت ده شب ششم جدی تعیین شده بود، اما بعد ها به ساعت نه شب و سپس به هفت و نیم شام تغییر یافت. «به عقیده، نویسنده، علت تغییر، این بود که «امین» به اساس نقشه و طرح کی.جی.بی، توسط زهر، نموده بود و ضرورت می افتاد که بدون درنگ به وسیله، نظامیان، جبراً از میان برداشته شود.

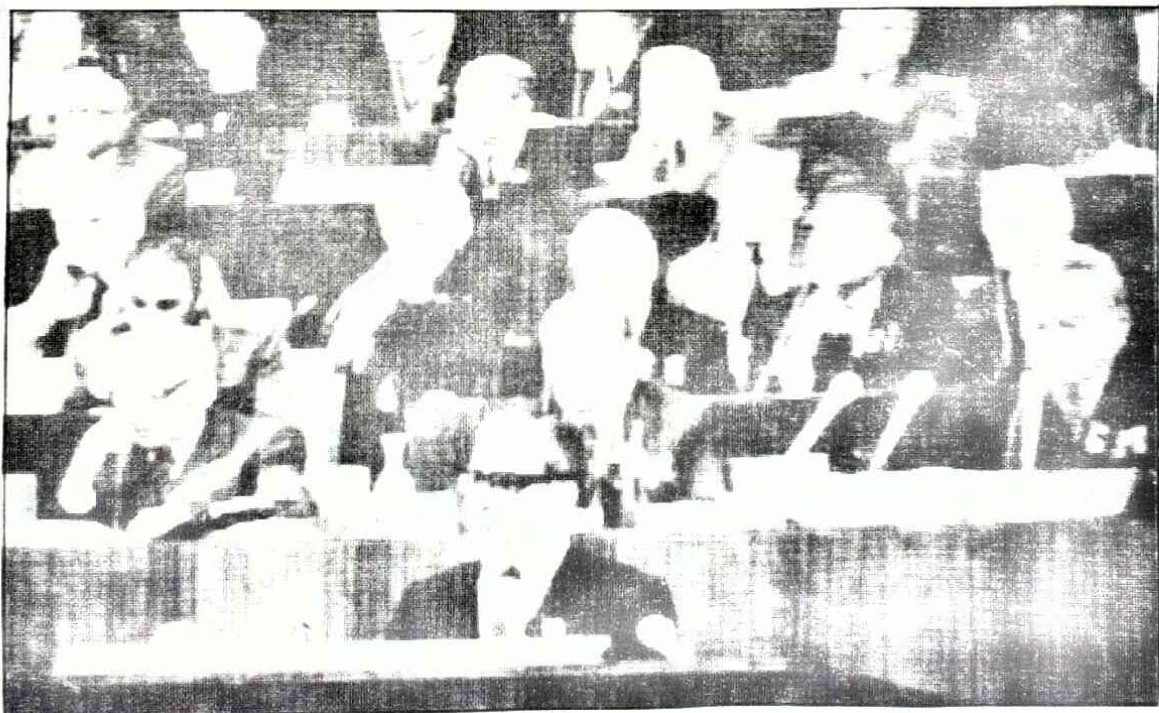


لیاخوفسکی مینوسد: «عساکر افغانی سخت مقاومت می‌کردند و با آنکه سلاح ثقیله، شانرا مشاوران شوروی غیر فعال ساخته بودند، تا پای جان برضد شورویها جنگیدند. حفیظ الله امین همراه دو فرزند کودکش و دیگر اعضای خانواده ونزدیکان، یکجا کشته شدند و جسد های شان در نزدیکی تپه، تاج بیگ به زیر خاک گردید.» (۷)

تورنجنرال «لوکین» میگوید: «به تاریخ پنجم جدی ۱۳۵۸، با رییس عمومی کی.جی.بی، اندروپوف نشسته بودم که از کابل مسؤل کی.جی.بی، از عملیات مؤفقانه و کشته شدن «امین» اطلاع داد، اندروپوف احساساتی شد و گفت که کارمل به زودی پیدا شود و متن بیانیه اش را آماده سازد (!)» (۸)

«بعد تر از رادیوی تاشکند خبر کشته شدن حفیظ الله امین با يك صدای آشنا، اعلان گردید و این اعلان همراه با يك بیانیه، مفصل بار بار از رادیوی تاشکند تکرار شد، به زودی به غلطی خود پی بردند، رادیوی کابل را قطع ونشرات خود را به نام رادیوی کابل کردند.» (۹)

همینکه کارمل از کشته شدن امین یقین کامل حاصل کرد، همراه با دیگران همراهان فراری اش، از مهمانخانه کی.جی.بی، بیرون شده، دوباره به کابل آورده و برتخت نصب شد. برژنیف و دیگر سران روسی طی تلگرامی به او از موفقیتش تبریک گفتند. (۱۰)



منشی عمری حزب دیموکراتیک خلق افغانستان، رییس شورای انقلابی و صدراعظم جمهوری دیموکراتیک افغانستان، بېرک کارمل، هنگام ایراد بیانیه در بیست و ششمین کنگره حزب کمونیست اتحاد شوروی.



متن سخنرانی بېرك كارمل در بیست و ششمین کنگره، حزب  
کمونیست اتحاد شوروی:

رفیق گرامی، لیونید ایلیچ بریژنیف!

رفقا و دوستان عزیز!

از همه اولتر اجازه دهید تا به مناسبت دعوتیکه از هیأت  
نماینده گی حزب ما برای شرکت در کنگره، حزب پرافتخار لنین  
کبیر به عمل آمده است از صمیم قلب اظهار سپاسگزاری نمایم.

رفقا و دوستان عزیز!

ما حامل صمیمانه ترین و پرشورترین شادباشها و سلامها،  
احساسات پاک، دوستی و احترام عمیق کمیته مرکزی حزب  
دموکراتیک خلق افغانستان، تمام اعضای حزب و زحمتکشان  
افغانستان به شما و از طریق شما به تمام کمونیستهای شوروی و  
به همه خلق کبیرکشور شوراها هستیم.

وقتیکه کارمل بر تخت کابل نشانده شد، همیشه و بار بار بر دوستی و  
روابط با شوروی میباید، تا بدانحد که در یکی از محفلهها به خاطر داشتن  
احساسات گرم همه چیز خود را آشکارا کرد، نامبرده آنقدر در محبت روس  
پرستی غرق بود که نام پسرش را «واستوک» گذاشته و دوستی اتحاد شوروی  
را جاودان و خلل ناپذیر میپنداشت.

با آنکه او ششم جدی را «مرحله، نوین و تکاملی انقلاب» میگفت، اما  
در کامیابی این مرحله، خودش از نقش اتحاد شوروی پرده برافگند. او  
میگوید: «هرگاه کمکهای بی شایبه و برادرانه، اتحاد شوروی سوسیالیستی  
نمیبود، انقلاب پیروزمند شور وارد مرحله، نوین خود نمیگشت و امروز نه تنها  
در افغانستان، بلکه در منطقه یک فاجعه، عظیم تاریخ رخ میداد.»<sup>(۱۱)</sup>



نامبرده، افتخارات، رشادت‌ها و رمزهای تاریخ گذشته، وطن عزیز را مطالعه نکرده بود، زنده گی و بقا و ماندگاری کشور را مربوط و بسته به «اتحاد شوروی بزرگ» میدانست، بارها صد بار در نشستها و محافل رسمی و غیر رسمی این گفته را تکرار میکرد که: «اگر موجودیت قوای محدود اتحاد شوروی نبود، کشور ما در دهان امپریالیزم می افتاد.» (۱۲)

«درحالیکه استقلال ملی کشور ما را خطر جدی ناشی از تجاوزات امپریالیستی تهدید میکرد، یکبار دیگر دوست بزرگ و آزموده شده مردم افغانستان، اتحاد شوروی درکنار ما قرار گرفت.» (۱۳)

او به غیرت، همت و عظمت کشورش نمیدید، فقط حدود جغرافی، چگونگی زیادی نفوس و برخی واسطه های مادی، دید عقل او را کور کرده بود و به همین خاطر در صحبتهایش کشور خود را «بسیار کوچک» و کشور دوست خود را «بسیار بزرگ» معرفی میکرد. «کمک بلاعوض خلقهای شوروی به مردم افغانستان نمونه برجسته بیست در مناسبات بین المللی در رابطه کمک حسنه يك کشور بزرگ و کبیر با يك کشور کوچک».

او بسیار میکوشید که درتمام ساحه های زنده گی، از تجربه ها و کارکردهای اتحاد شوروی سود ببرد و آنرا کار بندد، اینکه با زنده گی و ساختارهای جامعه افغانی سازگار هست یا خیر؟ این موضوعیست جداگانه و اما هدف او چنان بود که زنده گی دو جامعه، از هم متفاوت را هماهنگ نشان بدهد و به اصطلاح از تجربه های اتحاد شوروی استفاده کند، به همین خاطر در همه محافل بر تجربه های اتحاد شوروی تأکید میکرد. دريك همایش زنها ضمن سخنانش از این تجربه ها یاد و دريك همایش جوانان درپهلوی همان تجربه ها از سازمان جوانان کممبول ابراز سپاسگزاری میکند: «بشریت مترقی تجارب ارزشمندی در ارتباط با جنبش زنان اندوخته است، درزمینه بیش از همه تجربه تاریخی کشورهای سوسیالیسی و در درجه اول اتحاد شوروی ارزش والا و بزرگی دارد.» (۱۴)

«اجازه بدهید در کار این همایش و همبستگی بزرگ جوانان وطن، از صمیم قلب پیروزیهای خوب و بزرگ را آرزو برده، یکبار دیگر سپاسهای خود



را از سازمانهای بین المللی کشورهای سوسیالیستی و در رأس آن از نمایندگان پیشاهنگ سازمان کممول لتینی، ابراز بدارم. « (۱۵)

او همواره در صحبتهایش بر چند نکته تأکید میکرد: «دوستی افغان- شوروی و مرحله- نوین انقلاب» او در یاد کرد این موضوع خود را به سرحد افراط رسانده بود: «اگر مرحله، نوین انقلاب صورت نمیگرفت، اکنون افغانستان در نقشه، سیاسی جهان وجود نمیداشت. « (۱۶) «دور نمای دوستی افغان- شوروی، خلل ناپذیر و خدشه ناپذیر است و از يك پیروزی به پیروزی دگر موج به موج به طرف تکامل و استحکام خود پیش میرود. « (۱۷)

کارمل اهمیت سفر خود را پس از ششم جدی به اتحاد شوروی، چنین بیان میکرد: «پس از پیروزی مرحله، نوین انقلاب، رخداد بزرگ سیاسی در عرصه، بین المللی همانا سفر هیأت رهبری حزبی و دولتی ما به مسکو و انجام گفتگوهای موفقانه دوطرف افغانستان و اتحاد شوروی بود، اهمیت این گفتگوها از چوکات مسایل جاری بالاتر و در برخی قسمتها از چوکات مناسبات دوطرفه بسیار بالا و بالاتر میرود. « (۱۸)



ببرک کارمل به خاطر کار سیاسی و پخش اندیشه علمی (جهانبینی علمی) و نیز سهم خستگی ناپذیر در جهت محکیم دوستی افغان- شوروی، از سوی مرکز پخش و اشاعه جهان بینی علمی، در اتحاد شوروی، عالی ترین نشان آن (اواپلوف) را دریافت کرد. عکس، گوشه بی است از مراسم اعطای نشان که دانشمند نامدار اتحاد شوروی باسوف، آنرا به ببرک کارمل، اهداء میکنند.



اگر در عبارتهای بالا به کلمه «چوکات» دقت کنیم، مفاهیمی بسیار از آن بر می آید؟ در محاوره، عادی روزانه نیز از «چوکات بر آمدن» به معنای منفی به کار برده میشود، مگر او در کاربرد کلمه هم چندان دقتی نکرده، آن دوستی که از چوکات بیرون شود، طبیعیست که چیز دیگری از آن بر می آید. موضوع دیگری که کارمل همواره درباره اش به گونه های مختلف و متضاد صحبت کرده، مسأله آمدن شورویهاست، با آنکه ما در بالا یادآوری کردیم که او میگفت: «هرگاه کمکهای بی شایبه و برادرانه اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی نیبود، انقلاب پیروزمند شور وارد مرحله نوین خود نمیکشت.» (۱۹) اما باز هم او گاهی میگوید که نظامیان شوروی بر مبنای معاهده دسامبر سال ۱۹۷۸ و ۱۴ قوس سال ۱۳۵۷ که به گفته او میان حکومت دو کشور صورت گرفته بود، آمده اند. گاهی میگوید بر مبنای ماده ۵۱ منشور ملل متحد آمده اند، اما زمانی که فشارها و انتقادات بر او در داخل و خارج کشور شدت و حدت کسب کرد، میگوید: «اینها را که امین آورده» (۱) و این موضوع را روزهایی بر زبان می آورد که دیگر بر پیروزی خود و روسها برایش شك ایجاد شده بود.

در سال نخست به قدرت رسیدن از موجودیت اتحاد شوروی در کنارش میباید و این «افتخارا!» را به کس نمیداد و فقط همین را میگفت و میگفت: «در این دوستی و در این روابط میتوانیم بگویم که هیچ قدرت در جهان اعم از ارتجاع سیاه، امپریالیزم جهانی، شوونیزم چین و دیگر نیروهای طاغوتی هرگز نمیتوانند کوچکترین خدشه وارد سازند.» (۲۰)

«زننده باد دوستی خلل ناپذیر جمهوری دموکراتیک افغانستان و اتحاد شوروی، دوست و برادر جاودان و همیشه گی ما.» (۲۱)

جواب: «حفیظ الله امین ایجننت امپریالیزم امریکا از اتحاد شوروی طلب کمک قطعات محدود نکرده بود، بلکه این کمک به اراده و تصویب نزدیک به اتفاق آرای شورای انقلابی جمهوری دموکراتیک افغانستان صورت گرفته است.» (۲۲)

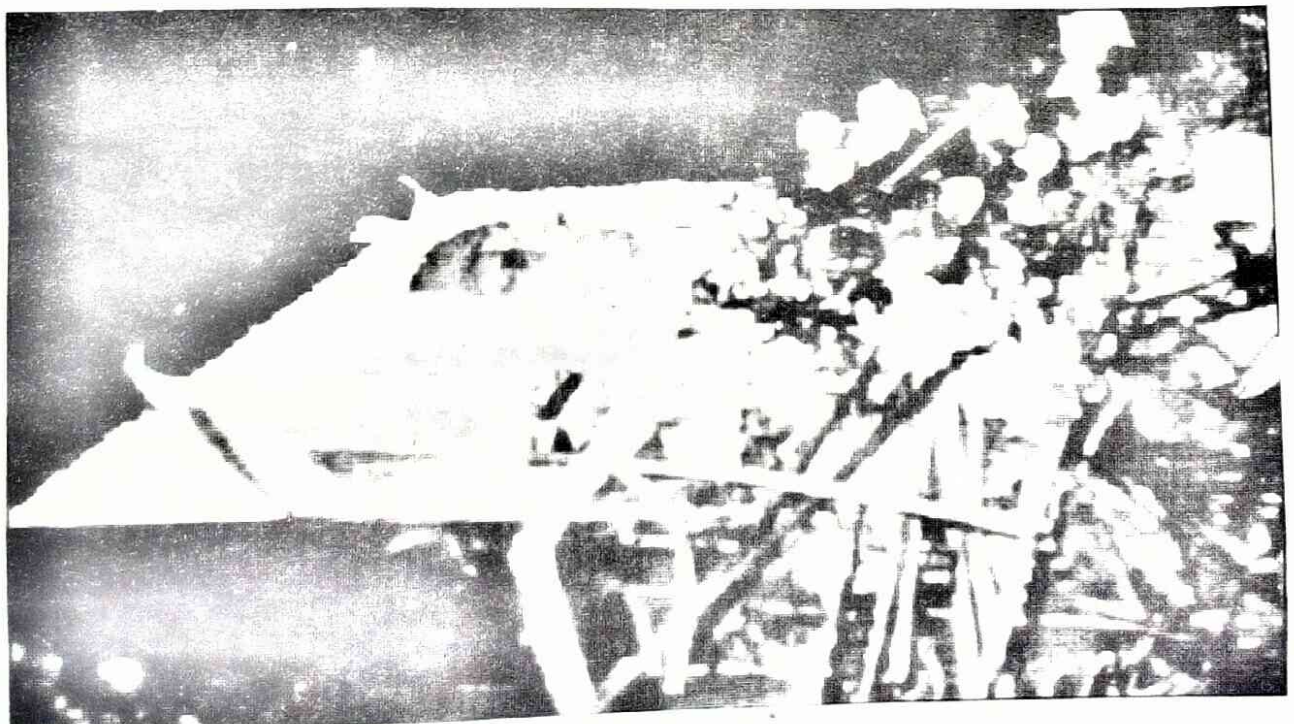


اینجا اگر هدف از شورای انقلابی، «شورای انقلابی» نورمحمد تره کی باشد، در وقت او که روسها نیامده بودند و نیامدند شاید پس از مرگ او، روسها آن پیمان و معاهده را عملی کردند؟ و اگر مقصد از «شورای انقلابی» زمان امین باشد، آنرا که خودش رد میکند که امین خواسته بود.

مطلب عجیب دیگر آنست، کسانی که خواسته بودند، آنها (۱) را باید که به قدرت میرساندند؟ (۲۳)

در مورد مزدوری و آله، دست بودن کارمل و شخصیت منفی او اسناد و نوشته های بسیار زیاد نشر شده، ما اینجا فقط از گفته ها و پرداخته های خود او به چند نمونه بسنده میکنیم.

این چهره، سیاه و ذلیل تاریخ معاصر افغانستان، در پایان، در آغوش بادار خود، در «مسکو» رمق آخرین را باخت و جسدش در منطقه، حیرتان ولایت بلخ افغانستان به خاک سپرده شد، اما فرزندان صدیق و باغیرت افغانستان از دیر بازی نمیتوانستند تحمل کنند و پس از چند گاهی به قول کسانی، همینکه سربازان تحریک اسلامی «طالبان» در منطقه رسیدند، جسد او را از قبر بیرون کرده و به دریای «آمو» انداختند و دریای آمو او را با گذشته، نفرت انگیز و بدرنگش، برای ابد در قعر خود فرو برد و بدینگونه یک چهره، سیاه تاریخ، در امواج تیره و تار آنها برای همیشه، نابود شد.



بدون شرح



## یادداشتها

- ۱- جریدهء وفا، مجمع نویسندگان افغانستان آزاد، پشاور. ۱۳۷۲ خورشیدی سالنامه.
- ۲- ۱. هارون، داود خان دکی، جی بی پی لومو کی، پشاور، ص ۱۸۵.
- ۳- جریدهء پلوشه، کابل، ۱۳۷۴ خورشیدی، شماره ۳.
- ۴- دیوه لندن، ۱۹۹۵ میلادی، شماره قوس، ص ۱۸.
- ۵- ۱. هارون، همانجا، ص ۱۸۶.
- ۶- همانجا، ص ۱۸۳.
- ۷- دیوه، لندن، همان شماره، ص ۱۷.
- ۸- ۱. هارون، همانجا، ص ۱۸۳.
- ۹- همانجا، ص ۱۸۴.
- ۱۰- جریدهء وفا، ۱۳۷۴ خورشیدی، شماره ۴۷-۴۸، ص ۹.
- ۱۱- سالنامهء افغانستان، کابل، شماره ۴۵-۴۶، ۱۳۵۸-۱۳۵۹، ص ۱۵.
- ۱۲- همانجا، ص ۱۱۷.
- ۱۳- همانجا، ص ۱۸۹.
- ۱۴- همانجا، ص ۲۱۹.
- ۱۵- همانجا، ص ۲۱۲.
- ۱۶- همانجا، ص ۲۸۲.
- ۱۷- همانجا، ص ۳۱۶.
- ۱۸- همانجا، ص ۲۸۷.
- ۱۹- همانجا، ص ۱۵.
- ۲۰- همانجا، ص ۴۳۳.
- ۲۱- همانجا، ص ۴۵۶.
- ۲۲- همانجا، ص ۳۲۵.
- ۲۳- جریدهء وفا، ۱۳۷۴ خورشیدی، سالنامه، ص ۱۸.



### همه اختیاری پرچم، پشتو و پشتونها

روسها به خاطر برآورده ساختن هدفهایشان، در اکثر جوامع «اقلیتها» را وسیله قرار داده و راز پیروزی شانرا با همین اصل عملی مییافتند. آنها عقیده داشتند، اقلیتها که از لحاظ سیاسی بی ثبات باشند، زود وسیله قرار میگیرند و به زور «شیرین های تلخ» زود گردن مینهند، لذا به خاطر برآورده شدن امیدهای شان، يك فرد بی هویت و از لحاظ قومی مغشوش و ناپیدا ریشه در باور عام را که همان بېرک کارمل است، گزیدند و پروریدند و از آنجا که اکثریت جامعه افغانستان از پشتونها تشکیل یافته، بر او نیز ماسک پشتون بودن را زدند و يك شخص مهاجر کشمیری را به نام «پشتون» معرفی کردند، مگر قلم به دستان و اشخاص ژرف نگر سیاسی، به این موضوع خوب آگاهی داشتند. آنگاه که بېرک کارمل به قدرت رسانده شد، نه او و نه بادرانش دشمنی شانرا در برابر زبان پشتو و پشتونها پنهان نکردند.

نویسنده نزدیک به دربار کمونیست شوروی و دوست شخصی و عقیدتی بېرک کارمل، «اولیانوفسکی\*» به طور واضح این سخن را گفته است که: «ما بدین خاطر به افغانستان لشکر کشیدیم که دیکتاتوری اکثریت (پشتونها) را پایان بخشیده و قدرت دولتی را به اقلیتها انتقال بدهیم.»<sup>(۱)</sup> به قول اولیانوفسکی، وقتی که قدرت دولتی به اقلیتها انتقال کرد، در اطراف او اقلیت تاجیک دريك سطح بالا و دیگر اقلیتها نیز گردآمدند. همراه با همین مسایل بود که «رژیمهای فاشیستی گذشته»، «ملیتهای برابر و برادر»، «اقلیتهای ستمدیده و محروم»، «اقلیتهای برپا خاسته» و چیزهایی از همین جنس نامگذارها، معمول گردید.

بیشتر نشریه ها و به طور اخص روزنامه ها و جراید اگر به زبان فارسی نشرات داشتند، به حال خود باقی ماندند و اگر به زبان پشتو بودند (نشرات داشتند) به فارسی گردانده شدند و زبان پشتو ترجمه یا زبان ترجمه شد، در آغاز کار بسیار مردم به این راز نفیهمیدند اما بعدها آهسته آهسته، همه



مردم بر این موضوع پی بردند که روسها چگونه با کار کردها و تپشهای ناروای خویش برضد قوم اکثریت دوام میدادند، روسها به این باور بودند که پشتونها در راه رسیدن به بزرگراه بحر هند به مثابه يك قوم قوتمند، قرار گرفته اند پس هرگاه آنها به طور منسجم، متحد و صاحب فرهنگ محکم و غنی باشند، در راه رسیدن آنها به بحر هند، میتوانند مانع قرار گیرند، به همین خاطر برای تجزیه، تضعیف و از میان برداشتن بنیاد ارزشهای فرهنگی و اجتماعی، به طور ماهرانه دست به کار شدند، این کوشش ها با رهنمایی مشاوران روسی و کمک و یاری بازیگران ناپشتون داخلی انجام میگرفت و روزی هم رسید که تمام ساحات دولت را گرفتند، مگر در موارد زیرین کاری بسیار منسجم صورت گرفت:

### ۱- در بخش نشرات و مطبوعات:

همانگونه که یادآوری شد پس از آوردن کارمل در پالیسی نشراتی دولت يك تغییر آشکارا رونما گردید، بیشتر روزنامه ها مثل «هیواد»، «انیس» و غیره که تیراژ آن به ده ها هزار نسخه میرسید، به فارسی برگردانده شد و در پهلوی آن، روزنامه «حقیقت انقلاب ثور» با تیراژ بسیار بالا به طور مکمل به زبان فارسی نشر میشد. «حقیقت سرباز» و نشراتی دیگر نیز همینگونه بودند، این روزنامه ها از زبان فارسی به زبان پشتو ترجمه و بعد چاپ میشدند، و اینطور هم میشد که میان ادیشن فارسی و پشتوی آن يك مسافه و طول مدت زیاد به چشم میخورد، درحالیکه روزنامه باید در همان روز چاپ و توزیع گردد، بسیار واقع شده که برخ فارسی چاپ و در شهر پخش گردیده و باز چند روز پس از آن پشتو چاپ شده است و این برخ پشتو را دیگر نه کس میدید و نه پخش میشد، چون که آنها کابل را «شهر فارسی زبان ها (۱)» انگاشته و پخش و توزیع روزنامه های پشتو را يك کار بیهوده و عبث (۱) می پنداشتند و در ولایاتی که تماماً پشتونها میزیستند، نیز این «اخبار» نمیرسید و یا به جای اخبار پشتو، اخبار فارسی (نشریه یا نشریه های فارسی) فرستاده میشد. باری از ولایت ننگرهار، در همین مورد، رسماً عنوانی کمیته مرکزی «حزب دیموکراتیک



«خلق» اعتراضیه بی آمد، (فرستاده شد) مگر باز هم کسی بدان توجهی نکرد. به غیر از این میان ادیشن های پشتو و فارسی نیز فرق فراوان موجود بود، به گونهء نمونه «درفش جوانان» که يك هفته نامه بوده در هشت صفحه و گاهی بالاتر از آن با امکانات فراوان با نام ارگان کمیتهء مرکزی «سازمان دموکراتیک جوانان افغانستان» نشرات میکرد، باری ادیشن پشتوی آن نسبت به فارسی هشت شماره (دوماه) به عقب مانده بود و نیز تیراژ ادیشن فارسی پنجاه و هشت هزار نسخه و از پشتو صرف هشت هزار نسخه بود. (۲)

بخش پشتوی این نشرات، بیشتر به صورت مکمل توزیع نمیگردید و پس از چاپ در گدامها نگهداری و سپس به دست قصابها و دکانداران میافتاد. مقصد آنها در این کار نخست این بود که زبان پشتو به يك زبان ترجمه برگردد زیرا به گفت یکی از دانشمندان «ترجمه ستون و فقرات زبان را میسکند» و نیز به زبان پشتو زبان وارد آورند تا برای همیشه زیر تأثیر و نفوذ زبان فارسی بماند و با این طرز و روش به هیچ نویسنده پشتون زمینهء آن برابر نمیشد تا زود زود و مستقیماً، خود، در مرحلهء اول و به روزنامهء دست اول مطلبی بنویسد. پس از کارهای عادی ژورنالیستی آغاز تا مطالب پژوهشی ارزشمند، هرچیز، باید نخست فارسی میبود و باز به زبان پشتو برگردان میگردد، اینجا بود که تنها به نویسندهء فارسی زبان و زبان فارسی، زمینه و راه های رشد و انکشاف میسر بود و امتیازهای مادی که از آن به دست می آمد، نصیب آنها میگشت، به نویسندهء پشتون زمینهء رشد کمتر میسر بود، پشتو میتواند فقط برگرداننده باشد، از دید برگردان نیز کیفیت این نشریات و مطبوعات در سطح بسیار پایین قرار داشتند. چونکه چنان افرادی برای ترجمه یا برگردانی تعیین شده بودند که نه از صلاحیت علمی برخوردار بودند و نه کار فراوان به آنها وقت میداد که آنها دقیق، درست و هنری ترجمه کنند، هر ارگان و مؤسسهء نشراتی که چیزی طبع و نشر میکرد، سهم بیشتر و سنگینی زبان فارسی در آن به خوبی مشاهده میشود. «سازمان دموکراتیک جوانان» که به ریاست فرید احمد مزدک فعالیتهای ستمی و کمونیستی میکرد، در يك وقت پنج عنوان: درفش جوانان، مجلهء محصل امروز (بعد ها جوانان امروز)، جریدهء



ستوری و مجله پيشاهنگ که دوی اخير آن از نشرات «سازمان پيشاهنگان» بود، [نشر ميکرد].

در سال های آخر به نام «قبایلی زلیان» (جوانان قبایلی) جریده یی را در هر پانزده روز در چهار صفحه نشر ميکرد، درین میان هفته نامه «درفش جوانان» نخست فارسی و بعد به گونه نادرست به پشتو ترجمه یا برگردان ميشد و پس از وقفه بسیار (دربخش پشتو) نشر و توزیع ميگردید در نشریه های «ستوری»، «پيشاهنگ» و «جوانان امروز» از صد در صد، فقط ده در صد مطالب آن به زبان پشتو ميبود.

همينگونه در زمان همه اختیاری فرید احمد مزدک به صدها عنوان کتابهای مختلف سیاسی، اندیشوی، هنری و غیره از راه همین سازمان که تیراژ آن به صدها هزار جلد ميرسید، نشر کرده است که درین میان جز چند کتاب محدود آنها به خاطر آرمانهای خود شان، دیگر همه و بیشتر آن به زبان فارسی بوده اند، به اساس گفته یکی از کارمندان «سازمان جوانان»: «دریک وقت معین از شمار یکصد و سی (۱۳۰) عنوان کتابهای نشر شده ما فقط یک عنوان آن به زبان پشتو بود.» (۳)

دانشگاه کابل در جریان حاکمیت یا همه اختیاری پرچم [پرچمها]، شمار زیاد نوشته ها، رساله ها، لکچر نوتها، کتابهای درسی و دیگر آثار مستقل را نشر کرده است که به صورت مجموعی شمارش آنها از ده ها عنوان و هزار ها نسخه، و بالا ميرود، درین میان صرفنظر از لکچر نوتهای دیپارتمنت پشتو، برخی کتابهای درسی و شماری از کتابهای سیمینار ها که به زبان پشتو بوده اند، بیشتر دیگر آن به زبان فارسی نشر شده اند.

همچنان، وقتی که «پرچمها» در کرسی قدرت نشاندہ شدند، نخستین کار آنها این بود که ریکلامهای فیلمهای پشتو را پاره ميکردند، آنها استدلال ميکردند که درین فیلمها «بی حیایی» موجود است و دیگر اینکه هنرمندان دشمن آنها ساخته اند، این که دیگر فقط یک بهانه بود، آنها ميتوانستند برخی از جاهای فیلم را سانسور کنند، اما هدف عمده این بود که بازار



فیلمهای پشتورا سرد و کساد کنند و نیز اینکه، در برخی فیلمها جهاد پشتونها علیه انگلیسها تمثیل شده بود و ... روسها میفهمیدند که حال برضد شان جهاد راه افتاده، تا کجا گپ از بیحیاییست که پرچمیها با نمایش رقصهای ایرانی و عربی و رقصاندن دختران افغانی در تلویزیون، خود مشوقین بی حیایی بردند.»<sup>(۴)</sup>

يك دانشمند نامدار افغانستان، کانديد اکادميسين محمد صديق «روهي» مینویسد: «پرچمیها مسأله بی را با نام «ملیتها» با احساسات فراوان، بالا کردند و چنان مینمایاندند که مسأله «ملیتها» در افغانستان با مسأله ملیتها در اتحاد شوروی هیچ فرقی ندارد، آنها میخواستند بر مبنای اصل برابری میان قومها، فرقههای طبیعی اقلیت و اکثریت را به گونه عادلانه، آن از میان بردارند به گونه مثال، در اعضای هیأت تحریر بخش پشتوی مجله «ژوندون»، همراه با پشتونها باید اعضای اقوام تاجیک، اوزبک، بلوچ و پشه یی، نیز تعیین میشدند، با وجود آنکه صلاحیت ارزیابی مقاله های پشتورا هم نداشتند، برای آنکه آنها آنچنانکه باید و شاید از پشتو چیزی نمیفهمیدند، همانقسم در فرستادن هیأتها به خارج کشور، یکتن پشتون، دیگری تاجیک، دیگری هزاره، دیگری ترکمن و همینگونه دیگران به تعداد مساوی تعیین میگرددند. اگر کسی از بیرون به يك مؤسسه می آمد نام و «ملیت» آن شخص نوشته میشد و کسی را که میخواست ببیند یا با کسیکه کار داشت، نام او نیز نوشته میشد، من در آغاز به منطق این موضوع نمی فهمیدم، بعد ها دانستم که این نوعی جاسوسی بود، اگر يك پشتون مراجعین زیاد میداشت، از سوی رهبری حزبی مورد تهدید قرار میگرفت و یا به گونه مرموز تنزیل داده میشد.

پرچمیها میکوشیدند با بهانه های مختلف با استفاده سوء از نام «ملیتها» زمینه يك نوع تجزیه را برابر کنند، باری بدخشان افغانی را زیر قیومیت بدخشان تاجیکی امراد بدخشان افغانستان و بدخشان تاجیکستان استا آوردند، باری دیگر به ده ولایت شمال پروژة های انکشافی منظور کردند، يك عضو بیوروی سیاسی کمیته مرکزی در يك محفل گفت که درین ده ولایت یاد شده سوسیالیسم پیاده خواهد شد و در جنوب افغانستان جمهوری



دیموکراتیک باشد، جمهوریت سوسیالیستی شمال، پشتوانه بی خواهد بود به جمهوری دیموکراتیک جنوب، همینگونه آنها به نام «غرجستان» هم کدام نقشه بی را داشتند، اما فرصت عملی کردن آنها نیافتند، چرا که رژیم به گرداب سقوط نزدیک شده بود، درین راستا قصهء جالب آنست که به سفارش و تذکار روسها، چنان نقشه بی در بلغاریا چاپ شده بود که افغانستان به عنوان شانزدهمین جمهوریت اتحاد شوروی، ثبت گردیده است.

در دورهء حکومت پرچمیها بر چسپهای سبک و بی مایه بی علیه پشتونها در کتابها و نشرات دیگر آغاز گردید، دیگر شخصیتها را که به جایش بگذار، حتی احمدشاه بابا و وزیراکبرخان هم تحقیر میشدند و آنهم به این سبب که آنها پشتون بودند. احمدشاه بابا را با چنگیز خان مقایسه کردند و وزیراکبرخان را فرستادهء انگلیسها خواندند، پشتونها را اشغالگران و غاصبان خراسان شمردند، در این وقت چنان تیسسی (نظریه بی) به میان آمد که گویا پشتونها ازکوه های سلیمان به سوی شمال آمده و خراسان را که وطن اصلی تاجیکها و هزاره ها بود، اشغال و فرهنگ آنها را از میان برداشتند، پرچمیها به این تیسس رسمیت داده و آنرا در دانشگاه تدریس میکردند، البته این نظریه به گونهء غلط طرح شده است.

پشتونها پیش از اسلام در مناطق شمالی افغانستان در نزدیکی دریای «آمو» میزیستند، دانشمندان مشهور اروپایی مثل جمیز دارمستر، گایگر، امیل بنومینیست، مارگن سترن و دیگران این موضوع را ثابت کرده اند که زبان پشتو با اوستا، زبانهای پامیری، خوارزمی و زبانهای اسیتی نسبت به زبان فارسی، نزدیکی بسیار داشته و در زمانه های باستان باید زبان پشتو همراه با اوستا، با زبانهای پامیری و دیگر زبانهای خواهر یکجا زیسته باشد، به اینگونه، پشتونها نه در افغانستان حیثیت مهاجر را دارند و نه حیثیت مهاجم را، بلکه باشنده های قدیمی این کشور هستند و آنگاه که پشتونها از این جاها کوچیده و یا کوچانده شده اند، جای آنها را تاجیکها اشغال کرده اند، پرچمیها از بیان این موضوع نمیشرمیدند که به جای روسها، پشتونها را اشغالگران و غاصبان افغانستان میخواندند. «(۵)



استاد «روهی» می افزاید: «من روزی در حضور چند تن دیگر به يك پرچی کلان گفتم: شما چگونه اجازه می‌دهید که در دانشگاه کابل، چنین کتابی تدریس شود که هیچ ارزش علمی ندارد و فقط بدین خاطر تدریس میشود که در آن تمسخری به پشتونها روا داشته شده، به گونهء نمونه، پروفیسور جلال الدین صدیقی مینویسد که: «پشتونها مردم قبیلوی هستند و قبایل ننگ و ناموس را نمی شناسند.» البته واقعیت بر خلاف آن است، به پشتونها بالاتر از حفظ ناموس دیگر چیزی با ارزش نیست و این حقیقتیست آشکار و یا این ادعا که پشتونها ننگ و ناموس نمیشناسند آیا کدام ارزش علمی دارد؟»

همینگونه این مطلب را چی کسی خواهد پذیرفت که در میان پشتونها کدام حاکم شریف وجود نداشته و اگر امیر امان الله خان صفت‌هایی نسبتاً خوب داشته، علتش آن بود که تاجیکهای اصیل او را تربیه کرده بودند. آیا این موضوع بنیاد علمی دارد که در میان يك قوم هیچ انسان بد و در قوم دیگر هیچ انسان خوب وجود نداشته باشد؟ او به پاسخ من گفت: من پروفیسور جلال الدین صدیقی را به این خاطر احترام میکنم که تا حال به پشتونها چیزی گفتن تابو (منوع) شمرده میشد، ولی او برای بار نخست پشتونها را از حریم مقدس شان بیرون کرد و غرور شانرا شکست. (۶)

همچنان پرچمیها در مؤسسات جداگانه و نهاد های اهم فرهنگی برضد پشتونها و ساختار فرهنگ ملی و سیاسی کشور دسته های مختلف ایجاد کرده و آنها را خاندان صاحب اختیار گردانیدند، این دسته ها و گروپها در دانشگاه کابل، وزارت امور خارجه، رادیو تلویزیون، انجمنهای ژورنالیستان، نویسندگان و هنرمندان، در انستیتوت علوم اجتماعی، در کمیته مرکزی «سازمان جوانان»، در کمیته مرکزی «حزب دیموکراتیک خلق» در سازمان یونسکو، در بسیاری از ارگانهای نشراتی، در «سازمان زنان»، در انستیتوت کادرهای جوان، در شماری از کمیته های ولایتی، در ریاست امنیت ملی (خاد) و بسیار زیاد جاهای دیگر پرمردم به فعالیت غرض آلود، مصروف شدند و گپ تا بدانجا ها رسید که شماری به صورت واضح نشرات میکردند، شماری هم



شبنامه ها و کسانی دیگر همراه با تبلیغ زهراگین زبانی (شفاهی)، تبلیغ کتبی نادرست را نیز ادامه میدادند.

کرکترها یا افراد مرکزی این دسته ها که عملاً یا مینوشتند و یا خطابه های شان دیده شده و بسیار به این مسایل مصروف بودند، اینهاستند: کتگوری یکم: محمودبریالی، اناهیتا راتب زاد، فرید مزدک، نجم الدین کاویانی و شماری دیگر. و روزهایی بود که اناهیتا، چنان چشم سفید (دیده در) شده بود که روزی به صورت واضح علیه پشتونها چیزهایی ناشایست و سبک مایه با زبان، از دهان بیرون کرد، هر روز کینه اش نسبت به پشتونها فزونی میگرفت و با بیگانه ها مهر و محبتش.

دو تصویر پایین مبین شخصیت و بیانگر صمیمیت او همراه بیگانه ها میتواند باشد.





آنها به این افراد دستور میدادند: پروفیسور جاوید، اسدالله حبیب، داوود کاویان، عبدالله شادان، ظاهر طنین، جلال رزمنده، نورالله تالقانی، جلال الدین صدیقی، رهنورد زریاب، و شماری دیگر و اینها به نوبت خود به ارگانها و اشخاص دیگر نظریات مربوط را میرساندند، حتی روزی محمود بریالی در تالار کنفرانسهای وزارت امور خارجه به داوود کاویان با صراحت گفت:

«رفیق کاویان، اعلان کو(کنید) که زبان رسمی کنفرانس ما، دری است». همینگونه مطالب از زبان و دهان اناهیتا [دکتورس اناهیتا راتب زاد] هم گفته شده: «یکصد و پنجاه سال اپارتاید شاهان پشتون»، «دانشگاه کابل و دانشجویان لبخشک تاجیک آن» و مطالبی دیگر از همینگونه.

در پهلوی این همه که گفته آمد در حاکمیت پرچمیها، به خاطر از میان برداشتن و نابودی فرهنگ افغانی، کوشش اساسی دیگر همانا نابود ساختن ترمینالوژی ملی زبان پشتو بود، آنها کوشیدند که نامگذاری و اصطلاحات عسکری را به فارسی برگردانند، در برخی قسمتها پیروز نشدند، اما بارهم شماری از اصولنامه های عسکری و نظامنامه ها را به فارسی برگرداندند، برای تغییر نام افغانستان کوششها صورت گرفت و همین گونه برخی کوششهای دیگر. ایران پروری و فارسی پروری، تقبیح و نکوهش کشور خود و ارجگذاری و بالا پنداری ایران، روش دیگری از همین دور است. به صورت مجموعی زبان پشتو از بیشتر امور دفتری، اداره ها و مراکزهای فرهنگی رانده شد، فقط بریالی مکتوبها و اوراق رسمی که عنوان آن از گذشته ها به زبان پشتو باقیمانده بود، به همان زبان نوشته میشود، اما همانرا نیز اینها تحمل نمیتوانستند و برای از میان برداشتن آن کوشیدند، در تمام کتابهای چاپ شده از سوی ارگانهای نشراتی، کمیته دولتی طبع و نشر، اتحادیه نویسندگان، دانشگاه کابل و جاهای ذیربط دیگر به هیچوجه تناسب میان فارسی و پشتو همگون نبوده است و به صورت تقریبی از هر صد در صد، سی (۳۰) درصد آن



به زبان پشتو نبوده و در برخی جای ها این فیصدی به ده در صد هم نمیرسد، به صورت مجموعی در هر ماه در شهر کابل تا ۱۰۰ (صد) عنوان و یا بیشتر، نشرات صورت میگرفت، در این میان چنان نشریه هایی هم بودند که پنج درصد هم به پشتو نمی نوشتند.

## مآخذ

- ۱- جریدهء افغان ملت، ۱۳۷۴ خورشیدی، شماره ۲۵، میزان.
- ۲- از اظهارات يك تن از اعضای کمیته مرکزی «سازمان دیموکراتیک جوانان افغانستان».
- ۳- همان مآخذ.
- ۴- جریدهء افغان ملت، شمارهء یاد شده، ص ۲.
- ۵- کاندید اکادمیسین محمد صدیق روهی، جریدهء افغان ملت، همان شماره ، ص ۲.
- ۶- همان اثر یاد شده.

\* - اولیانوفسکی تیورسن و نظریه پرداز بزرگ حزب کمونیست اتحاد شوروی بود. او در رساله اش با نام «دربارهء حقیقت انقلاب شور» که ترجمه شده بود، این اظهارات را به عمل آورده بود، رسالهء یاد شده را «مؤسسهء نشراتی کتاب، بیهقی» نشر و توزیع کرده بود و پس از چند گاهی از نشر آن، دوباره جمع آوری گردید.



## حاکمیت داکتر نجیب الله

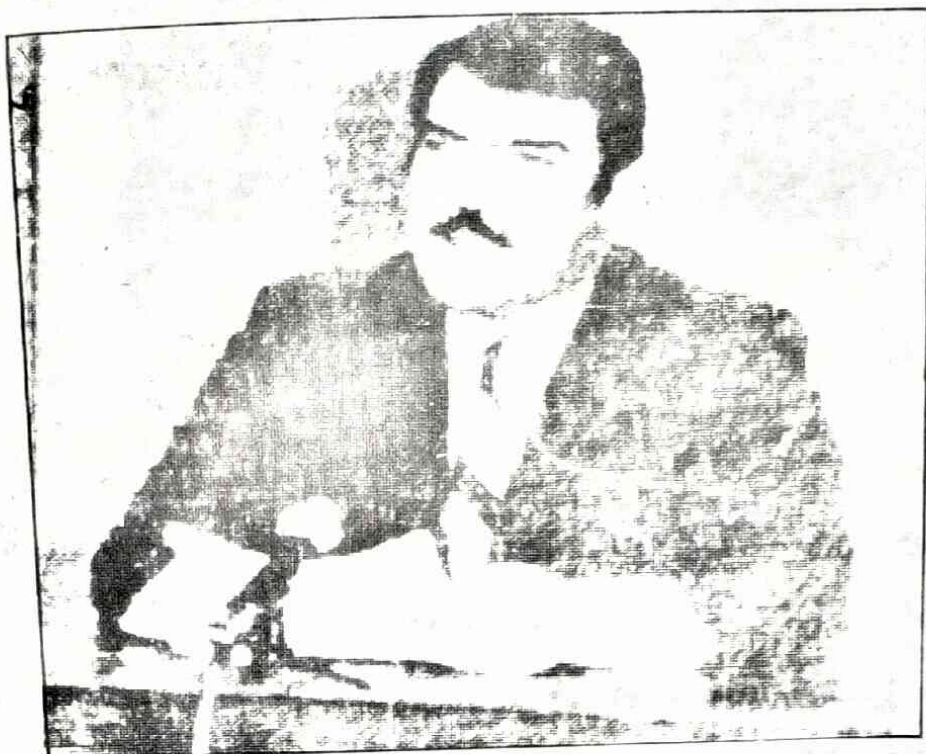
### و محکومیت پشتونها

هنگامیکه در ۱۴ ثور ۱۳۶۵ خورشیدی، داکتر نجیب الله به قدرت رسانده شد، برای عده یی این باور پدید آمد که میشود در اداره های دولتی از آن اختیارات اقلیت ها و مدعیان شان که در نتیجه، تجاوز و حمله، مستقیم روسها و آوردن کارمل به آنها داده شد، چیز چیزی، کاسته شود. اما نه تنها چنان نشد که همان پلانی را که روسها میخواستند به وسیله آن ظرفیت و توان قوم اکثریت را از لحاظ اداری، سیاسی و نظامی ضعیف ساخته و اختیار سیاسی افغانستان را به اقلیتها بسپارند، بیشتر شگوفا شد و اوج گرفت. يك قسمت از پلان و برنامه روسها هنگام قدرت ببرك کارمل و در مدت زمانی موجودیت روسها عملی گردیده و بقیه، آن در زمان حاکمیت داکتر نجیب الله، آهسته آهسته عملی میشود.

به گفته، برید جنرال الکساندر لیاخوفسکی: «در نیمه، دهه، ۱۹۸۰ میلادی به خاطر تغییر رهبری در اتحاد شوروی، در افغانستان نیز مسأله، تغییر رهبری مطرح گردید، بر اساس پافشاری گورباچوف، داکتر نجیب الله برای رهبری انتخاب شد.»<sup>(۱)</sup>

با به میان آمدن داکتر نجیب الله، در برابر اکثریت افغانستان در ستراتیژی عمومی و پالیسی روسها، کدام تغییری رونما نگردید، روسها داکتر نجیب الله را از لحاظ فکری، عقیدوی و ذوقی خوب آزموده بودند، او در مکتب ضد پشتونی شوروی ها و ببرك کارمل تربیه شده بود و با پشتونها و پشتونیت، کدام علاقمندی نداشت.





داکتر نجیب الله هنگام حاکمیت

شوریه‌ها به خاطر فشار مبارزه مسلحانه افغانها و مشکلات و مجبوریت‌های خود شان امیدوار خروج سربازان شان بودند و برای اجرای این کار در افغانستان به چنان يك چهره یی نیاز داشتند که پس از خارج شدن روسها، منافع اساسی آنها را تضمین و کشور را تا يك مدتی کنترول و اداره کند، روسها میدانستند که این کار به وسیله رهبری اقلیتها عملی نمیشود، به همین خاطر داکتر نجیب الله را که هم پرده پشتون بودن را در روی آویخته داشت و هم تا يك حدی وارد در اداره بود، به این کار گزیدند و نیز برای بازسازی و ترمیم گذشته، ذهنی عامه مردم پشتون، به شخصیتی اینچنین، ضرورت بود.

روسها به وسیله شبکه های استخباراتی خویش از راه توزیع فورمه هایی که آنجا چگونگی «ملیت» ثبت بود، در دستگاه دولتی افغانستان شمارش کارمندان و کادرها را به خود معلوم کرده بودند، آنها میفهمیدند که در اداره دولتی چی کسانی در کدام پستهای حساس، میانی وپایین کار میکنند و به کدام قوم بستگی دارند و آنعهه افرادی که به قوم پشتون منسوب اند، قومگرایی آن چگونه و در کدام سطح قرار دارد؟ زیانش را از یاد برده یا خیر و احساس ملی او در کدام سطح، چگونه و تا چی اندازه است؟

روسها هنگام حضور شان در اداره های ملکی دستگاه دولتی فیصدی



پشتونها را بسیار پایین آورده و در اکثر پستهای حساس، کادرهای تازه تربیه شده بی که بیشتر شان به اقلیتهای افغان بستگی داشتند جا به جا کردند و یگانه مانعی که در برابر شان قرار گرفته بود، همانجا قوای مسلح بود که به طور عنعنوی سهم پشتونها در آن زیاد بود و اما در نیمه های حاکمیت داکتر نجیب الله، به نام «کوتای شهنواز تی» یک توطئه سنجیده شده، دیگر راه افتاد و به همین نام و بهانه عده، زیادی از صاحب منصبان (افسران) از قوای مسلح اخراج گردیدند. بر اساس گفته، یک افسر قوای مسلح، به نام و بهانه «کودتای شهنواز تی» به تعداد شش هزار تن از افسران ورزیده از قوای مسلح اخراج و زندانی شدند.

برای آنکه قدرتمندی عنعنوی و قانونی قوای مسلح پایان یابد، به ایجاد قطعات مختلف نظامی قومی دست یازیدند، در شمال زیر فرماندهی عبدالرشید «دوستم» و «سیدکیان» قطعات نظامی از یکها و هزاره های اسماعیلی در سطوح مختلف تا موجودیت فرقه ها، ساخته شد و نیز برای هزاره ها امکانات ایجاد قطعات مختلف نظامی میسر و عملی گردید.

و باز جریان جنگ مثل همیشه متوجه مناطق پشتون نشین بوده و از آن صدها راکت سکاد که در افغانستان استعمال شد و در هر صد راکت، «۹۹» آن بر مناطق پشتون نشین پرتاب گردیده است.

حاکمیت شانزده روز کم از پنج سال داکتر نجیب الله در افغانستان برای رشد، ترقی و تعالی و مداخله، داخلی و خارجی شبها و روزهای مساعدی بود، او همانگونه که کشورش را به سوی یک پرتگاه بزرگ تباهی سوق میداد، برای خیزش، رشد و انسجام اقلیتهای نیز راه و چاره را آماده میکرد، از داری ها و سرمایه دولت به گروه ها و دار و دسته های ضد ملی پول و امکانات میداد و در برخی موارد در برابر مسایل ملی، سخت از بی تفاوتی کار میگرفت در اردو برخی تشکیلات دیگر هم ایجاد کرد، تشکیلات «وزارت امنیت دولتی» و «گارد ملی» را به اشخاص ضد ملی سپرد و نیز در برخی قطعات نظامی چنان اشخاص را در پستهای حساس جا به جا ساخت که روحیه، ضد افغانی داشتند.



آن عده گروپها و دسته های ضد ملی را که کارمل و روسها برای پرورش و بالنده گی آنها کوششهای بنیادی را آغاز کرده بودند، در وقت نجیب الله به مراحل حساس قدرت رسیدند، در پهلوی بخش نظامی، این دسته، در اداره های ملکی نیز بسیار فعال بودند، در ادارات ملکی دولتی چنان اداراتی هم بودند که آنها به طورمکمل در دست اداره و اراده این گروپها و اشخاص و افراد قرار داشتند، در این اداره ها مثل دوره، کارمل، دانشگاه کابل، وزارت امورخارجه، رادیو تلویزیون، وزارت اطلاعات و کلتور، اتحادیه ژورنالیستان، سازمان جوانان و برخی نهاد های دیگر شامل بودند.

پیش از حاکمیت داکتر نجیب الله، برادر کارمل، محمود بریالی و اناهیتا راتب زاد، این فعالیت ها را رهبری و تنظیم میکردند، بعد ها رفقای دیگر شان به این کار ادامه دادند، نجم الدین کاویانی، داوود کاویان، فریدمزدک، عبدالله شادان، اسدالله حبیب و ظاهر طنین از فعالان عمده، این راه و کردار بودند، پس از این؛ آنها دیگر گروپها و دسته ها را نیز ساختند که اینها برایشان راهنمایی میکردند.

این افراد و اشخاص با استفاده از امکانات دولت بعضاً چنان نوشته ها، آثار و حتی شبنامه ها نشر کردند که به صورت واضح از آن بوی ضدیت با افغان و افغانستان به مشام میرسید، برضد ارزشهای ملی، قهرمانها و رخدادهای گزیده، تاریخی نوشته ها میکردند و به جعلیات میپرداختند، آن ارزشهایی که در ذهن مردم ما به مثابه ارزشهای پاک ملی پذیرفته شده و قابلیت پذیرفته شدن را هم داشتند.

در دوران حاکمیت داکتر نجیب الله از سوی کمیته مرکزی (۱) «حزب وطن» در باره تاریخ معاصر افغانستان لکچر نوتهایی چند، چاپ شد که تیراژ هر یک به پنجاه هزار نسخه میرسید. این لکچر نوتها زیر راهنمایی پروفیسور جلال الدین صدیقی نوشته شده و از سوی شعبه تبلیغ و ترویج کمیته مرکزی حزب (حزب وطن کمیته مرکزی نداشت، شورای مرکزی نداشت - مترجم) نشر شده بود، در این رساله ها به گونه قصدی و آگاهانه



تاریخ معاصر افغانستان تحریف و چهره، تابان قهرمانان ملی در پرده، دروغها و تهمت ها، پوشانیده شده است.

اینجا نمونه یی از آن کوششها را که از يك لکچر نوت پروفیسور جلال الدین صدیقی گرفته شده یادآوری میکنیم. این نوشته، «افغانستان در قرن جدید» نام دارد که پس از سال ۱۳۶۹ خورشیدی با تیراژ هفتاد هزار نسخه از سوی بخش «سکتور آموزش حزبی» و «تبلیغ و ترویج و آموزش» کمیته مرکزی «ح. د. خ. ا.» نشر شده، او در جایی از این رساله اش میگوید: «در زمان امیر عبدالرحمن خان که رهبران فیودالی محمد زایی توانایی یافتند، تا تمام اراضی واقع در میان دریای آمو و کوه هندوکش را تصرف نمایند و از این تاریخ به بعد خانان ازیک به حیث یکی از ولایات سلسله محمد زایی متمرکز گشت.

در طی مدت که ازیکان مورد تاخت و تاز فیودالان و سرداران محمد زایی و اتحاد قبایلی آن قرار داشتند، بخش بزرگ نفوس ازیک نشین از مناطق مسکونی مجبور به ترك مناطق شان گشتند و به نواحی راست کنار دریای آمو یا دامنه های کوه هندوکش اجباراً نقل مکان کردند، بعداً این عملیه انتقالات شدت یافت زیرا که زمین از سوی سلسله محمد زایی افزایش یافت و نیز اراضی وسیع به دست فیودالها و سرداران محمدزایی و قبایل متحده، آن به زودی از مالکان اصلی ازیک غصب شد.»

در طی مدت امارت عبدالرحمن محمد زایی و به دنبال قیامهایی در قطفن، مزار شریف و میمنه، علیه تصرف و غصب اراضی دهقانان ازیک افزایش یافت و سرداران و خوانین قبیلوی محمد زایی و متحدین دیگر آنان که ماهیت تک ملیتی داشته و که از نواحی جنوبی به این مناطق سرازیر شده بودند، از معافیتهای مالی و سایر تسهیلات لازم مملکتی برخوردار بودند و در نتیجه سرداران محمد زایی و خوانین قبیلوی متحده شان توانستند بر بهترین زمینهای ازیکان دست یابند و عده، زیادی از زحمتکشانشان ازیکها را به عنوان دهقان و بزرگ به خدمت زراعت کشتندی خود در آورند.» (۲)

در دوران حاکمیت داکتر نجیب الله در کابل، به نام «مرکز انسجام ملیت



هزاره» به خاطر تمرکز هزاره ها يك اداره خاص ساخته شد. این مرکز مجله یی را به نام «غرجستان» نشر میکرد. اعضای هیأت تحریر مجله اینها بودند: «اکادمیسین عبدالواحد سرابی، کاندید اکادمیسین شاه علی اکبر شهرستانی، داکتر محمد اسماعیل قاسمیار، محقق حسین نایل، عبدالحسین توفیق، محمد عوض نبی زاده کارگر، عبدالله کشتمند، سید سعدی نادری، سید محمد علیشاه، سجادی، محمد یونس طفیان.» (۳)

این مجله بیشتر نوشته های ضد افغانی را به نشر رسانده، این مرکز برای هزاره ها، طی يك استراتیژی درازمدت، خواهان ایجاد يك کشور خاص بود و اما در آن مدت زمانی، در داخل افغانستان، خواهان ساختار فدرالی و بر مبنای آن، ایجاد يك تشکل جغرافیایی مستقل سیاسی به نام «غرجستان» بود، آنها «غور» را مسکن و زادگاه اصلی هزاره ها دانسته و میگفتند که پشتونها این منطقه را به جبر و زور اشغال کرده اند، همچنان مدعیان حقوق هزاره ها در افغانستان، در تمام ساختار دولتی و نیز نماینده گیهای سیاسی دولت در خارج از صد در صد، بیست و پنج درصد سهم را برای خود میخواستند و داکتر نجیب الله به اینگونه خواستهای هزاره ها با اخلاص گوش نهاده و در برخی موارد به خواستهای آنها پاسخ مثبت داده و آنها را عملی هم کرده بود.

تمام مصارف و معاشات کارکنان «مرکز انسجام ملیت هزاره» و مجله «غرجستان» از بودجه دولت داده میشد، همین مرکز بود که به يك سلسله فعالیتهای دیگر هم دست یازید، تحرکات ایرانگرایی را آغاز و زمینه را در پس از سقوط داکتر نجیب، به نفع خویش، آماده میکرد. در همین هنگام شمار زیادی از کلپهای سپرتی هزاره ها، ایجاد گردید که هزاران هزار در آن پرورش مییافتند. بعضی از این کلپها با «مرکز انسجام ملیت هزاره» هم ارتباط داشتند و اینگونه اشاراتی هم هست که گویا از سوی حکومت ایران نیز پشتیبانی و کمک میشدند، هدف از کار و ایجاد این کلپها، چنان بود که این افراد به مانند سربازان و دسته های نظامی تربیت شوند و در هنگام ضرورت از آنها استفاده خوب به عمل آید و به واسطه قطعات نظامی قومی، مداخلات



ایران و امکانات دیگر، مسأله مسلح شدن این افراد، پیش از پیش سنجیده شده بود.

به غیر از هزاره ها، سازمان یا حزب عمده، دیگر که به صورت واضح مسایل ضدیت با پشتونها و ضدیت با افغانها را دامن میزد، سازمان ستمی ها بود که به نام «سازمان انقلابی زحمتکشان افغانستان» (سازا) یاد میشد. این سازمان نیز در حاکمیت داکتر نجیب الله به گونه، آشکار وارد میدان گردیده و در کابینه، دولتی هم چند پُست مهم را اشغال کردند (تصاحب شدند)، محبوب الله کوشانی (معاون صدارت)، بشیر بغلاتی (وزیر عدلیه)، اسحاق کاوه (وزیر معدن و جیولوجی) و چند پُست مهم دیگر.

ستمیها در پارلمان وقت نجیب نیز سهم قابل یادآوری داشتند، آنها جریده، هفته واری را به نام «میهن» چاپ میکردند که بیشتر نوشته های آن ضد افغانی و ضد ملی بود. در آغاز مدیر مسؤول این جریده، «سخی غیرت» بود که بعد ها برنیاد اختلافهای داخلی خود ستمیها، این شخص از این وظیفه سبکدوش گردید. این نشریه در بیشتر برگهای خود به جای کلمه، افغانستان «خراسان» و به جای افغانها، اصطلاح «خراسانیان» را کار میبرد، سازمان ستمیها در برخی موسسه های دولتی، فرهنگی و آموزشی، از جمله دانشگاه کابل و انستیتوت (دانشسرا) طب کابل نیز نهادهایی را ساخته بود.

این موضوع نیز از کسی پنهان نبود که ستمی ها با روسها روابط مستقیم داشتند و برخی از دسته های نظامی شان در ولایت تخار مستقیماً به وسیله، روسها اکمال میگردید، درین میان، شماری از پرچمیها چنین حالتی را نمیتوانستند بپذیرند که غیر از آنها دیگر دسته ها نیز با روسها به گونه، پنهان، روابط نزدیک داشته باشند، به همین خاطر در یک جلسه، پارلمان دولت داکتر نجیب الله میان یک نماینده، ستمیها و یک نماینده، پرچمیها (جمیله پلوشه) بر مسأله، دست نشانده بودن هر دو دسته، جنگی سخت اما لفظی به وقوع پیوست. «جمیله پلوشه» از آن کمکهای منظم و سیستماتیک نظامی که به وسیله، روسها در مناطق تخار و بدخشان به ستمیها داده میشد یاد کرد و



در پهلوی آن از اسنادی حزبی متذکر گردید که در رهبری حزب (دموکراتیک خلق - وطن) در مورد به میان آمدن و توجه و یاری ستمیها، صورت گرفته بود، قسمتهایی از اظهارات جمیله پلوشه همانوقت از راه رادیوی افغانستان نیز پخش گردید.

در حاکمیت داکتر نجیب الله شخصیت بسیار تند دیگر ضد پشتونها، نجم الدین «کاویانی» است که عضویت بیرونی سیاسی کمیته مرکزی (دفتر اجرائیوی شورای مرکزی) «حزب وطن» را داشت. (نجم الدین کاویانی، شوهر جمیله پلوشه است). نامبرده به طور آشکار و پنهان با پشتونها دشمنی میکرد و به طور مشخص در مناطق شمال و آن جایهایی را که پشتونها با اقوام دیگر بود و باش داشتند، به دقت میدید و مطالعه میکرد. او به این استراتژی روسها و کارمل کار میکرد که چگونه در مناطق شمال افغانستان از شمار پشتونها بکاهد، پروژه بیکه با آمدن روسها آغاز شده بود، روسها دامنه و آتش جنگ را بیشتر به آن جاها و مناطقی میکشانند که آنجا پشتونها بود و باش داشتند، آنها میخواستند که به وسیله آتش جنگ، پشتونها را مجبور سازند که از جاهای بود و باش و زنده گی شان در شمال، مهاجرت کنند. این کوششها در تمام دوره، کارمل و حضور روسها در کشور جاری بود که در فرمانفرمایی داکتر نجیب الله نیز دسته های ضد ملی شامل در قوای مسلح و دولت، این روند را دوام بخشیدند، آنها بدینوسیله میخواستند که کشور را به خطر تجزیه مواجه کنند.

بشیر بغلانی که عضویت کمیته، مرکزی حزب ستمی ها (سازمان انقلابی زحمتکشان افغانستان (سازا)) را داشته و در حاکمیت داکتر نجیب الله وزیر عدلیه (دادگستری) بود، طی مصاحبه یی با هفته نامه «درفش جوانان» که از طرف «سازمان جوانان» فرید مزدک، نشر میشود، برای افغانستان ساختار یک حکومت فدرالی را پیشنهاد کرده و به اصطلاح او «اگر حکومت فدرالی ساخته شود، حقوق ملیتهای محروم که در گذشته ها تلف شده بود، دیگر تلف نخواهد شد.» این مصاحبه در یکی از شماره ماه های آخر سال ۱۳۶۸ خورشیدی چاپ شده است.



هدف و مقصد ستمیها از تشکیل دولت فدرالی، فقط تجزیه افغانستان بود، اما چون در ذهنیت عامه شرایط تجزیه کشور، آماده نبود، پس آنها برای برآورده شدن خواست شان (تجزیه) در قدم نخست سیستم فدرالی را باید عملی میکردند.

پیش از حاکمیت داکتر نجیب الله، در دوره کارمل بیشتر روزنامه ها و جراید به فارسی گردانده شده و پشتو، زبان ترجمه گردید و اما کار نسبتاً خوب در زمان داکتر نجیب الله این بود که پشتو در يك حد معین از برگردانی رهایی یافت البته این کار به خاطر توجه به زبان پشتو نه، بلکه به خاطر مصارف زیاد کاغذ و جلوگیری از دوبار چاپ شدن بود و با این کار بود که برای نویسنده پشتون زمینه، آن مساعد گردید تا نوشته اش را با زبان پشتو و مستقیماً به نشریه بفرستد و از روند ترجمه تا يك حدی کاسته گردد.

در روشنی همین اندیشه، روزنامه های «پیام»، «هیواد» و «انیس» همزمان به زبانهای پشتو و فارسی شروع به نشرات کردند.

در قانون اساسی که لویه جرگه (جرگه بزرگ) ساخته شده از سوی داکتر نجیب الله آنرا منظور کرد و خود وی به او گویا وفادار و پابند بود، چنین آمده بود: «از جمله زبانهای ملی در افغانستان پشتو و دری، زبانهای رسمی اند.» (۴)

نخست در این جمله نیز يك ظلم حقوقی و زبانی و ابهام موجود است، آنها به طور قصدی میخواستند حقوق زبان پشتو را با زبانهای کوچک، برابر و یکسان جلوه بدهند، مگر با وجود این، عملاً هیچگاهی کسی اصل یاد شده را احترام و بدان عمل نکرد. شخص اولیکه این اصل قانون اساسی را شکسته و زیر پای کرد، خود داکتر نجیب بود.

در حاکمیت او، تمام بیانیه ها و گفتارهایش نود و پنج درصد به زبان فارسی بود و اراکین فارسی زبان او که اصلاً به پشتو گفتن کدام مکلفیتی نداشتند.

بشیر رویگر را به نماینده گی (۱) از پشتونها، وزیر اطلاعات و کلتور



تعیین کرده بود، اما او نه خود پشتو را میفهمید و نه کسی در امور رسمی از زبان او پشتو شنیده بود.

درین هنگام به غیر از نشریات، یکتعداد کانونهای فرهنگی که همانا خط مسایل ملی و زبانی را تعقیب میکردند، ایجاد شد. نخست از سوی غیر پشتونها پنج نهاد فرهنگی ساخته شده بود و چنان مینمود که با این نهاد ها «وزارت امنیت» و برخی افراد شامل و صاحب اختیار حکومت مثل عبدالحمید محتاط، فرید مزدک، نجم الدین کاویانی، سیدکیان و کسان دیگر، به گونه پنهان و آشکار کمکهای نقدی و در اختیار ماندن جای را، یاری میکردند.

وقتی، پشتونها این همه مجمعههای فرهنگی غیر پشتونها را دیدند، یکتعداد جوانان تازه اندیش، و دانشمندان گرد هم آمده به نام «کانون فرهنگی خوشحال» یک مجمع فرهنگی را به وجود آوردند، «این بنیاد فرهنگی به تاریخ ۲۵ عقرب سال ۱۳۶۹ خورشیدی رسماً در تالار هتل انترکانتیننتل»، در شهر کابل گشایش یافت.» (۵) مصارف همایش از کمکهای شخصی شماری از فرهنگیان و فرهنگ دوستان، آماده شده بود. امید میرفت که «رییس جمهور» مثل کانونهای دیگر، به این مجمع نیز پیامی فرستاده و کمک نقدی میکرد، مگر چنین نشد، وقتیکه شاملان همایش، خلاف معمول در برابر «کانون فرهنگی خوشحال» این روش «رییس جمهور» را دیدند، باعث اندوه شان گردید و «رییس جمهور» تا آخر به اینگونه کارها دوام داد.

یک کنفرانس جهانی از سوی یونیسیف در کشور فرانسه دایر شده بود، درین کنفرانس رییس جمهور هر کشور باید بر زبان ملی یعنی زبان اکثریت جامعه سخنرانی میکرد، اما داکتر نجیب الله، در آنجا نیز پشتو را از یاد برد و به زبان فارسی و آنهم با لهجه ایرانی سخنرانی کرد و آنجا هیچ معلوم نشد که میان نماینده های افغانستان و ایران کدام فرقی موجود هست یا خیر؟ این سخنرانی داکتر نجیب الله از تلویزیون کابل نیز پخش گردید.

وقتیکه به خاطر شرکت در جلسه کشورهای غیر متعهد روانه



یوگوسلاویا بود، برای يك مدت کوتاه در جلال آباد توقف کرد و آنجا در  
همایش مردمان جلال آباد گفت که به فارسی صحبت کنم یا به پشتو؟

تمام گرد آمده ها گفتند: به پشتو!

اما، او گفت: بسیار معذرت میخواهم که آنجا کسی به پشتو نمی فهمد و  
ترجمانهای پشتوی ما آنجا نیستند و بعد با اقوام مختلف جلال آباد به فارسی  
صحبت کرد.

تا آنجا که موضوع ترجمه باشد، به برکت ساختمان فونولوژیک (آوازی) و  
غنامندی زبان پشتو، در سطح جهانی واضح گردیده که پشتون ها در فراگیری  
زبانهای دیگر نسبت به هرکسی استعداد دارند، تا جاییکه به خارجی ها  
ارتباط میگیرد، آنها که نه به پشتو میفهمیدند و نه به فارسی. همینگونه در  
کابل و ولایتهای دیگر، نیز توازن نشرات میان پشتو و فارسی برابر نبود، بر  
اساس اصول، باید نشرات پشتو زیاد میبود و بر دیگر اقلیتها هم حق داده  
میشد، اما حق دیگر زبانهای کوچک هم به زبان فارسی داده میشد.

در برخی نشرات مشترك سهم پشتو در چهل درصد، در برخی دیگر سی  
درصد، در شماری هم ده درصد و در شماری تا يك و دو فیصد بود. در تمام  
کتابهاییکه در همان ایام چاپ شده وزن زبان فارسی در آن سنگین مینمود، اما  
در برخی موارد دو برابر و در برخی هم چند برابر هست.

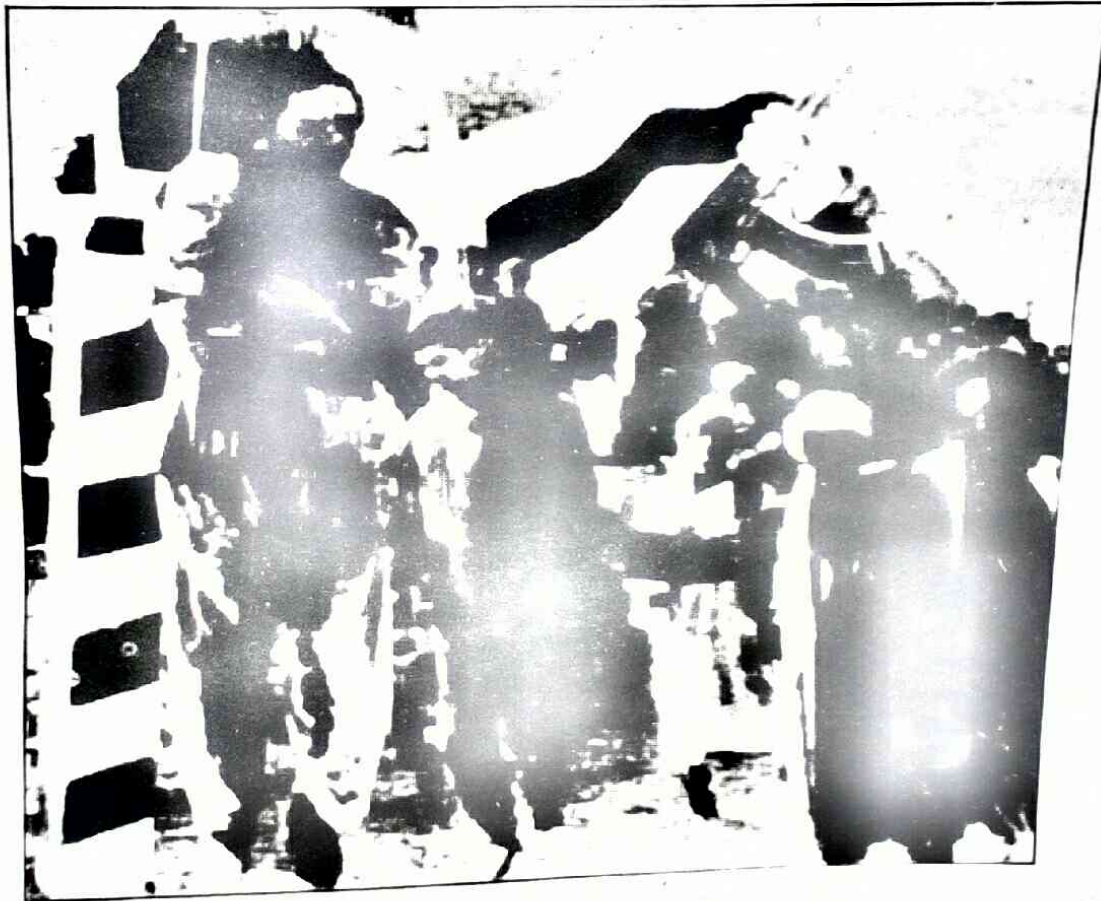
در حاکمیت او توازن قوای مسلح کشور از هم پاشید و قوای مسلح در  
دست اقلیتها، تقسیم شد.

حقوق و وظایف اکثریت به اقلیتها انتقال، به زبان پشتو و فرهنگ  
پشتونها با بی تفاوتی و حتی دیدگاه خصمانه دیده شد، سازمانهای مختلف  
ضد پشتونها، ایجاد و رشد داده شد.

مناطق پشتون نشین زیر فشارهای نظامی، اقتصادی و فرهنگی کوبیده  
شدند و حقوق حقه، شان تلف گردید. در کشور، سهم ملی خراب شد، به  
نیروها، ذخایر و حقایق اساسی حفظ و وحدت کشور زیان رسید و کشور به  
سوی يك از هم پاشی (انارشی) روانه گردید.



و در پایان، همان اقلیتها که خود آنها را پروریده و سرپا کرده و ناز داده بود، بر ضد او ائتلاف و برنیاد پیمانهای جبل السراج و مزارشریف به روز ۲۸ حمل سال ۱۳۷۱ خورشیدی پلان صلح ملل متحد را خنثی کرده، او را از فرودگاه بین المللی کابل برگرداندند [حین فرار خاینانه]، او در کابل به دفتر ملل متحد پناه گرفت و از آن پس همین اقلیتها و مدعیان حقوق شان او را به نامهای «دیکتاتور» و «فاشیست» یاد کردند و در پایان در ۶ میزان ۱۳۷۵ خورشیدی در شهر کابل در خیابان آریانا به وسیله سربازان تحریک اسلامی طالبان به دار آویخته شد.



### مآخذ

- ۱- برید جنرال الکساندر لیاخوفسکی، مجله دیوه، لندن، ۱۹۹۵، دسمبر، ص ۱۹.
- ۲- جلال الدین صدیقی، افغانستان در قرن جدید، کمیته مرکزی ج. د. خ. ا. کابل، ۱۳۶۹، ص ۱۱-۱۲.
- ۳- مجله غرستان، «مرکز انسجام ملیت هزاره» کابل، ۱۳۶۸، شماره ۹.
- ۴- قانون اساسی افغانستان، ۱۳۶۹، فصل یکم تعدیل و تصویب ماده ۸، ص ۳.
- ۵- مجله شمشاد، سال ۱۳۷۲، شماره دوم، ص ۹۰.



### طاہر بدخشی و شکل ستمیہا



روسها به خاطر از ہم پاشیدن تناسب قومی و زیان به وحدت ملی در افغانستان، در کنار ایدیالوژی کمونیستی خویش، دستہ دیگری را ایجاد کردند کہ هدف آن از یکسو دامن زدن به نفاق ملی در افغانستان بود و از سوی دیگر زیان آوردن به ساختار عنعنوی حاکمیت در جامعہ افغانی، یعنی آنگاہ کہ سرچشمہ های اصلی حاکمیت و توانندی آن، در افغانستان پایان یابد، برای مداخلہ روسها شرایط آماده خواهد گشت، روسها تنها در صفوف کمونیستی به پروراندن و رشد عناصر ضد افغانستان، بسندہ نکرده، بلکہ در بطن آن برای یک شکل دیگر نیز راه را هموار کردند. روسها به این خاطر طاہر بدخشی را شخص مناسب یافتند، در آغاز به او اندیشہ کمونیستی را تزریق و بعد در پهلوی اندیشہ کمونیستی او را به خاطر ایجاد دشمنی و نفاق ملی در جامعہ افغانی گماشتند.

بر مبنای منابع خود ستمیہا:

«طاہر بدخشی، در ماہ جدی ۱۳۴۳ خورشیدی به مشابہہ یکی از عمدہ ترین کادر های حزب دیموکراتیک خلق افغانستان و مسؤول تشکیلات حزب و شخصیت درجہ سوم حزب وارد کارزار سیاست گردیدہ و مسألہ ملی را در مقامات رہبری حزب مطرح کرد.» (۱)



طاهر بدخشی هنوز در «حزب دیموکراتیک خلق افغانستان»، گامی محکم و استوار نمانده بود که به نفاق ملی دامن میزد و در این حزب مسأله ملی را طرحریزی نمود، او خود این کوشش را از کنگره آغاز ۱۳۴۳ خورشیدی، راه انداخت. کریم میثاق مینویسد: «طاهر بدخشی اعضای کنگره را از نگاه ملی، تنظیم کرد و عکس گرفت.» (۲)

طاهر بدخشی در داخل حزب، به این فعالیتها دوام میداد، اما از آنجا که راه و مشی حزب ظاهراً کمونیستی بود و هدف آشکار آن، ساختمان و ایجاد جامعه سوسیالیستی (!)، پس طاهر بدخشی نمیتوانست به گونه افراطی به مسایل قومی دامن بزند و نیز در داخل حزب افرادی وجود داشتند که در مسأله ملی چنین فعالیتهایی را از طاهر بدخشی، نمیتوانستند بپذیرند. کوتاه سخن اینکه وجود اکثریت پشتونها در حزب فعالیتهای بیشتر بدخشی را مانع گردید و ساحت فعالیت بر او تنگ شد، در نتیجه بر اساس تفاهم با روسها در پانزدهم اسد سال ۱۳۴۷ خورشیدی دسته ستم ملی، «سازمان انقلابی زحمتکشان افغانستان (سازا) را تأسیس کرد.» (۳)

«طاهر بدخشی حزب خود را با حمایه روسها و در زیر پرده اندیشه مارکسیزم به خاطر تحریک مسایل بی اتفاقی قومی و قبیله‌ای، استوار ساخته بود، این دسته در نواحی شمال افغانستان در میان اقلیتهای تاجیک، ازبک، ترکمن و هزاره، با اندیشه «جهاد» علیه پشتونها، کار سیاسی میکرد.» (۴)

طاهر بدخشی و یارانش، همزمان، دو خط اندیشوی را دنبال میکردند، یکسو شعارهای «کارگر و دهقان» را سر داده و مارکسیزم-لنینیسم را تعقیب و از سوی دیگر در برابر پشتونها اعمال تحریک آمیز را انجام میدادند، این همان دو خطی بود که همزمان و در یکوقت از سوی روسها راهنمایی میگردد، نه اندیشه مارکسیستی-لنینستی و نه تحریکات و فعالیتهای برضد پشتونها از پدیده‌های داخلی بودند، بلکه هردو از خارج و به خاطر دست یافتن به مقاصد و مرامهای معین پیشبرده میشدند.

طاهر بدخشی در سخنرانیهایش با جلوه‌گری از اندیشه کمونیستی



میخواست که مثل روسها در زیر پرده، آن مشی در برابر اکثریت ساکن در افغانستان اعمال دشمنانه بی را انجام بدهد، او میگفت:

«بهترین ضمانت مصثوون از ضربه دشمن پناه بردن در آغوش گرم کارگران و دهقانان است.» (۵)

ظاهر بدخشی و طرفدارانش در افغانستان به خاطر تحرك اقوام كوچك ديگر و به دست آوردن به اصطلاح حقوق حقه، آنها برای ایجاد يك حکومت فدرالی در افغانستان میکوشیدند، هدف آنها از سیستم فدریشن این بود که در گام نخست رول مرکزیت در افغانستان پایان یافته و آنها به اصطلاح استقلال نیمه یابند و در گام دوم تجزیه کامل را در کشور به میان آرند. درین مورد، روش روسیه و ایران نیز همینگونه بود، اینکه از دیدگاه عملی، سیاسی، جغرافیایی، مذهبی، اقتصادی، زبانی و قومی امکان فدریشن در افغانستان موجود هست یا خیر؟ این دیگر به آنها مطرح نبود.

در مورد جامعه افغانی، سیاست داناها و جامعه شناسان به این نظر اند که اقوام در افغانستان چنان به هم آمیخته و یکی با دیگر پیچیده و بستگی پیدا کرده اند که در اینجا ایجاد هیچنوع فدریشن امکان ندارد و نیز وجود اکثریت پشتونها در کشور، به میان آمدن هرگونه فدریشنی و یا تجزیه بی را پیشگیری و سد میدارد.



محمد ظاهر بدخشی با خانم و کودکش



با آنکه روسیه و ایران به این واقعیت پی برده بودند، اما آنها این موضوع را نیز در افکار شان میپروراندند که اگر امکانات فدریشن و یا تجزیه میسر نشد، کم از کم از این افراد و دسته ها در بی ثباتی اجتماعی و سیاسی کار بگیرند، به همین خاطر ستمی ها پیش از همه با نام و ساختار افغانستان حساسیت نشان داده و علت به میان آمدن تشکل و رهبر شانرا «جغرافیای دوزخی» «خراسان» میشمردند: «سرانجام بدخشی و انوار فروزان و انکار ناپذیر موجودیت او در متن اندوهگین تاریخ و جغرافیای دوزخی خراسان تندیس جاویدانه نمودار شد.» (۶)

«عاقبت این آفریده، بزرگ و بی همتای تاریخ معاصر خراسان زمین را از ما گرفتند.» (۷)

ستمی ها، در باب فدریشن، تجزیه افغانستان و نفاق قومی، راه طاهر بدخشی را تعقیب کردند، محبوب الله «کوشانی» که سالهای زیاد به حیث رهبر دسته ستمیها (سازا) باقی مانده بود، دریک نوشته اش، چنین اظهاراتی می آورد: «ما جداً معتقد هستیم که به کار بستن نظرگاه های بدخشی درباره، تأسیس و ایجاد دولت فدرالی، طرح مشخص او در باره جبهه، متحد ملی و چگونگی ترکیب این طیف وسیع و داشتن قضاوت و پیروی از سیاست عدم دنباله روی در پهنه جهانی و تأمین وحدت راستین میان نیروهای میهن پرست میتواند بسیاری از دشواریها و نا بهنجاریهای وضع کنونی را از میان بردارد.» (۸)

سخی غیرت که یکتن دیگر از افراد رهبری دسته ستمیها بوده و مدت زیاد مسئول «میهن» ارگان نشراتی این دسته بود، میگوید:

«موجودیت تسلط سیاسی و نظامی نوع تک ملیتی، آنچه در کشوری با ساختار یک پارچه ملی نعمتی میتواند بود، در شرایط کثیرالمللیت بودن افغانستان مصیبت واقعی بود، محافل حاکمه در تمام عرصه ها و طی تمام تاریخ تسلط خود کامه تک ملیتی خود به تعرض همه جانبه اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی پرداخته بودند، آنها میخواستند پروسه»



همانسازی ملیتها و گروههای اتنیکی را با ملیت حاکم به زور و ضرب شلاق تسریع کنند.

ستم ملی که بنیاد سیاست حکومت تك ملیتی را تشکیل میدهد باید از بین برود و جای آنرا برابری، همکاری و برادری ملیتها و گروههای اتنیکی ساکن کشور بگیرد. « (۹)

ظاهر بدخشی و ستمیهای دیگر در نوشته ها، سخنرانیها و راه و روش خویش میکوشیدند که اقوام دیگر و به طور اخص تاجیکان را «ستمیده» نشان داده و پشتونها را عاملین اصلی این «ستم» جلوه دهند. به گفته، سخی غیرت: «به تعرض همه جانبه، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی پرداخته بودند.»

اما، بدخشی با همه این تلاشهایش باز هم «ستم» را نشناخته بود و نمی دانست که ستم اصلی کدام بود؟ او هنوز تا پایان زنده گی خویش آن ستمی را شناخت که زبان او را بسته و قطع کرده و قوم او را از لحاظ معنوی به آهستگی در خود، ناپود ساخته و هویتش را از او گرفته بود و میگرفت، خود ظاهر بدخشی را ببینیم که بر او چی کسی ستم روا داشته؟ اما او این ستم را به چی کسی نسبت میداد؟ ظاهر بدخشی اصلاً از لحاظ قوم از يك است و در بدخشان متولد گردیده اما به گمان اغلب، او، زبان ازبکی نمیفهمید و نه برای رشد و غنای آن (زبان ازبکی) کدام کوششی را انجام داده، بلکه او مثل بسیاری از اقوام دیگرش یکجا غریق گرداب فارسی یا تاجیک گرای، گردیده، هم قوم خود را از یاد برده بود و هم زبانش را.

بر اساس ارقام و احصائیه ها، شمار زیادی از ازبکها به زبان فارسی که تاجیکها نمایندگی شانرا میکنند، تغییر زبان دادند، بر مبنای يك احصائیه در تمام نفوس افغانستان از (۶,۱۰) درصد ازبکها، (۵,۸۰) درصد آن به زبان خود سخن زده و (۵,۳۰) درصد آن فارسی زبان شده اند (۱۰) و ظاهر بدخشی نیز از شمار همین ازبکها میآید، اما او فقط نام ستم را شنیده، اما درك واحساس نکرده بود، حال دیگر به آقای سخی غیرت نیز پرسشی را جمع میشود



که چی کسی (کسانی) «به تعرض همه جانبه، اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی پرداخته بودند؟»

ببرک کارمل به خاطر معلوم نبودن هویت قومی اش، شناسنامه، رسمی خود را تا پایان، جایی نشر نکرد، همین کار را بدخشی نیز انجام داده است. و پس از مرگش ستمیهای دیگر نیز در باره هویت قومی و چگونگی شناسنامه حقیقی قومیت او، معلوماتی آنچنانکه باید و شاید را نشر و پخش نکرده اند، تنها سخی غیرت در يك نوشته اش به گونه، ضمنی یاد کرده که «طاهر بدخشی فرزند خلق ازبك بود» (۱۱) دیگر که او «فرزند خلق ازبك» باشد، کم از کم، باید صدایی به خاطر حقوق زبانی، فرهنگی و قومی اقلیت ازبك برمیکشید. پس از مرگ طاهر بدخشی نیز سازمان ستمیها، در انحصار تنها تاجیکها قرار داشت، نه قومهای دیگر به این سازمان کدام علاقه مندی و تمایل داشتند و نه آنها چندان علاقه داشتند که در تشکیل سازمان خویش کدام سهم و نقش اساسی را به دیگران بپذیرند. فقط به خاطر فعالیتها و کمپاین تبلیغاتی بود که شعارهای «ملیتهای محروم و ستمدیده، اقلیتهای ستمکشیده و برخاسته» را ادا میکردند.

طاهر بدخشی به خاطر همین ادعاها و آوازه ها و های و هوی ها و تعقیب سیاست روسگرایی، بار نخست در سال ۱۳۵۶ خورشیدی زندانی شد، پس از رهایی، او باز هم به جای ستم حقیقی، به همینگونه کوششها و فعالیتها ادامه داد و در سال ۱۳۵۷ خورشیدی که فضای سیاسی در کشور تغییر کرد و رقبای سیاسی قدیم طاهر بدخشی و ببرک کارمل برچوکی قدرت و حاکمیت نشستند، کارمل در چکوسلواکیا از راه سفارت افغانستان، به آغوش شورویها پناه برد. مگر حفیظ الله امین، «به حساب سیاسی و قومی طاهر بدخشی و معاونش خود را رساند و هردو را در گودال مرگ پرتاب کرد.» (۱۲)

ستمیها با آمدن شورویها صفوف خویش را فراخنایی بخشیده و در نتیجه، ارتباط مستقیم با روسها از کمکهای فراوان سیاسی، نظامی و اقتصادی آنها بهره مند گردیدند. در تخار و بدخشان، «قطعات



قومی» (نظامی) را ایجاد و با شورویها و دسته های نظامی آنها یکجا، در جنگهای مسلحانه و تبلیغاتی علیه مجاهدین، سهم شدند، بعد ها در درون دستگاه دولتی نیز بسیار فعال گردیدند، بر مبنای ستراتیژی قدیم و از پیش طرح شده، روسها، پرچمیها نیز که قبلاً پرده، کمونیزم را در روی گرفته بودند، پرده، خود را از رخ دور کرده و به گونه آشکار با راه و روش ستمیها، همراه و یکجا گردیدند و در صفوف جهادیها، گروپهای جمعیت و شورای نظار که پیش از پیش به کمک روسها با روحیه، ضد افغانی مجهز شده بودند، راه ستمی را در پیش گرفتند، در نتیجه، جمعیت، پرچم، ستم ملی و دیگر گروپهای ضد ملی در داخل باهم متحد شده و با حمایت مستقیم، آشکارا و واضح روسها و ایرانیها، از راه سازشها، ائتلافها و توطئه ها، پلان صلح ملل متحد و روند واگذاری صلح آمیز و بدون جنگ در کشور را سبوتاژ کردند، و نتیجه آن ظهور يك انارشی تیره و سیاه در کشور و آغازی به دوره سقاوی دوم میتواند، شمرده شود.

### مآخذ

- ۱- یادنامه، محمد طاهر بدخشی، از نشرات «سازا» کابل، ۱۳۶۹ خورشیدی، ص ۷.
- ۲- یادداشت کریم میثاق، همان اثر، ص ۱۰۵.
- ۳- همان اثر، ص ۷.
- ۴- پوهنوال داکتر م. روستا تره کی، ساختارهای حاکمیت در افغانستان از دیدگاه جامعه شناسی، پشاور، ۱۳۷۷ خورشیدی، ص ۴۰.
- ۵- یادنامه، طاهر بدخشی، ص ۲۷.
- ۶- همان اثر، ص الف.
- ۷- همان اثر، مقاله جهان گل ضمیری، ص ۱۱۷.
- ۸- همان اثر، مقاله محبوب الله کوشانی، ص ۱۰-۱۱.
- ۹- همان اثر، مقاله سخی غیرت، ص ۹۸-۹۹.
- ۱۰- ساختار قومی در افغانستان، فونڈیشن واک برای افغانستان، پشاور، ۱۳۷۷ خورشیدی، ص ۴۸.
- ۱۱- یادنامه، محمد طاهر بدخشی، مقاله سخی غیرت، ص ۹۹.
- ۱۲- داکتر محمد عثمان روستا تره کی، همان اثر، ص ۴۰.



## «ملیتهای برادر» و تعبیر هایی از آنها

از وقتی که روسها در افغانستان یورش مستقیم کردند، همراه با آن در کابل و دیگر جاهای کشور، برای شاخه های مختلف ساختار قومی و اتنیکی اصطلاحات مختلف کار گرفته شد، «ملیتهای برادر و برابر»، «اقلیتهای ستمدیده و محروم» و همینگونه چیزهای دیگر آنها برای قومهای مختلف ساکن در افغانستان اصطلاح «ملیتهای» را به کار گرفتند، این اصطلاح پیش از حمله روسها در مطبوعات رسمی و امور حقوقی برای يك تشکل قومی به کار نرفته بود، به باور داکتر محمد نادر عمر، این اصطلاح را روسها مروج ساختند، «این اصطلاح ساخته و پرداخته شورویهاست که هفتاد سال پیش با اشغال آسیای میانه به غرض تفرقه بین اقوام مختلف آن سرزمین به کار بردند.

شورویها متعاقب تجاوز به افغانستان، به همین منظور نفاق افگنی بین ساکنین آن اصطلاح ملیتها را رایج نمودند و کمونیستها در تصمیم و گسترش آن تلاش کردند. اصطلاح ملیتها نزد افغانها مردود است، افغانها ملت واحد را تشکیل میدهند، کسانی که تابعیت افغانستان را دارند، به هر قومیکه منسوب باشند، ملیت آن افغان است و دارای حقوق مساوی هستند. پشتون، تاجیک، هزاره، ازبک، ترکمن، قرغز و غیره همه متعلق به يك ملت واحد بوده و افغان میباشند و در شناسنامه، هر کسیکه تابعیت افغانستان را دارد، برای شناخت وی افغان نوشته شده است.» (۱)

داکتر محمد عثمان روستا تره کی مینویسد: «در حقوق سوسیالیست، ملیت به گروه افرادی اطلاق میگردد که دارای اوصاف مشترک نژادی، کلتوری و زبانی باشند، به نحویکه اوصاف متذکره آرزومندی گروه موصوف را برای داشتن يك دولت اختصاصی یا لااقل دولت خودمختار داخلی، برانگیزد، مشخصات جداگانه گروه مذکور احتمال دارد توسط قانون دولت متبوع شناخته شود. گروهی را که دارای اوصاف مشترک نژادی، کلتوری و زبانی باشند، در



حقوق لیبرال به نام قوم یاد میکنند، نه به نام ملیت. بلی اصطلاح ملیت به مفهوم قوم بار اول توسط لنین در اعلامیه مردم کارگر و دهقان مورد استفاده قرار گرفت. (Parcal Vennessom مقدمه بی برآثار لنین، چاپ بروکسل، سال ۱۹۹۲ میلادی، ص ۲۵۶)

در افغانستان عناصر عقده به دل از شکست کمونیستها در بخشی از مطبوعات هجرت اصطلاح ملیت را به همان محتوی کمونیستی نشخوار میکنند، گویا این عناصر به قوم بودن ملیتهای نژادی در افغانستان قانع نیستند. (۲)

روسها این اصطلاح را در تمام امور دولتی، مسایل سیاسی و حقوقی، به خاطر اجرای اهداف ویژه خویش، کار بردند. مگر دست نشانده ها و فرستاده های شان در تعمیم و ترویج این اصطلاح، مقدمتر از خود آنها، گامهایی برداشتند.

در کابل برای همین کار اداره بی خاص به نام «ریاست امور ملیتها» ساخته شد، در همین ایام و جریان مجله بی با نام «ملیتهای برادر» چاپ میشد از سوی همان ریاست که مدتی وزارت هم شده بود درین مجله به غیر از فارسی و پشتو، به زبانهای دیگر مثل ازبکی، پشه بی... هم نوشته هایی چاپ میشد. در هیأت تحریر آن این افراد شامل بودند: «محمد عوض نبی زاده، غلام حضرت ابراهیمی، عبدالله بختانی، حسین نایل، عبدالله مهربان، اشرف عظیمی، عبدالرحمان، عبدالکریم نظر، سلیمان سون آرا نورستانی، محمد زمان نیکرای و غلام صدیق شینگلینگ (مدیر)». (۳)

در مجله بیشتر مطالب به زبان فارسی نشر میشد، یکی یا دو نوشته به زبانهای دیگر، در آن میبود. به اصطلاح «ملیت تاجیک» در آن نقش رهبری را داشت. پشتونها با اقوام دیگر در آن در پله «مساوی» قرار داشتند. آنها از اصطلاح «ملیتهای برادر و برابر» سود هایی ناروا برداشتند. روسها و دسته پرچم با کاربرد این اصطلاح مردم فریبی میکردند، آنها به طور همیشه گی از رادیو - تلویزیون و نشرات دیگر، این را تبلیغ میکردند که: «تمام ملیتهای



ساکن در افغانستان باهم برادر و برابر اند. «درین کوششها یا ادعای آنها يك معنای مرموز نهفته بود که به مفهوم و معنای باطنی و اصلی آن پیوند دارد، آنها به این اصل باور نداشتند که «تمام مردم افغانستان باهم برادر و برابر هستند و در برابر قانون، حقوق و مسؤولیتهای یکسان دارند» آنها تنها «ملیتها» را «برابر و برادر» میدانستند.

درین اظهار هدف اصلی این بود که خط طبیعی میان اکثریت و اقلیت را از میان بردارند و حقوق اکثریت را در زیر نام «برادری و برابری» در آستین پنهان کنند.

اصلاً در برابر قانون در تساوی حقوق کلیه اتباع افغانستان، هیچ شکی وجود ندارد، اما هنگامیکه در يك کشور، حقوق سیاسی اقوام به گونه، جمعی، مطرح میگردد، آنجا هر قومی بر مبنای چگونگی نفوس، حق خویش را میگیرند و با این کار، حقوق فردی تمام افراد کشور، مساوی میشود، اما حقوق قومی به اندازه، شمار و تعداد افراد آن قوم محاسبه میگردد، نه بر مبنای چیزی دیگر.

آنها برای اینکه حقوق اکثریت یعنی پشتونها را میان اقلیتها تقسیم کنند و ترازوی تقسیم نیز به دست يك قوم اقلیت دیگر یعنی تاجیک و مدعیان حقوق آنها قرار داشته باشد، به اینگونه داوری متوسل میگرددند.

در سال آخر حاکمیت داکتر نجیب الله، از سوی «انجمن نویسندگان افغانستان» سیمیناری زیر نام «بازتاب صلح در ادبیات» در کابل در هتل آریانا، راه اندازی شده بود، این سیمینار در افغانستان، یکی از آن نمونه های بیشمار عملی کننده گان پالیسی «ملیت های برادر و برادر» است، که آنها در هنگام اداره و اراده خویش، پیاده میکردند، و قتیکه برای سیمینار، هیأت رهبری تعیین میشد، از هر «ملیت» يك يك نفر انتخاب گردید، البته صلاحیتهای سیمینار به دست نماینده گان اقلیت یکم قرار داشت، آنها يك تاجیک، يك ازبك، يك هزاره، يك بلوچ، يك پشه یی، يك نورستانی و يك پشتون را برای هیأت رهبری انتخاب کردند. تمام اداره امور پیشبرد کار سیمینار به دوش «ملیت» تاجیک قرار داشت. کار سیمینار به زبان فارسی



پیشبرده میشد، تنها این آقایان نماینده، يك يك مقالت به زبان خود خواندند و قطعنامه سیمینار به زبان فارسی خوانده شده و کار سیمینار پایان گرفت. پشتونها در شمار اقلیتها آمدند و زبان پشتو هم در شمار زبانهای کوچک حساب گردید که در بعضی جاهای افغانستان بدان تکلم میشود. آنها همینگونه برابری «ملیتها» را میخواستند، در سفرهای خارج کشور، کرسیهای دولتی، همایشها و نشستها و حتی اعطای رتبه های علمی، همین «معیار» مد نظر میبود. هنگامیکه در دولت داکتر نجیب الله رتبه های علمی «اکادمیسین وکاندید اکادمیسین» داده میشد، آنجا نیز چنان چیزی مد نظر نبود که چی کسی بر بنیاد ظرفیت علمی خویش مستحق این رتبه هست، بلکه معیار انتخاب دولت و دادن رتبه با در نظر داشت «برابری و توازن قومی» بود، آنها در پرده «برابری»، نابرابری دردناکی را به وجود آوردند. آنها میخواستند حقوق اکثریت پشتونها را بدینگونه میان اقلیتها تقسیم و بر همین شگرد، اقلیتها را در برابر پشتونها قرار بدهند.

این منطق را کدام کسی و در کجا دیده باشد که حقوق يك فیصد و ۶۵ فیصد از لحاظ قومی مساوی و برابر بوده و هر دو در دولت و حکومت حقوق مساوی داشته باشند؟ آیا در افغانستان حقوق آن چهل هزار هندو که به اساس گفته، آنها گویا يك «ملیت» را تشکیل داده اند، با آن اکثریت مردم افغانستان که در هر صد، ۶۵ در صد را تشکیل داده اند، برابر باشد؟ آیا مدعیان همین اقلیت تاجیک که شعارهای «ملیتهای برابر و برادر» را بر میآوردند، حاضر هستند که در امور سیاسی افغانستان با هندو ها و نورستانیها حقوق برابر و مساوی داشته باشند؟ و گرنه در هر کشوری سهم اکثریت، اکثریت و از اقلیت، اقلیت میباشد.

آنها هیچگاهی این گونه شعار نمیدادند که: «در افغانستان، حقوق فردی تمام افراد جامعه، مساوی و برابر است.» چرا که در این کار و در این بیان، حقوق واقعی مردم به گونه، مساوی بازتاب میگردید. مگر آنها، از همان شعارها سود میبردند، چرا که در ظاهر معنایی از برابری و در باطن، مفهومی از نابرابری را داشت.



روسها به خاطر همین غرض به جای «قومها»، نامهای «ملیتها» را کار برده، و این نامها را به مفهوم يك تشکل قومی دیگر، کار می‌گرفتند، آنها میان «قوم» و «ملت» به يك ساختار و تشکل دیگر قایل بودند و به همین خاطر نامهای «قوم» را به اقلیتهای افغانستان، کسر شان (۱) شمرده، به جای آن نامهای «ملیت» را به کار می‌بستند. آنها مجموعه «ملیتها» را «ملت» می‌گفتند، نه مجموعه قومها را! درحالیکه: «ملت از مجموعه قومها ساخته میشود، نه از ملیتها، بر مبنای عنعنہ زبان عربی، ملیت را میتوان جوهر ملت خواند، مثلیکه انسانیت که جوهر انسان است، یا حیوانیت ویژه گی و خاصیت حیوان و به هیچوجه ملیت را در بین ملت و قوم نمیتوان يك حالت دیگر حساب کرد، عام شدن کلمه «ملیت» به جای قوم، کوششی بود در جهت مستعمره ساختن و انقسام، از سوی روسیه، استعماری و کمونیستی. (۴)

### مآخذ

- ۱- داکتر محمد نادر عمر، جریده، دعوت، ناروی، ۱۳۷۶ خورشیدی، شماره، مسلسل ۷۹-۸۰، ص یکم.
- ۲- داکتر محمد عثمان روستا تره کی، همان شماره، ص ۲.
- ۳- مجله، ملیتهای برادر، کابل، ۱۳۶۸، شماره های دلو-حوت، شماره، مسلسل ۴۰.
- ۴- حبیب الله رفیع، مجله، خلافت، کندهار، ۱۳۷۷ خورشیدی، شماره، مسلسل ۵-۶، ص ۶۰.



## سقاوی دوم

هنگامیکه ربانی - مسعود همراه بادیگر دسته ها و گروپهای ضد افغان، داخل شهر کابل آورده شدند، دیگر تمام شهر غریق بحر آتش و خون گردیده و تمام کشور به سوی يك بی ثباتی فزون از حد، کشانیده شد. در افغانستان هزار ها منبع فرمانفرمایی به میان آمده و يك انارشی عمومی که ماندهء سقاوی نخست و اما در کیفیت، ظرفیت و گمیت نسبت به آن دوره سنگین و خطرناک بود، به وجود آمد. شماری از رادیو ها و خبرنگاران بین المللی نیز به این موضوع گرمی و شدت بخشیدند که، اینک در افغانستان حاکمیت عنعنوی پشتونها پایان یافت و پس از حبیب الله کلکانی این بار دوم است که تاجیکها به قدرت میرسند.

خود مسعود طی مصاحبه یی اظهار داشته بود که «پشتونها یکصد و پنجاه ساله حکومت داشتند و حال که نوبت ماست، با ما مخالفت صورت میگیرد.»

آنها با همین اندیشه و عقیده داخل کابل شدند و در ظاهر با پردهء انقلاب اسلامی، جهاد و تفکر و عقیده اسلامی، دوستم، مزاری و شماری دیگر از اشخاص، افراد و گروپها و دسته ها، با اوشان راهی مشترک را طی میکردند. آنها نیز از حضرت صبغت الله مجددی همان سود مذهبی را برداشتند که سقاوی نخست (بچه، سقاوی) از ملای شوربازار گرفته بود، آنها در ظاهر، صبغت الله مجددی را برای مدت دو ماه در تمثیل «ممثل» دولت اسلامی پیش کشیدند، اما اختیار اصلی به حضرت صاحب نبود، چرا که او فقط «تمثیل» میکرد. اختیار و قدرت که به دست کسی دیگر بود، تمثیل همین را میگویند که کسی کار يك شخص اساسی و اصلی دیگر را انجام دهد.

مدت دو ماه از حضرت مجددی کارگرفتند، تا اندیشه های جهادی را در



وجودش به سردی برسانند، مثلیکه، ملای شوربازار برضد غازی امان الله خان از راه فتوایی زمینه، بغاوت و رسیدن به قدرت را برای بچه، سقاو آماده کرد، همینقسم حضرت صاحب نیز به عنوان يك بازیگر انقلاب اسلامی (!) در پشت پرده زمینه، اختیارداری و به حاکمیت رسیدن مسعود و ربانی را آماده کرد. صادق مجددی هم که در برابر امان الله خان از بچه، سقاو جانبداری کرده بود، پسانها پشیمان و حضرت مجددی نیز بعد ها از ربانی و مسعود روگردان شده و جانب حکمتیار را گرفت.

هنگامیکه ربانی و مسعود بر تخت کابل آمده و در آن لنگر انداختند، در پهلوی تحریکات و فعالیتهای قبلی، کوششهای ضد ملی را نیز آغازیدند، آنها به قومیها و همزیانهای شان میگفتند که همین وقت نوبت ماست، باید در پهلوی ما ایستاده شوید!، این تبلیغات و تحریکات به صورت عام در بیشتر جاها و اما به طور خاص در منطقه شمالی، بسیار محسوس بود.

آنها به مردم شمالی اینگونه تبلیغ میکردند که پشتیبان و همراه شان باشند، ورنه اگر اینبار پشتونها پادشاهی را گرفتند، سر، مال و ناموس مردم شمال در خطر خواهد بود (!؟) {اگرچه که هیچگاهی مسعود و ربانی چنان که نویسنده میگوید، نه گفته بودند، ولی چنین شد که همه جهانیان دیدند و شنیدند} و شماری از مردم شمالی به همین تبلیغات آنها گوش داده، زیر تأثیر رفته و از آنها پشتیبانی میکردند.

در کابل فرماندهان منطقه «کوهدامن» اتحادیه بی خاص، ایجاد کرده و با نام «شورای بازسازی کوهدامن زمین» يك شورای دیگری را که در آن اشخاص ضد افغانی گرد آمده بود، تشکیل کردند.

ربانی در يك نشست خصوصی به رفقای تنظیمی و ربانی خوش گفته بود: «ما باید هرگز اشتباه امیرحبیب الله کلکانی را تکرار نماییم» یعنی حاکمیت و قدرت را نباید رها کنیم، آنها به نام حبیب الله بچه، سقاو تا بدانحد علاقه مندی داشتند که به نام او دسته های نظامی قومی، نیز ساختند و بر برخی از جاهای عسکری (نظامی) نام بچه، سقاو را گذاشته بودند. در حصه سوم خیرخانه، نزدیکی سینما، قرارگاهی از مردم شمال قرار داشت،



بر (دروازه) قرارگاه نوشته شده بود: «قرارگاه شهید امیرحبیب الله کلکانی» در داخل ریاست عمومی استخبارات که ربانی آنرا ریاست امنیت ملی میگفت، یعنی در دفترهای آن، سخنی از بچه سقاو به گونه شعار نوشته شده بود و این سقاویها به یاد آن سقاو و ابدیت بخشی خاطره آن، در منطقه کلکان کابل لیسسه بی را به نام او نیز نامگذاری کرده بودند، این لیسسه در مسیر راه کابل- سالنگ، در کنار جاده عمومی ساخته شده و در لوحه آن اینچنین نگاشته شده بود: «لیسه شهید امیرحبیب الله کلکانی».

روزی مسعود شماری از ریش سفیدان و جوانان منطقه کوهدامن شمالی را در جبل السراج گرد کرده بود و در برابر قلعه بی از یادگارهای مانده از زمان حاکمیت بچه سقاو ایستاده شده و از آنها پرسیده بود که این جایگاه را چی مینامند؟ بلز گفت: «اینرا قلعه سوخته مینامند».

- چرا به آن قلعه سوخته میگویند؟

- برای آنکه این قلعه را بچه سقاو ساخته بود، و قتیکه بچه سقاو شکست خورد، لشکر نادرخان آنرا به آتش کشید. آنگاه مسعود به آنها زهرخندی نموده، فرمود:

- خوب، وقتی گپ از اینقرار است، اگر اینبار پشتونها آمدند، همینگونه خواهند کرد و تمام این قلعه ها (خانه ها) را میسوزانند، حال دیگر به خوشی خود تان که در کنار من و ما قرار میگیرید یا خیر؟

برمبنای همین روش و پالیسی سقاوی ربانی و مسعود بود که در هنگام حاکمیت خود، برای بچه سقاو به پیمانہ وسیعی تبلیغات کردند، آنها میکوشیدند نامبرده را به عنوان يك شخصیت مثبت در نصاب آموزشی مکاتب شامل و به دانش آموزان معرفی کنند و کوششی هم جریان داشت تا بچه سقاو را به عنوان يك حاکم و پادشاه قانونی بشناسانند، هنگامیکه در ماه حمل ۱۳۷۵ خورشیدی، زن بیوه حبیب الله کلکانی، وفات کرد، این خویترین وقتی بود برای نشان دادن احساسات سقاویهای جدید، خبر مرگ او را به بسیار شان وشوکت از راه رادیوی کابل، نشر کردند. عجیب این بود که این زن، زن نخستین حبیب الله کلکانی بود و کلکانی در هنگام قدرت و حاکمیت، از آن



زن بریده و آن زن پس از قطع مراوده با کلکانی، تا همین ایام مرگ در شهر مزار شریف میزیست، اما سقاویهای امروزی به او «ملکه» خطاب کردند و مراسم فاتحه، او را به رسم شان و شوکت سقاوی خویش به اصطلاح، به گونه دولتی گرفتند. رادیوی کابل خبر مرگ او را چنین نشر کرد:

«نسبت وفات ملکه سنگری، خانم پادشاه شهید، شاه سابق افغانستان امیرحبیب الله کلکانی، خادم دین رسول الله که در مزارشریف داعیه، اجل را لبیک گفت، فاتحه، ملکه سنگری از طرف اتحادیه، بازسازی کوهدامن درمسجد حضرت علی کرم الله وجهه به تاریخ ۱۴/۱/۱۳۷۵ اخذ میگردد.» (۱)

این سقاویها نه تنها از دیدگاه اندیشوری و فکری مانند سقاویهای گذشته که از نظر عملی نیز مانند همانها بودند، اما در افراط مقدمتر از گذشتگان. اینجا قسمتی از ناول (داستان بلند) یک نویسنده، خارجی را می آوریم که درباره، چور، چپاول و اعمال ناشایست سقاویهای اول نوشته است، خواننده این نوشته را بخواند، آنگاه خواهد گفت که ماهیت هردو دوره یکی است.

فصل بیست و دوم این اثر را که «تباهی کابل» عنوان دارد، به روی شما خواننده های گرامی میکشایم، بخوانید، ببینید و با تباهی و ویرانی امروزی کابل، مقایسه کنید:

«بچه سقاو به ارگ (کاخ سلطنتی) داخل شد، لشکریان وحشی خود را به غارت شهر، فرمان داد. لشکریان سقاوی به چهار سوی شهر پراکنده شدند، پیش از همه شهر را غارت کردند، دکانهای کوچک و بزرگ را، از جاهای کار و کارخانه ها هر چیزی را چور کردند، در برابر دید دکانداران هست و بود دکان را میبردند و میرفتند، آنها درحضور افراد به چپاول همه چیزهای قیمتی فرمان دادند. اما مردم با شکیبایی و صبر تمام و دهان خاموش ویرانی خانه های خود را تماشای میکردند، میگویند تماشای سوختن مال نیز غم بزرگیست.

در آغاز که داکوها به غارت دستبردند، یکعده مردم جان فدا ودلاور، در فکر جلوگیری از اعمال آنها شدند، مگر داکوها بسیار زود بر رخ آنها آتش گشوده و جا به جایشان کردند، دیگر کسی جرأت نکرد و همه سرکوب شدند و



در هراس افتادند. دکانها را رها کرده و درگوشه بی دورتر، ایستادند. لشکر سقاوی همه چیز را یکی پس از دیگری غارت کردند، آنها تنها به گردآوری مال و اشیای مردم بسنده نکرده، به یکتعداد دکانها آتش افکندند، کاخهای زیاد و رنگارنگی را در برابر دیده گان آتش زدند و به خاک و خاکستر مبدل کردند.

وقتی که سپاه سقاوی شهر را غارت کردند، به خانه ها روی آوردند، شماری از مردم دروازه هایشان را بستند و همراه فرزندان شان در اتاقها نشستند داکوهای وحشی دروازه ها را شکستند و از راه زور به درون خانه ها ریختند و پیش از هر چیزی داشته های خانه ها را به غارت میبردند، طلا، نقره و زیور خانها را میجستند و درپایان به بی عزتی دوشیزه های زیبا نیز پرداختند، در حضور پدر و مادر دختران جوان به آنها دست اندازی کردند، دختران، از ترس وحشیا خود را درآغوش پدر و مادر میانداختند، اما وحشیا از آغوش پدر و مادر بیرون شان میکردند، اگر کدام پدر و مادر مقاومت میکرد و ناموس فرزندش را میخواست، او را با نثار گلوله نقش زمین میکردند.

چهره های وحشی و بربری در برابر چشم بسیار از پدران و مادران، درحق فرزندان شان ناروایی کردند، اگر کدام دختر پاك از خواست وحشیانه آنها سر باز میزد، جزای آن بدون کدام خوب و بد، مرگ بود.

این وحشیا و حیوانهای هراس انگیز انسان نما درکابل پخش شده و در هر جاده و رسته و کوچه و بازار به ظلم و دستبرد، یازیدند، برخی از مردمان و ریشسفیدان که تنگدست بوده و چیزی نمیداشتند و به بسیار مشکل میتوانستند عزت و آبروی شانرا دلا برابر این وحشیا حفظ کنند، این نا انسانها به آنها میگفتند که چرا داشته و دولت ندارید و آنها را با قساوت تمام از کلبه ها بیرون و با تازیانه داغ داغ میکردند...» (۲)

در سقاوی دوم نیز عیناً همین حالات تکرار شد، اما از سقاوی نخست، چند تفاوت اساسی داشت:



- این دوره سقاوی نسبت به آن دوره، پنج چند زیاده‌تر بود.
- آن سقاوی، شگوفه‌های تازه از امید تمدن جدید را پژمرد و این سقاوی، تمدن پنجاه ساله و همه ساختار دولتی منظم را، از میان برداشت.
- همانگونه که عمر سقاوی دوم، از یکم زیاده‌تر است، همانگونه زیانهای وارده آن نیز زیاده‌تر است.

- متحرک و یا گرداننده سقاوی اول يك شخص احمق و نادان ویسواد بود و زیانهای فراوان وارده در کشورش را از روی جهالت و نادانی و حماقت جامه عمل بخشید، و دست‌ها و اطرافیانش نیز همینگونه بودند.

و اما بازیگران دوره سقاوی دوم، به گونه شعوری و آگاهانه، دشمنان کشور بوده، به گونه آگاهانه میخواستند پایه‌های رو به رشد و شگوفایی کشور را خراب و وحدت و تناسب ملی را بریاد داده و میهن را به تجزیه رو به رو کنند. - سقاویهای نخست، به غیر از انگلیس‌ها که آنها نیز از اینها به عنوان يك وسیله سود بردند، با کشورهای دیگر کدام پیمان پنهان و آشکار را در ضدیت با کشورشان، انجام ندادند و نه به این مسایل میفهمیدند.

و اما سقاوی دوم، از تمام کشورهای دور و نزدیک و همسایه و با کشورهای دشمن، در ویرانی و بریادی افغانستان، یکجا سر شورانده و به هرکسی در راهیابی این کار، راه و زمینه را هموار کرده اند، رنجها، دردها و زیانهای دوره سقاوی دوم نسبت به آن یکی دیگر زیاد زیاد است.

اینجا در باره گرداننده گان و بازیگران اصلی دوره سقاوی دوم، ربانی و مسعود، در باره اداره نام نهاد آنها و زیانهای وارده از سوی شان، چیز چیزی مینویسم و میآوریم.

### مآخذ

- ۱- رادیو کابل، ۱۳۷۵ خورشیدی، ۱۴، ۱۳ حمل.
- ۲- کابلی والا (یا دوشیزه کابلی)، مولانا محمد صادق حسین صادق صدیقی، تبصره پوهندوی عبدالخالق رشید، مجله هیله ۱۳۷۶ خورشیدی، شماره ششم ص ص ۱۱۳-۱۱۴.





### ربانی، در نقش فکری کارمل و عمل بجهت سقاو

در میدان سیاسی دو دهه، گذشته [دو دهه، اخیراً، برهان الدین ربانی، همان چهره، مبتدل و نارواست که روز به روز برخهای منفی شخصیت و جوهر اصلی کرکتر او، هویدا میشود. او تا يك مدت موفق گردید که چهره، اصلی و باطنی خود را از مردم پنهان دارد، در صفوف «تحریک اسلامی» خود را تنظیم و پس از تجاوز روسها با يك شخصیت مصنوعی تبارز کند، در دوره، جهاد نیز در باره، شخصیت او شکهایی پدید آمده بود، اما از آنجا که در آن ایام میدان مقابله و نبرد افغانها با روسها، گرم بود، لذا در مورد او کسی چندان فکر و تشویشی نمیکرد. در دوران جهاد و در صفوف جهاد خود و تنظیمش در برابر دشمن به عنوان عامل اساسی چندان مطرح نبوده، بلکه نقش يك تنظیم و شخص «گذاره کننده» را داشت.

گفته میشود که خانواده، برهان الدین ربانی، در گذشته ها از تاجیکستان به افغانستان کوچیده باشد او «فرزند محمد یوسف» و در سال ۱۳۱۹ خورشیدی در فیض آباد، مرکز ولایت بدخشان تولد شده، در سال ۱۳۲۶ خورشیدی در مکتب متوسطه فیض آباد شامل و در سال ۱۳۳۵ در مدرسه، ابوحنیفه کابل که آنوقتها به نام دارالعلوم شرعیه یاد میشد، در صنف نهم آن



شامل گردید. در سال ۱۳۳۸ از صنف دوازدهم این مدرسه فارغ و در سال ۱۳۳۹ خورشیدی در دانشکده شرعیات دانشگاه کابل شامل شد، در سال ۱۳۴۴ خورشیدی از دانشگاه کابل فارغ و در کدر علمی دانشکده شرعیات انتخاب گردید. در ماه جوزای سال ۱۳۴۵ خورشیدی از دانشگاه «الازهر» مصر سند فوق لیسانس به دست آورد. و در جوزای ۱۳۵۳ خورشیدی به پشاور پاکستان آمد. (۱) و به آغوش آی، اس، آی پناه برد و از همان تاریخ تا ماه ثور ۱۳۷۱ خورشیدی در پاکستان به سر برده و به فعالیت‌های سیاسی روی آورده بود.

برهان الدین ربانی چنان يك شخصیتی هست که ظاهر و باطن آن یکسان و همگون نیست. حالات گوناگون زنده گی شخصیت او را مطابق هر حالتی دگرگون کرده و او نتوانسته ارزش خود را به مشابه يك شخصیت مثبت و باثبات حفظ کند.

شخصیت او در دوره های مختلف به مانده آبی که در هر ظرفی بیفتد، شکل و رنگ همان ظرف را میگیرد، در هر خم و پیچ زنده گی، رنگها و شکلهای گوناگون داشته است. پیش از سال ۱۳۵۲ خورشیدی، ربانی در داخل کشور فعالیت‌های محدود سیاسی را پیش میبرد، از ۱۳۵۳ خورشیدی تا ۱۳۷۱ خورشیدی سالهای جهاد ربانی به حساب می آید؛ از ۱۳۷۱ تا ۱۳۷۵ خورشیدی و سالهای پس از آن، از او در هر يك مقطع زمانی، يك ربانی جداگانه را مینگریم.

پیش از آمدن به پشاور، ربانی صفات اخلاقی جداگانه و به خصوصی داشته است. برید جنرال الکساندر لیاخوفسکی که یکی از فرماندهان برجسته قطعات نظامی پیاده اتحاد شوروی در افغانستان بود، به حواله استخبارات روسی می نویسد:

«ربانی از لحاظ پاکی و صفات ظاهری، شخصیتی هست، ناتوان و بی اختیار، این خصوصیات او یادآور است از شخصیت ایام جوانی او. در همان ایام (ایام جوانی) او با خانواده کریم بای نزدیک شده و روابطی پیدا میکند،



متزل کریم بای در شبها شاهد «عشرتها» و خوشگذارنیها میبود، درین مجلسها به عزت دوشیزه های نوجوان، تجاوز میشد. (۲)

بیشتر ایام جوانی او در همین محفلهها گذشته است، او در برابر بسا از مسایل و مواردی که از جهات اخلاقی هم از نگاه فرهنگی و هم از دیدگاه اصول و احکام اسلامی در جامعه ما، جرم و نارواست، یا بی تفاوت است و یا هم ناتوان.

یکی از همدیاران او که پسانها در دانشگاه «دعوت و جهاد» وابسته به عبدالرسول سیاف، حیثیت استادی را یافت، یکجا با ربانی در یک دانشگاه، تحصیلات عالی را حاصل کرده در همان دانشگاه (دعوت و جهاد) در حضور شمار زیادی از دانشجویان، این قصه را در مورد شخصیت اخلاقی خود و ربانی، بیان داشته است:

«چون من و ربانی هر دو در یک دانشگاه به فراگیری مشغول بودیم و از سوی دیگر هر دو همدیار (وطندار)، آنگاه که عزم کشور مصر را به خاطر تحصیلات عالی کردیم، هر دو به مشوره پرداخته و تصمیم گرفتیم که برای هر دو خانواده یک منزل را تهیه کنیم و زن صاحب خانه نیز میتواند با خانواده های ما یکجا باشد، ربانی پذیرفت و همینطور هم کردیم. در برخ غربی شهر کابل منزلی را به کرایه گرفتیم و خانواده های مان را به آنجا انتقال دادیم. سپس هر دو غرض فراگیری دانشهای عالی، راهی «مصر» گردیدیم. هنوز یکسال از سفر ما نگذشته بود که از کابل از سوی یکی از نزدیکهای من، نامه یی به من رسید، در نامه نوشته شده بود که «همسایه ها و مردمی دیگر در مورد خانواده، تو و ربانی چیز چیزهایی میگویند و از یگان ضعفهای اخلاقی قصه میکنند، اگر میخواهید خانواده هایتان را از دیدگاه مسایل اخلاقی در امان نگهدارید، تحصیل را رها کرده یکبار بیایید و غم زندهای خود را بخورید.»

با آنکه این نامه عنوانی من نوشته شده بود، اما من موضوع را با ربانی در میان نهادم، چون در مورد خانواده های هر دوی ما چیزهایی نوشته شده بود، وقتی ربانی نامه را خواند، بدون کدام عکس العمل جدی، با اعصابی آرام



پاسخ داد: «در رخصتی اخیر سمستر که رفتیم بازدر این مورد نیز غور خواهیم کرد.»

و آنگاه که هردو هنگام تعطیل درسهای دانشگاه به کابل آمدیم، من به صورت نهانی اینجا و آنجا، از همسایه ها و کسانی دیگر در مورد پرسشهایی کردم و به این باور بودم که نشود خودیهای من خبری و گپی را از خود ساخته باشند، اما پرسشها و کنجکاوی من نتیجه داد که حرف و گفته و نوشته و اطلاعاتیه همدیار من، حقیقت داشته است. در رگ رگ جانم و در مغزم تپی پیدا شد، یکبار دیگر با ربانی صحبت کردم، اما او خود را بیخبر جلوه داد و پشت گپ نگشت، من در همان وقت زن خود را طلاق دادم، اما ربانی تا حال با او شب و روز میگذراند.»

اینکه از دیدگاه دیگران شخصیت اخلاقی ربانی چگونه تعبیر میشود، مسأله بیست جداگانه، اما از دیدگاه دانشمندان روانشناسی، ساختمان فزیکی خود ربانی (روی، چشم، ابرو و ساختار آواز و حرکات) گواهیست بر برخی از ضعفهای اخلاقی و ناتوانیهای او.

پیش از آمدن به پشاور شخصیت فردی او بیشتر مورد حمله بود، از جهت خود و خانواده داشت. اما وقتی که روسها بر افغانستان تجاوز مسلحانه کردند، بازار تنظیمها گرم شد و پول بیشماری از سوی غرب سرازیر گردید، آنجا بود که دیگر از ربانی هم «آدم» ساخته شد. رهبر يك تنظيم گردید و پس از آن هوای رهبری کل کشور بر سرش زد.

در سالهای جهاد نیز نقش او تعیین کننده و قاطع نبوده است، درین هنگام نیز برای کسانی از دید شخصی، سیاسی و شخصیت اخلاقی او شکهایی پدید آمده و او را يك شخصیت بی اراده و سست عنصر میگفتند، از همین ناتوانی و بی اداره گی او بود که شمار زیادی از فرماندهان محلی سوده‌های فراوان بردند و نیز از آن همه کمکهای خارجی که به نام تنظیم جمعیت، بدون کنترل و بازپرسی داده میشد، به خاطر تبارز خویش استفاده کرد. هریکی به کوشش و پشتیبانی یکی از کشورهای خارجی، برای خود يك



اداره محلی و منظقی ساخت. ربانی به خاطر بی کفایتی هایش مجبور به این گردید که حرف هریکی از آنها را بپذیرد، حتی تا بدانحد که از راه برخی ارتباطهای دیگر، میخواست آنها را به خود بکشاند تا به رهبری او ربانی وارد نیاید.

باری به احمدشاه مسعود پیشنهاد کرد که با او خویشاوندی بکند و همین طور فرماندهان دیگر را.

در دوران جهاد، با آنکه از نگاه جنگی، سهم و نقش ربانی نسبت به حکمتیار کمتر بود، اما هوای کشور داری و حاکمیت و به قدرت رسیدن را زیاد تر از او و دیگران در سر میپرورانید و این عشق و محبت او را تا سرحد عقده روانی کشانید، به همین خاطر آهسته آهسته در جست و جوی راه سازش، توطئه و ائتلاف گردید.

نویسنده یی با نام عبدالحمید مبارز که اثری به نام «از سقوط سلطنت تا ظهور طالبان» را نگاشته در آن با ربانی و دیگر گروههای ستمی همدردی بیان داشته، این کتاب در مورد وقایع و رخدادهای چند دهه اخیر است. نویسنده با تمام تمایلات یکجانبه نتوانسته، عدول ربانی و تنظیم او را راه های اسلامی به خاطر ماندن در کرسی قدرت، پنهان دارد، او میگوید:

«جمعیت اسلامی ربانی که از ایدیالوژی سید قطب و حسن البناء متأثر بود و تحت تأثیر لیبیا و ایران در قسمت يك دولت خالص اسلامی قرار داشت، دیگر به تدریج تمایلات سیاسی آن بر تمایلات بنیادگرایی آن تفوق حاصل کرد، دیگر برای احیا و تأسیس يك دولت اسلامی مبارزه نمیکرد، بلکه برای کسب قدرت مبارزه مینمود، چنانچه از سال ۱۹۸۳ میلادی به بعد يك خط معتدل تر را نسبت به حزب اسلامی اتخاذ کرد.» (۳)

چون برای روسها شخصیت ناتوان ربانی از دیرگاهی معلوم بود، پس روسها نیز در جست و جوی آن شدند که با او روابطی را برقرار سازند، از یکسو که در صفهای جهاد شگافی به وجود خواهند آورد و از سوی دیگر، در تعمیم و تعمیم ستراتیژی همیشه گی شان در بی ثباتی افغانستان و به قدرت رساندن



اقلیتها، کاری کرده باشند، به همین خاطر با مسعود و ربانی روابط نزدیک و شیرین پیدا کردند. این ارتباطها آهسته آهسته رشد کرده و آنگاهی به مرحله باور و پختگی رسید که ربانی در ترکیب يك هیأت مجاهدین، در حالیکه حکمتیار به صورت جدی به آن مخالف بود، به مسکو سفر کرد و آنجا با مقامات روسی و ارگانهای استخباراتی دید و بازدید به عمل آورد و به توافقی میان هم رسیدند.

روسها از پیش شرایط به حاکمیت رسیدن اقلیتها را در اداره، کابل، آماده کرده بودند، آنها در جریان سالهای پیش از بیروکراسی اداری گرفته تا تمام برخهای دیگر، تا بدانحد کار کرده بودند که شرایط و امکانات برای يك دیگرگونی منفی، کاملاً آماده شده بود، به همین خاطر آقای پروفیسور برهان الدین ربانی را در ماسکو در نقش کارمل اما شکل ربانی مکیاژ و بعد مانند کارمل بر تخت نشاندند. فرق شان فقط در همین بود که آنها با کارمل طور مستقیم آمدند از بازوهایش گرفتند و بر تخت نشاندند، اما ربانی را از راه توطئه و مداخله و ائتلاف و سازش با فرستاده ها و دست نشانده هایشان تا کاخ حاکمیت «ارگ» همراهی کردند. آنعه از سازمانهای استخباراتی که ربانی را به میدان قدرت و حاکمیت کشانده بودند، برعقده های روانی، موقف اجتماعی، ضعف و ناتوانی شخصیت، علاقمندی به قدرت و ظرفیت و کفایت او، آگاهی و ورود کامل داشتند، اینگونه اشخاص و افراد برای سازمانهای استخباراتی بسیار مناسب هستند، چرا که اداره کردن شان آسان است.

به شخصیت سیاسی ربانی از این نیز میتوان پی برد، وقتیکه در سال ۱۳۷۱ خورشیدی مجاهدین و ملحدین در شهر کابل، باهم به جنگ درگیر شدند و به اصطلاح دولت اسلامی (۱) اعلان گردید، آنگاه حضرت صفت الله مجددی «مثل» دولت اسلامی و ربانی رییس «شورای رهبری» تعیین گردیدند، مجددی به تاریخ ۷ ثور همانسال به کابل آمد و ربانی دو روز پس از راه تورخم به وسیله موتر روانه کابل گردید و ربانی در چنان موتری سوار بود که در دو سوی (پیش و پس) آن، تصویر هایی از مسعود نصب شده و «استاد» در داخل موتر نشسته بود. او در همانوقت نیز چنان از مسعود میترسید که



درموترش تصویر های او را نصب کرده بود. وقتیکه به کابل رسید، با تفنگداران ائتلافیهایش مواجه گردید که به او اجازه داخل شدن به «ارگ» را نیز ندادند.

دو ماه بعد برهان الدین ربانی خود را «رییس جمهور دولت اسلامی افغانستان» اعلان کرد، اما بازهم او چندان استقلال و اختیاری نداشت که مسعود و دوستم. در یکسوی ارگ (کاخ ریاست جمهوری) تفنگداران مسعود قرار داشتند و در دیوارها تصویر هایی از مسعود قرار داشت و در سوی دیگر که افراد تفنگدار «دوستم» قرار داشت و هرگاهیکه ربانی به ارگ میرفت فقط از همین دو راه میتوانست برود و بسا اتفاق افتاد که یا افراد مسعود و یا هم تفنگداران ملیشای دوستم او را توقف دادند، چشم ربانی همیشه به این تصویر ها میافتاد. تصویرها بسیار بلند قرار داشتند (درجای بلند نصب شده بودند) و هرگاهی که «رییس جمهور!» آنجا میرفت باید از زیر این تصویر ها میگذشت و این رییس جمهور (!) این موضوع را به مفهوم کم ارزش جلوه دادن خودش، نمی انگاشت.

هنگامیکه ربانی خود را «رییس جمهور» ساخت، دیگر جاهای کشور چه که حتی شهرکابل به چند قدرت جداگانه منقسم گردید و در داخل ارگ نیز ربانی حاکمیت نداشت، به او این ارزش نداشت که چقدر اختیار دارد و کشور در شعله های کدام آتش میسوزد. به او این مسأله ارزش داشت که مردم به او «رییس جمهور» خطاب کنند. یکی از اعضای «جمعیت اسلامی» که از دوستان بسیار نزدیک ربانی بوده و با او نشست و برخاست همیشه گی داشت، میگوید:

«وقتیکه به استاد ربانی رییس جمهور خطاب شود و در یگان مکتوبی از او به عنوان رییس جمهور یاد گردد، در لبهای استاد تبسم گونه یی میشکوفد و خندان میشود، تبسمی شیرین.»

«برخی از دانشمندان جامعه شناسی به این باور اند، هرگاه افرادی از طبقه سوم در یک اجتماع، صاحب قدرت و حاکمیت شوند، به طور قطع و



حتم ثبات اجتماعی و سیاسی آن جامعه از بین می‌رود. آن دانشمندان می‌افزایند که چنین افرادی دارای بسا از عقده‌های روانی، اقتصادی، جنسی و اجتماعی هستند و گاهی که این عده افراد به قدرت برسند، از همه پیشتر و بیشتر در اندیشه و زدودن و برآورده شدن و سیراب گردیدن آن عقده‌ها می‌گردند.»

خانواده، ربانی هم از دیدگاه اقتصادی به طبقه، سوم ارتباط می‌گرفت، بنا بر این به او هرچیزی بالا و حایز اهمیت مینمود که نسبت به زنده گی طبقاتی و اجتماعی خودش در سطح بالاتر قرار میداشت.

اگر ساحه حاکمیت و حکومت او در شهر کابل تا دو کیلومتر هم میرسید و یا از آن کمتر، به او بسنده بود، چرا که در شرایط عادی حتی به همین اندازه هم به او چیزی نمیرسید و باز از همین سبب بود که او تا آخرین حد میکوشید تا همان یکی دو کیلومتر هم از دستش نرود و پافشاری مینمود که «رییس جمهور» افغانستان (۱) است و به خاطر عشق و محبتی از حد بیش که به قدرت حاکمیت داشت، خود را چنان در آغوش روسها افکند که به ریکارد کارمل خود را رساند نه کارمل بدون کمک شورویها زنده گی و حاکمیت میتوانست و نه ربانی بدون کمک روسها. و به همین خاطر هر دو، حق بدار خویش را به احترام فراوان ادا کردند.

ربانی از کارمل هم پیشتر گام نهاد و بر جهاد مقدس مردم افغانستان خاک افکند، روسها را که به جای شورویها در قدرت تکیه زده اند، از تمام جرم و جنایتها مبری و پاک اعلان کرد. و قتیکه به تاجیکستان سفر کرد، در باره مقصد سفر و خواستن جبران خساره از شورویها، پرسشی از او کردند، او در پاسخ گفت: «اصلاً این گپها موضوع بحث نشده بود در تاجیکستان، فکر میکنم این گپها را مطبوعات تحریک کرده بود، چیزی که ما در آنجا گفته بودیم، این بود که دولت اسلامی افغانستان خواهان حسن روابط با تمام کشورها و از جمله فدراتیف روسیه است. ما گفتیم رژیم مارکسیست و قشون شوروی قبلی بالای افغانستان حمله کرده بود، آن رژیم از بین رفته، حالا فدراتیف تشکیل گردیده، ما با مردم روسیه دشمنی نداریم.» (۴)



و به همین خاطر روابط ریانی با روسها نسبت به کارمل هم شیرینتر شد. کارمل شورویها را به افغانستان دعوت و خاک کشور افغانستان را برای برآورده شدن خواست آنها، استعمال کرد و اما ریانی تا آن حد به روسها نزدیک بود که قسمتی از خاک قلمرو سابق شانرا در تاجیکستان در اختیار او گذاشت و آنجا میدان هوایی «کولاب» را در خدمت او دادند.

ریانی هم مثل کارمل در مورد تجاوز خارجیها، ماده ۵۱ منشور ملل متحد را بهانه قرار داده و بدان متوسل میگردد. کارمل میگفت: «قطعات محدود اتحاد شوروی، بر اساس ماده «۵۱» منشور ملل متحد به افغانستان آمده اند» و ریانی هم آنگاه که مسؤولان ایران پس از رسیدن شهر مزار شریف به دست طالبان، عده بیشماری از قوای مسلح خود را در سرحدات افغانستان جا به جا کردند، اعلان کرد که: «دولت اسلامی افغانستان بر مبنای ماده «۵۱» منشور سازمان ملل، حق دارد از ایران، کمکهای نظامی به دست آورده و آنها را به افغانستان دعوت کند.»

به صورت عمومی راه و روش کارمل و ریانی در برابر خارجیهای دیگر و روسها همسان و همگون بود، اما درچور، چپاول، غارت و ویرانی عمومی و نیز دستبرد از بیت المال یا دارایی عامه، باز ریانی در راه بچه سقاو راهی بود.

## مآخذ

- ۱- شهرت ننگیال، وینه په قلم کی (خون درقلم)، مرکز تحقیقات جهادی افغانستان، پشاور، ص ص ۲۱۴-۲۱۷.
- ۲- بریدجنرال الکساندر لیاخوفسکی، مجله دیوه، لندن ۱۹۹۵ عیسوی، شماره دسمبر، ص ۱۹.
- ۳- عبدالحمید مبارز، حقایق و تحلیل وقایع سیاسی افغانستان از سقوط سلطنت تا ظهور طالبان، پشاور ۱۳۷۶ خورشیدی، ص ۱۱۲.
- ۴- جریده امید، نشریه یی از امریکا، شماره ۲۱۳ ص ۵.



## مسعود، در سیمای یک قهرمان، یک بازیچهء دست

### و بازیگر اساسی سقاوی دوم



در جریان بیست سال گذشته، رخدادهای دردناک و غم انگیز نظامی در افغانستان، يك چهره هم احمدشاه مسعود است که ظاهراً در قلب بسیاری از مردم به عنوان يك چهرهء مثبت نظامی و سیاسی، جایی برایش باز کرده و اما همینکه حالات تغییر میکرد، نقابی را که او در چهره داشت نیز آهسته آهسته از چهره اش به دور میگردید. با گذشت زمان ثابت شد که احمدشاه مسعود يك فرد خودخواه، جنجال برانگیز، تجزیه

طلب، بریاد کننده کشور، منطقه گرا و خواهان يك اقلیت محدود و سود اندیش طرفدار به خودش هست و بس. در جور دادن هموطنانش، مصیبتها بر آنها و جاسوسی برای شبکه های استخباراتی و نگهداری و رشد رابطه با آنها و نیز در حفظ و انکشاف منافع بیگانه ها، از نگاه روحی، جسمی و وجدانی، فردیست آزموده و کارکشته.

اساس ساختار قومی و زبانی و موقعیت جغرافیایی مسعود، او را واداشته بود که در برابر ارزشهای ملی، به خاطر سود خود و سود بیگانه ها با دشمنان داخلی و خارجی دست به معامله های ناروا بزند و برای دوام حالت غم انگیز در کشور به عنوان يك عامل اساسی به کوششهایش ادامه بدهد.

همه گان و در قدم نخست خارجیها در شناخت و عقب زدن او افکار و باورها را متوجه او ساخته و از او چنان يك شیر ساخته شده ساخت که حتی در



اندیشه بسیاری از هموطنان ما پرده بی از اعتماد و باور را افکنده بود، اما آنگاه که هموطنان ما ذهن و اندیشه شانرا یکبار دیگر و از سر به او گرداندند. دیگر کار از کار گذشته و ایام زیادی از دست رفته بود و احمدشاه مسعود آنقدر در ویرانیها سهمش را اداء کرده بود که تصورش هم نمیرفت.

هنگامیکه آوازه شخصیت منفی و به باور کسانی شخصیت مثبت آن بر زبانها افتاد، توجه بسیاری از هموطنان و قلم به داستان را به سوی شخصیت متضاد و بررسی چگونگی این شخصیت، جلب کرد، در این میان آهسته آهسته آن اسناد و شواهدی هم به دست آمد و آشکارا شد که ظاهراً مخالفان و اما در اصل، دوستان وی در موردش نگاشته و در شمار اسناد شان محفوظ داشته بودند، بعد ها در مورد او نوشته ها، مدارك و حتی دیدنی ها و آگاهیهای تلویزیونی هم زیادتر شده و شخصیت او از تاریکیها و سایه های ابهامهای رنگارنگ، بیرون آمد و بیشتر جنبه های منفی آن به جهانیان برملا گردید، اینجا در مورد همین گونه اسناد به گونه کوتاه، اشاره کرده و میبینیم که احمدشاه مسعود با کیها و چگونه بر سرمنافع ملی کشورش معامله کرد و هنوز هم میکند.

احمدشاه مسعود فرزند دگروال دوست محمد\* باشندهء دهکدهء بازارك

(\*) پدراحمدشاه مسعود، دوست محمد، يك تولى مشر عسکری بود که با واسطه کردن مرحوم سید محمد کتبی، برای مرحوم جنرال سید صالح خان لوی درستیز، خود را در رشته پولیس و ژاندارم وزارت امور داخله، تبدیل کرد که بعد تا رتبهء دگروالی هم رسید. برادر بزرگ احمدشاه مسعود، دین محمد نیز توسط همین شخص و همان واسطه به دانشگاه حربی شامل و سپس افسر نظامی شد که پساتها در شهر پشاور به واسطهء افراد نامعلومی به قتل رسید.

دگروال دوست محمد پنج سال پیش در شهر پشاور، درحالیکه فرزندش بر کرسی سلطنت پنجشیر و تالقان نشسته بود، درحالت مسافری و دوری از وطن، وفات یافت. جنازهء آن مرحوم در پشاور به خاک سپرده شد، اما احمدشاه خان نه به جنازه حاضر شد و نه به فاتحه.

(مار آستین، مقدمهء نثار احمدصمد)

به اساس گفته و نوشتهء برخی از پژوهنده گان و کارشناسان، احمدشاه مسعود بیشتر جنگها و نبردها را به واسطهء دیگران انجام داده و دیگران به سودش کاری و کارهایی را پیش برده اند، به این خاطر او به خود تخلص «مسعود» یعنی طالعمند را گزیده است و این نیز يك تخلص غصب شده از دیگران است. خلیل الله هاشمیان «درین باب میگوید: «تخلص مسعود، صاحب قانونی دارد که آقای محمد یعقوب مسعود، سابق معاون اداری وزارت اطلاعات و کلتور فعلاً مهاجر در استرالیا میباشد و اسناد و ثبوت سابقه داری شصت ساله خود را چند بار نشر و تقاضا نموده تا احمدشاه پنجشیری از غصب تخلص او منصرف شده برای خود تخلص دیگر انتخاب نماید، اما احمدشاه پنجشیری به عرایض و شکایات او ترتیب اثر نداده است. (مار آستین، مقدمه هاشمیان صفحه ششم) نویسندهء مذکور پیشنهاد میدهد که پیوست نام احمدشاه مسعود کلمهء «پنجشیری» هم افزوده شود تا از دیگران فرق شود.



ولسوالی پنجشیر ولایت پروان است. بنا بر روایاتی پدرکلان احمدشاه مسعود از پاردریا (آنسوی دریای آمو - تاجیکستان امروز) به افغانستان کوچیده و در پنجشیر مکن و ماوا گزیده است. حکومت‌های آنوقت افغانی با اینگونه مهاجرین تاجیک همدردیهای زیاد نشان میدادند و برایشان سهولت‌های گوناگونی تهیه میدیدند.

مسعود در سال ۱۹۵۶ میلادی به دنیا آمده و ثمره بیست از ازدواج دوم پدرش، او در میان شش تن از برادران، برادر سوم است، پدرش او را در عالی‌ترین لیسه، زیر توجه و کمک‌های فرانسویها یعنی لیسه استقلال، شامل کرد که در سال ۱۹۷۳ از آن لیسه فارغ گردید، احمدشاه با دختر یکی از بادیگارد‌های پیشینه اش ازدواج کرده و سه فرزند دارد که پسر بزرگش «احمد» نام دارد، مگر بر اساس یک تحقیق دیگر، از یک زن اروپایی بی نکاح دیگرش هم یک دختر دارد.

احمدشاه در سال ۱۹۷۳ عیسوی به دانشسرای پولیتخنیک شامل گردید، در همین ایام میان تحریکها و دسته‌های اسلامی و چپی‌ها برخوردها به اوج خود رسیده بود و پولیتخنیک درین فعالیتها نقش ارزنده و بنیادی داشت. احمدشاه خان درین هنگام دسته «جوانان اسلامی» را پذیرفت چرا که او در زدن و بستن دست کامل داشت.

آنگاه که محمد داوود در جولای ۱۹۷۳ (برابر ۲۶ سرطان ۱۳۵۲ خورشیدی) به کمک و یاری افسران پرچی کودتا کرد، در دانشگاه کابل و پولی تخنیک کابل، در هردو جای، میان دسته‌های کمونیستی و اسلام‌گراها روابط به حد انفجار و برخورد رسید. «جنبش اسلامی» زیر رهبری رییس دانشکده شرعیات دانشگاه کابل، پروفیسور داکتر غلام محمد نیازی، در سال ۱۹۷۴ حتی به یک خیزش یا قیام دست زدند، که حکومت آنرا سرکوب و نیازی را زندانی کرد. تمام طرفداران او از جمله برهان الدین ربانی و دیگران، همه به پاکستان فرار کردند. احمدشاه که درین هنگام دانشجوی صنف دوم پولی تخنیک بود، همراه با شماری دیگر از اعضای تشکل «جوانان اسلامی» که در امان مانده بودند، به خاطر زنده ماندن، به پاکستان فرار کرد، احمدشاه



خان به این وسیله در پشاور دوری از وطن گزید و آنجا در پاکستان به خدمت «آی، اس، آی» (سازمان استخبارات دولت پاکستان) درآمد، فرمانده نیروهای سرحدی پاکستان دگروال نصیرالله بابر، به منظوری ذوالفقار علی بوتو، رئیس جمهور برای این عده دانشجویان افغانی در نزدیکی پشاور یک مرکز پنهانی آموزش را ترتیب داد.

احمدشاه خان مسعود یکی از آن فارغان دور نخست دانشجویان افغانیست که در نزدیکی پشاور در کمپ نظامی «چرات» در کورس یکماهه بسیار مخفی، سهم گرفت. یک افسر بسیار ورزیده، سرویس خاص "اس. اس" به خاطر تربیه و پرورش احمدشاه خان تعیین گردید.

احمدشاه خان و همراهانش لباس و یونیفورم قوای سرحدی جنرال بابر را میپوشیدند تا در ظاهر امر در شمار باشنده های قبایلی پاکستان معلوم شوند. این جوانان افغانی در اواخر جولای ۱۹۷۵ از اثر همیاری «آی، اس، آی» غرض حمله بر یکتعداد دفاتر حکومتی به افغانستان فرستاده شدند، نصیرالله بابر که این عملیات را بسیار سودمند میشمرد، میگوید:

«من به آقای بوتو گفتم که دیگر زمان آن رسیده که به داوود خان پیام خود را بفرستیم». مگر این جوانان احساساتی و تحریک شده افغانی، این عملیات را به معنا و مفهوم سقوط حکومت پنداشته بودند. احمدشاه خان که مسئولیت کم از کم سی نفر جوانان پنجشیری را به عهده داشت، به بسیار باور ساده لوحانه پنداشته بود که مردم عوام برضد داوود خان قیام خواهند کرد، مگر کوماندوهای حکومتی و مردم محلی، حتی پیش از آنکه یکروز پس به منطقه پنجشیر برسند، این گماشته ها رابه کوه ها راندند. درنتیجه نیمی از یاران احمدشاه خان کشته ویا اینکه گرفتار شدند و «جنبش اسلامی» سخت مورد تأدیب و تعقیب قرار گرفت.

احمدشاه خان از این ماموریت ناکام خویش بسیار عقده گرفت و دو ماه پس که دو باره به پاکستان آمد و بار مسئولیت جوانان کشته شده به دوش احمدشاه افکنده شد، آنگاه «آی. اس. آی» و اردو در علاقمندیشان نسبت به



او، دیدی دوباره کردند. احمدشاه خان خود در اینمورد میگوید:

«پاکستان به طور قاطع جانب حکمتیار را گرفت و ما به صفت مخالفان

باقی ماندیم.»

«آی. اس. آی» بعد ها چنان نشانه هایی را در یافت کرد که بر او گمان

گماشته شدن و یا جاسوسی میرفت. از یکی از دوستان بسیار نزدیک احمدشاه

به نام جان محمد، در نزدیکی پشاور در کمپ نظامی «نوشهر» تحقیق به عمل

آمد و او اعتراف کرد که احمدشاه هم با او دست داشته است، بعد ها جان

محمد به گونه مرموزی کشته شد و احمدشاه نیز دستگیر گردید، مگر به

بسیار مشکل از کشتار حتمی خلاصی یافت.

مگر از این همه رخدادها يك عقدهء همیشگی را در دل گرفت، برمبنای

برخی تحقیقات او در همین ایام بود که به مصر و لبنان رفت که آنجا در پهلوی

جنگاوران و مبارزان فلسطینی در تطبیقات نظامی سهم بگیرد.

بر مبنای اظهارات برخی خبرنگاران امریکایی و غیر امریکایی، احمدشاه

هنگام تریننگ (آموزش) درهمین کمپهای فلسطینی بود که در زیر تربیه،

استخدام و آموزشهای نظامی فرستاده های «کی. جی. بی» درآمد و آنها

برای او برخی از آثار چریکی کمونیستها را تهیه کردند، احمدشاه پس از

برگشتن به پاکستان در بالا حصار پشاور با دلی پر و خالی از تشویش، شب و

روز میگذراند.

«جنبش اسلامی» در پشاور به دو دسته تقسیم شده بود، يك شاخه آنرا

حکمتیار و شاخهء دیگر آنرا ربانی پیش میبردند و احمدشاه بر مبنای پیوند

قومی، زبانی و ستمی در «جمعیت اسلامی» ربانی قرار گرفت و بعد ها از

همین راه، از سوی بیگانه ها حتی تا لقب مجازی «شیر صفتی» هم رسانده شد.

این همه جوانان با به میان آمدن کودتای ثور، دیگر از بی رابطه گی ها

رهایی یافتند، احمدشاه و صرف بیست تن دیگر از اعضای جمعیت در تابستان

۱۹۷۸ (و بر روایتی دیگر بهار ۱۹۷۹) پاکستان را ترك و به پنجشیر روی

کرده، در جست و جوی شورش گردیدند.



برمبنای يك اظهار دیگر، احمدشاه خان مسعود به خاطر آموزش در لیس، استقلال، نخست با استخبارات فرانسه روابطی برقرار کرد و بعد ها آنها او را به (M1-6) انگلستان معرفی کردند.

کشور انگلستان به گرداننده، کهنه کار شبکه، تلویزیون تجارتي آنکشور، «سندیکال» وظیفه داد که به پنجشیر رفته و در آنجا يك فرمانده جوان را که تیتوی دوم هست، ببیند و از او فیلمی برای تلویزیون تهیه بدارد. به کمک همین سندیکال، برادر احمدشاه خان احمدولی به خاطر فراگیری زبان انگلیسی به لندن فرستاده شد. او درحالیکه هیچ نوع گواهینامه بی ندارد، ادعا دارد که تا فوق لیسانس تحصیل کرده (۲۱)، این فیلم يك ساعته بعداً به «سی. آی. ای» یعنی سازمان استخبارات ایالات متحده، امریکا، سپرده شد و با وجود برخی اظهارات، هنوز معلوم نشده که «سی. آی. ای» نیز با او کدام معامله و پیمان پنهانی انجام داده یا خیر؟

روابط مسعود با استخبارات انگلستان از يك سرچشمه مشترك تاریخی الهام میگیرد و آن اینکه انگلیسها چنین میاندیشند و حقیقت هم همینگونه هست که در هر سه جنگ سخت افغان و انگلیس، علت اصلی شکست انگلیسها، مبارزه مسلحانه، پشتونها بود.

تاریخ گذشته به انگلیسها چنان آشکار و معلوم است، مثل رخدادهای دیروز. و از آنجا که کینه و دشمنی مسعود با پشتونها به همه گان معلوم و روشن است، انگلیسها هم از همان نقطه مشترك سود برمیگیرند و به اینگونه میخواهند از پشتونها انتقام شکستهای تاریخی خود را بگیرند و به همین خاطر انگلیسها به مانند روسها در رشد و تبارز شخصیت مسعود سهم فعال گرفتند.

یکی از گوینده گان رادیوی «بی. بی. سی» که نمیخواهد نامش افشا شود، در مورد روابط سازمان استخبارات انگلستان و مسعود چنین اظهاراتی به عمل آورده:

«در آن شبها، و روزهاییکه بین مردم افغان و روسها، نبرد و ستیزی گرم جریان داشت، به سرویس بین المللی رادیوی بی. بی. سی از سوی وزارت خارجه



انگلستان مکتوبی آمد که «بی. بی. سی» باید در تبارز شخصیت مسعود، سهم بگیرد». قابل یادآور است که رادیوی بی. بی. سی در پهلوی آزادی و استقلال، در قسمت پالیسی خارجی، تابع پالیسی وزارت خارجه است و وزارت خارجه به نوبت خود از منابع استخباراتی الهام میگیرد.

در مکتوب وزارت خارجه آمده بود که باید در هر سویی از کشور افغانستان در جنگ ضد روسها به گونه بی از گونه ها، رابطه جنگ با احمدشاه مسعود، پیوند داده شود. در مکتوب وزارت خارجه برای رهنمایی مثالی هم آورده شده بود، بدینگونه:

در لغمان جنگ سختی بر ضد روسها جریان دارد، خبر این جنگ باید چنین گردانده شود: امروز در ولایت لغمان جنگ شدیدی بر ضد روسها جاری بود و در نتیجه روسها کشته و زخمی زیادی دادند، درین جنگها به تعداد زیادی از دهکده ها و خانه های مردم ویران شده است. قابل یادآور است که ولایت لغمان در نزدیکی پنجشیر قرار دارد که مرکز فرمانده نامدار جهاد افغانستان احمدشاه مسعود است، روسها تا امروز چندین بار بالای پنجشیر حمله کرده، اما به دستگیری او موفق نشده اند.

و یا اگر در کتر هم جنگ میبود، پیوند او به پنجشیر ارتباط داده میشود، به اینگونه: امروز در ولایت کتر بر یک قطار بزرگ نظامی روسها حمله شد و بسیاری از تانکها و واسطه های زرهی روسها به آتش کشانده شد، کتر در فاصله چند کیلومتری پنجشیر قرار دارد، آنجا که فرمانده نامدار جهاد افغانستان، احمدشاه مسعود، زیست دارد و تا حال چندین بار به روسها شکستهای سختی داده است. و همینگونه بسیار تبلیغات دیگر.

روابط میان احمدشاه مسعود و انگلیسها تا بدانحد گرم بود که پس از رفتن روسها نیز در آن کدام کاستی روی نداد. بر اساس گفته همین گوینده، رادیو بی. بی. سی، برخی از دوستان انگلیسی و ایرانی مسعود و شماری از افغانها تا آن حد پیشرفته بودند که در ستدیوهای بخش پشتو و فارسی بی. بی. سی تصویرهایی از مسعود به چشم میخورد.



يك وقت يكي از مسؤولان انگلیسی نشرات بخش پشتوی رادیو بی. بی. سی، در دشمنی با افغانها چنان کشانده شده بود که در هر ویرانی افغانستان چنان خوشی به او دست میداد که از آبادی انگلستان. وقتیکه در کابل نبردهای سنگین آغاز گردید و مسعود - ربانی به خاطر بقای قدرت خود در کابل با هر یکی از تنظیمهای دیگر میجنگیدند و در نتیجه قسمتهای زیاد شهر ویران میشد، آنگاه از این کارها لذتی فراوان به این انگلیس دست میداد و اگر جایی ولو کوچک از شهر به تصرف مسعود میآمد و یا آنرا ویران میکرد، قلب، زبان و چشم انگلیس از لبخند و خوشی پُر میبود و روحاً خوشحال میگردد و در آنروز بدون موجب خود را مواجه با آن افغانهایی میکرد که از اوضاع افغانستان پر درد میشدند و ویرانیهای کشور شانرا دیده و شنیده نمیتوانستند. به گفت گوینده، رادیوی بی بی سی، مگر در آنروز که نیروهای طالبان، ربانی و مسعود و تفنگداران شانرا در میدان جنگ شکست دادند و به زور از کابل دوآندند و راندند، ما همه متوجه عکس العمل و چهره ظاهری این انگلیس بودیم، وقتیکه در دهلیز ستدیوهای رادیو پیشرویم آمد و چشمش بر من افتاد، به زودی چشمهایش را پایین افکند، یکبار که چشمهای سیاه به چشمهای سبز مقابل شد، انگلیس آنچنان پریشان و مایوس معلوم میشد، مثلیکه کدام اکبرخان، کدام مکناتن را کشته باشد، یا هم مثل میوند که ایوبخان اسپهای خود را بالای لشکریان انگلیس گردانده بود. این افغان میگردد که این بار نخست بود که من به چشم خود میدیدم که يك انگلیس به چشمهای يك افغان دیده نمی توانست.

انگلیسها بسیار مردم مفرور هستند و به آسانی به کسی چشم یا سر پایین نمی کنند. این يك نمونه بی بود که اینجا پیشکش و تقدیم گردید و این نمونه میتواند تا سطوح بالایی دولت انگلیس را در بر گیرد.

همراه «موساد» (سازمان استخباراتی اسرائیل) روابط مسعود و ربانی آنگاهی آشکار گردید که در سال ۱۳۷۶ خورشیدی به بهانه زلزله تخار خیر کمک اسرائیلیها به ربانی منتشر گردید و پیش از این تنها خبرهایی از نشست و برخاست ربانی - مسعود با اسرائیلیها نشر شده بود.



احمدشاه مسعود در پهلوی روابطش با سازمانهای استخباراتی مختلف با سازمان استخباراتی «کی. جی. بی» روسها از همه بیشتر روابطی محکم داشته است. علت روابط کم مدت و یا دراز مدت او با سازمانهای استخباراتی دیگر، در آن نهفته بود که آن سازمانها خود، در قبال افغانستان سوده‌های کم مدت و ستراتژیک (درازمدت) داشتند و مسعود به عنوان وسیله بی مؤثر، خوب به دردشان میخورد، فایده مسعود از این روابط در آن نهفته بود که با استفاده از کمکهای خارجی از ضربات و حملات مردم افغانستان و مخالفین خود در امان میبود و هم به کمک شبکه های جاسوسی خارجیها میخواستند که او به عنوان یک شخصیت مصنوعی معلوم و پدیدار گردد، لذا هر شبکه جاسوسی از هرکشوری فقط تا همان روزی با او رابطه میداشت یا میداشته باشد که این رابطه یا روابط بر منافع اقتصادی، سیاسی و ستراتژیکی آن کشور یا سازمان، چرخ بزند.

و اما روابط مسعود با شبکه های جاسوسی روسها، نسبت به هر شبکه استخباراتی دیگر، گرم، نریك و دوامدار بوده و هست. روسها به این باور هستند که پس از کارمل، شخص مناسبی دستگیر شان گردیده است.

به اساس گفته یکتن از کارمندان بلند رتبه و نامدار اداره های کارمل - نجیب؛ «آن سرمایه و پول نقدی را که روسها برحزب ما و رهبران ما ببرک کارمل و داکتر نجیب مصرف کردند، از آن سرمایه بی چند برابر کمتر است که روسها با احمدشاه کمک کرده و بر او مصرف کرده اند».

بنا بر يك تحقیق احمدشاه مسعود در جریان تجاوز ده ساله شورویها به افغانستان، سه بار به اتحاد شوروی سفر پنهانی داشته و دو بار هم با آنها عهدنامه یا پیمان پنهانی نیز امضا کرده است.

اینگونه پنداشته میشود که مسعود تا سال ۱۹۸۲ عیسوی بیشتر بر کمکهای مالی، نظامی و استراتژیکی «آی. اس. آی» استوار بوده و پس از آن با «کی. جی. بی» و دیگر سازمانهای استخباراتی روابطی برقرار کرد. در جریان همین سالها روسها به فکر روش جنگی شان شده و کم کم عقیده بی



مبنی بر شکست شان برای هر يك، ایجاد شد. به همین خاطر در اندیشه پیدا کردن درزی میان گروهها و دسته های مقاومت از یکسو و برای حفظ اهداف استراتژیکی شان، از سوی دیگر گردیده در جست وجوی یافتن يك مزدور و دست نشانده گردیدند و بر بنیاد سیاست و روش همیشه گی شان که در انگیختاندن اقلیتها استوار است، مسعود را برای این هدف گزیده بی نيك یافتند و درین مسأله پیوند قومی و زبانی او با تاجیکستان، ضعف خودش، قدرتمندی و حاکم شدن تاجیکها که با آمدن روسها تقویت یافته و نیرو گرفته بود، احترام عمیق روسها به اداره، کارمل و خادیستهای (کارمندان استخباراتی) پرچی، ستمی و اقلیتها، همه علتهایی بودند که در این گزینش حساب شده بودند اما روسها در آن ایام از هردو وسیله، فشار و تطمیع کار گرفتند.

هنگامیکه روسها در تابستان سال ۱۹۸۲ میلادی، داخل پنجشیر گردیدند، نیروهای مسعود سرکوب شدند، او نیز مجبور شد که در ماه جون يك آتش بس ششماهه را با روسها امضاء کند و در بدل آن تمام مناطق از دست داده اش را بازپس گیرد. در فبروری ۱۹۸۳ بر يك آتش بس یکساله موافقت صورت گرفت و مبلغ سه صد و پنجاه هزار دالر را طور رشوت به جیب کرد.

جنرال گروموف، فرمانده، عمومی نیروهای پیاده، شوروی در افغانستان میگوید: «کوششهای بخش استخباراتی «چهل» در پایان نتیجه، مورد نظر را داد، در سال ۱۹۸۲ ما به مقصد بزرگ خود رسیدیم، با احمدشاه مسعود چنان روابطی تنگاتنگ پیدا کردیم که حتی تاهنگام بیرون شدن قوتهای نظامی شوروی از افغانستان، بر همان منوال باقی ماند. (ارتش سرخ در افغانستان، صفحه ۲۶۶)

گروموف می افزاید: «در جریان تمام سالهای حضور نظامی ما در افغانستان روابط ما با مسعود پیروزمندانه رشد کرد، در سال ۱۹۸۲ میان نماینده گان لشکر چهل و شخص احمدشاه مسعود، پیمانی امضاء گردید که بر مبنای آن مسعود تعهد سپرده بود، بر قطعات شوروی در سالنگ جنوبی حمله نمیکند. بر مبنای عهدنامه، مسعود به افراد نظامی خود دستور داد که بر عساکر دولتی حمله نکنند و تمام نیروهای خود را متوجه نبرد علیه حزب اسلامی بسازند.



روسها به خاطری دست به این کار زدند که مجاهدین با هم متحد نباشند و متحد نشوند. گروموف میگوید:

«ما میدانستیم که اگر دشمنان ما یکدست شده و يك «جبهه» واحد را بسازند، دیگر به طور قطع و حتم از جنگهای چریکی به جنگهای بزرگ دست خواهند زد.»

کلینویچ، جزئیات پیشنهادهایش را به احمدشاه مسعود چنین ارائه میکند: «امیدوارم با این گونه به شما اطلاع بدهم که آماده هستم هر وقت، در هر جاییکه لازم باشد، بدون سلاح حاضر شوم و با شما ببینم. ما به آن فردیکه پیام ما را به احمدشاه مسعود رسانده بود، شش موتر لاری کاماز پر شده از شکر، گندم، برنج و برخی مواد دیگر دادیم. ما در حال بسیار دلهره چشم به راه پاسخ او بودیم، که بالاخره جواب آمد، با ما دیدار مستقیم و معامله مشترک را پذیرفت. (مار آستین، صفحه ۲۸)

روسها افزون براین، پنجم حصه از تمام مواد و اموالیکه به صورت قطارها از سالنگ عبور میکردند، را به مسعود میدادند. (روبین، مار آستین، صفحه ۴۷)

منابع و سرچشمه های خود مسعود در مورد این پیمان میگویند:

«در اواخر دلو ۱۳۶۱ بعد از دیدار و مذاکرات میان مجاهدین و هیأت روسی در منطقه بازارک پنجشیر، طرفین به آتش بس، موافقه نمودند، درین گفتگو هیأت روسی شامل دو نفر، یکی به نام «اناتولی» حامل پیام شخص اندروپوف و یکنفر ترجمان تاجیکی و در هیأت مجاهدین مرکب از احمدشاه مسعود و دو همکارانش بود.

در دوران مذاکرات طرفین طور شفاهی شش ماهه آتش بس را پذیرفتند، اما بعد تر اسناد نیز در زمینه مبادله شد. (پنجشیر در دوران جهاد، صفحه ۹۵)

بر اساس همین منبع در ماده های ۳ و ۹ عهدنامه آمده است:

«مجاهدین بالای قوای دشمن مستقر در «عنابه» حمله نکرده و در مقابل روسها به سایر مناطق پنجشیر حمله ننمایند.

ساحه، آتش بس، شامل پنجشیر، شتل و قسمتی از اندراب، سنجن و



این منبع می افزاید: «یکی از کسانی که مسعود فعالیت او را در این زمینه بسیار ارزشمند می شمرد، یک مقام بلند پایه هندی بود که در سفارت آن کشور مقیم کابل بود و باش می کرد.» (صفحه ۱۰۲)

هدف اساسی روسها از این پیمان و تعهد با احمدشاه مسعود، آن بود که میان مجاهدین یک اختلاف بزرگ را پیدا و آنها را میان خود شان بجنگانند و بعد ها از مسعود به عنوان یک مزدور و آله دست کار بگیرد، ورنه روسها که از تمام امکانات، ظرفیت، توان و زنده گی شخصی او اطلاع کافی داشتند و از بین بردن مسعود نیز به روسها کاری دشوار نبود. این همه جنگهای ساخته گی و نمایی برای آن بود که به مسعود یک شخصیت مصنوعی بدهند و به بهانه جنگ به او انواع افزار جنگی را به جای بمانند. خود گروموف میگوید:

«مسعود در زنده گی عادی روزمره، احکام اسلام را برخورد می پذیرفت مگر به استخبارات نظامی ما معلوم بود که در میان دوستان و رفقای بسیار نزدیکش از نوشیدن شراب دوری نمی کرد.» (لشکر سرخ ۲۹۴)

«فرماندهی قوتهای شوروی از تمام امکانات بهره مند بود که حتی در پنجشیر و اطراف آن او را با شکست قطعی مواجه کند و اگر ضرورت می افتاد ما او را از بین برده هم میتوانستیم. من هیچگاهی به این مسأله شك نداشته و حالیا هم ندارم، احمدشاه مسعود نیز موقعیت خود را خوب میدانست، او خوب میفهمید که اجرای چه کاری را، اجازه دارد و از انجام کدام عملی گوشهایش، تاب داده میشوند. (گوشمالی داده میشود) (صفحه ۲۷۳)

تا حال در سطح ملی و بین المللی بسیار زیاد اسنادی پخش و نشر گردیده که روابط مسعود را با سازمانهای استخباراتی و به طور خاص استخبارات «کی. جی. بی» روس و نیز دوستی و تعهد های او را آشکار میسازد.

در شمار این منابع یکی هم اثرنویسنده امریکایی «بروس ریچاردسن Bruce Richardson» هست که به زبان انگلیسی نوشته شده و پروفیسور خلیل الله هاشمیان آنرا به نام «اعمال زور و تهدید، نابود سازی و



خاموش سازی سیاست روسیه در ماورای قفقاز، آسیای مرکزی و افغانستان، به زبان فارسی ترجمه کرده و بر آن حاشیه، دلچسپی را هم افزوده است. همین اثر را نویسنده توانمند، نثار احمد صمد، به زبان پشتو نیز ترجمه و خود نیز مقدمه بی دلچسپ و آگاهی دهنده و پاورقیهای ضروری را با آن علاوه کرده است.

داکتر رحمت ربی زیرکیار که در دانشهای سیاسی و مسایل سیاست تخصص دارد، این نوشته ها را گرد و یکجا کرده و نیز برخی معلومات را به آن افزوده و در مورد مزدوری و بیگانه پرستی مسعود، این حقایق و ارقام را جمع کرده است:

۱- یکتن از نظامیان روسی به نام «ایوان شومیلوف Ivan Shumelove» که به خاطر جنگ به افغانستان فرستاده شده بود، اینگونه شهادت میدهد:

«احمدشاه مسعود در آن مناطق (بغلان و سمنگان) فرمانده نیروهای چریکی یا گوریلائی بود، او در اکادیمی نظامی ماسکو با جنرال وارینکوف Varenikove همزمان و در یکوقت تحصیل کرده بود. گفته میشود وقتیکه وارینکوف روز تولدش را برگزار میکرد، احمدشاه مسعود به دیدنش آمد و هدایایی باخود آورد.

روابط ما با چریکها به شکل جالبی درآمد، به گونه، مثال، میان دو جانب در سمنگان صلح برقرار بود، ما بر زرهپوشها نشستیم میبودیم و چریکهای مسعود، نزد ما می آمدند و با ما سگرت دود میکردند.

۲- ارتیوم بورویک Artyom Borovik در يك مجله، شوروی به نام «اوگونیک Ogonyok» چنین مینویسد: «مسعود برای مذاکرات شخص مناسبی بود». «و در میان کماندوهای مسعود به طور غیر معمول، عده، زیادی از فارغ التحصیلان اکادیمی نظامی فرونز شهر مسکو، شامل بودند.»

بورویک می افزاید: «آوازه بی هست که گویا خود مسعود با يك نام دیگر، دانشجوی همین اکادمی بوده است.»

۳- دوکتور اناتولی سودوپلاتف Anatoly Sudoplatov مامور



استخباراتی «کی.جی.بی» یعنی سازمان استخبارات شوروی و حالیا پروفیسور تاریخ درمسکو، طی مصاحبه بی با «بروس ریچاردسن، از باستون به تاریخ ۱۴ اگست ۱۹۹۵ میگوید: «مسعود برای ما به مثابه دروازه، عقبی افغانستان بود.» ✓

آقای ریچاردسن میگوید: «من بیشتر از ۲۲ منبع در اختیار دارم که مسعود همراه «کی.جی.بی» کار میکرد.» «در اکتوبر ۱۹۹۶ هنگام امضای معاهده و پیمان نامقدس «خنجان» اولیک نیفیلایف قونسل روسیه در شهر مزار شریف به عنوان ضامن، حضور داشت.»

مشاور امنیتی بوریس یلتسن، جنرال یوری باتوتین در اوایل ستمبر ۱۹۹۷ از پنجشیر دیدن کرد و راکتهای دور برد را در اختیار احمدشاه مسعود قرار داد، که گاهی بر کابل فیر میکند، و هنگامیکه طالبان در می ۱۹۹۷ به سالنگ رسیدند، یکی از مسؤولین روسی طی یک کنفرانس مطبوعاتی به مسعود چنین مشوره داد: «پیش ازآنکه طالبان شما را در دریای آمو غرق کنند، همین حال آنها را با شکست مواجه کنید.»

«جنرال میدان باخته در جنگ افغانستان، جنرال لیبید، در اکتوبر ۱۹۹۶ برای مسعود و ائتلافیانش به خاطر مقابله با طالبان، حتی فرستادن ۲۰ تا ۴۰ هزار عسکر را نیز پافشاری میکرد.»

۴- سیدنورالحق حسینی عضو مرکز اطلاعات و اسناد در پشاور، یکی از نخستین خبرنگارانی هست که واقعیت دوستی و برادری احمدشاه مسعود را با روسها آشکارا کرده. حسینی در دهم نوامبر سال ۱۹۸۶ میلادی برای بروس ریچاردسن چنین گفته بود:

«در سال ۱۹۸۵ در دره، سالنگ افراد مسعود را دیدم که سوار بر تانکها با شورویها یکجا نشسته بودند و در بین خود به خنده و قصه و شوخی مشغول بودند. روزی خواهد آمد که مسعود و شورویها یکجا و به همکاری هم، برمجاهدین دیگر حمله خواهند کرد.»

۵- از یک تن نظامی شوروی، ایوان شومیلوف، یکبار دیگر بشنوید:



«به خاطر هست که بین فرمانده فرقه، ما و فرمانده، چریکها گرمجوشی فزون شد به حدی که یکدسته از فرماندهان چریکی آمدند که درکنک ما ببینند. برای آنها يك پذیرایی و یا مهمانی پرشکوه تهیه دیده شده بود، فرمانده، چریکها، مسعود و فرمانده، ما با هم موافقه کردند که به یکدیگر ضرر نرسانند، پس از قرارداد و پیمان، زنده گی ما به شیرینی و در فضای صلح آمیز سپری میشود.»

۶- يك افسر نظامی اتحاد شوروی سابق که نام مستعار آن ویکتور سووروف Victor Suvorov است و حالیا پناهنده گی غرب را حاصل کرده، درسال ۱۹۸۴ طی مصاحبه یی، معلومات قابل توجهی ارائه داشته است:

«فرمانده نامدار مجاهدین انتخاب شده که مدافع و نگهبان منافع شوروی باشد، او به وسیله کمکهای نظامی و اقتصادی حفظ میگردد و افزون بر این همکاریهای کامل استخبارات شوروی را نیز به دست خواهد آورد. او در برابر مردمش به مثابه، يك قهرمان نقش بازی خواهد کرد، در حالیکه همه وقت برای ما به عنوان اجنت دو طرفه کار میکند.»

سووروف پیشتر رفته و میگوید: «این پلان آنچه پنهانیست که بسیار مامورین عالیرتبه اتحاد شوروی و جمهوری دموکراتیک افغانستان از آن نمیتوانند، آگاهی یابند.»

۷- در ایجاد و یا ساختن «حکومت شمالی افغانستان» و نقش احمدشاه مسعود در آن در خاطرات داکتر محمد حسن «شرق» نیز بعضی آگاهیها گردآوری شده که ذکر و یاد کرد آن به سیاست مشترک مسعود و روسهای شوروی روشنی می اندازد. حدود یکسال پیش از راندن شورویها از افغانستان یعنی در اوایل سال ۱۹۸۸ میلادی در کابل به حکومت داکتر نجیب الله انگیزه یی داده میشود که «حکومت شمال افغانستان» را تشکیل کند، درین مورد داکتر محمد حسن شرق که در حاکمیت داکتر نجیب الله به حیث صدراعظم کار میکرد، نظرش را اینگونه بیان میدارد: «با آنها مشاورین شوروی با تلاشهای آخرین، همزمان با برآمدن عساکر خویش از افغانستان تحت زعامت دکتور



نجیب الله رییس جمهور و سلطان علی کشتمند صدراعظم، طرح افغانستان شمالی و جنوبی را به میان گذاشته و نه ولایت سمت شمال: میمنه، شبرغان، بلخ، بغلان، کندز، تخار، بدخشان، سرپل و بامیان را به نام حکومت شمال افغانستان با تشکیل صدارت در مزار شریف از پیکر حکومت واحد و مرکزی افغانستان در کابل جدا نمود و آقای نجیب الله مسیر عضو کمیته مرکزی ح. د.خ. ا. را در حوت ۱۳۶۶ به حیث کفیل صدراعظم شمال افغانستان با ۱۶ نفر معاونین وزارت‌های کابینه او مقرر و در مزار شریف شروع به کار نمودند...»

چندی پس با اراده ملت افغان، نخستین اقدام «حکومت شمال» به ناکامی انجامید و اما حاکمان شوروی برای تجزیه افغانستان پلان و برنامه دیگری هم داشتند که احمدشاه مسعود در آن نقش بزرگی را بازی کند.

محمد حسن شرق به حیث صدراعظم رژیم نجیب الله با گورباچف رهبر آنوقت اتحاد شوروی در مسکو باهم دیدند، در گفتگوها گورباچف از حسن شرق پرسشی کرد که: «فکر نمیکنید، اگر با احمدشاه مسعود حکومت شما با یک خودمختاری ساحه وسیعتری در سمت شمال همکاری و موافقه نمایند او جنگ را در کنار گذارند. زیرا بعضی اطرافیان او چنین آرزوی را دارند.» [اگر جمله‌ها از لحاظ ساختار دستور زبان کاستی دارند، در اصل همچنان است].

۸- پس از آنکه در اپریل ۱۹۹۲ (ثور ۱۳۷۱)، قدرت رژیم داکتر نجیب به «ائتلاف شمال» سپرده شد، یک تن «کمونیست کابلی» در ماسکو همراه یک جنرال روسی درد دل میکند و از زبان آنها چنین معلومات میدهد: «ما احمدشاه مسعود را نه تنها از بین نمیبردیم، بلکه او را تقویه میکردیم، زیرا وی نفر خود ما بود و پلان دوم این بود که داکتر نجیب سقوط کند، مسعود جایش را پر کند.»

۹- الکساندر فیدوتوف Alexander Fedotov که عضویت حزب کمونیست اتحاد شوروی سابق را داشت، پس از لیونید کراچوک Leonid Kravchok رییس جمهور اسبق اوکراین، شخصیت دوم به شمار میرفت و حالیا پروفیسور تاریخ در بخش آسیا و افریقا و نیز مشاور خاص رییس جمهور فعلی کوچما Kochma میباشد، در دوم نوامبر سال ۱۹۹۲ طی مکاتبه‌ی شخصی



که با بروس ریچاردسن داشته، در آن چنین معلوماتی ارائه میدارد:

«يك تن ماهر و کارشناس استخبارات شوروی به نام کرنیل زاکین کادیروف Zakin Kadyrov شخصاً مؤظف بود که برای احمدشاه مسعود پول برساند تا نامبرده را به خاطر معاهده عدم حمله و تعرض بالای فرقه، نبر چهل شورویها تقویه کند.»

او می افزاید: «به عقیده من و بسیاری از عساکر کشف ما Military Informants دلیل آن اینست که مسعود حفظ قوای خود را میخواست که پس از خروج ما (شورویها) قدرت خود را محکم و برقرار کند.»

شواهد و آگاهیهای بالا، نشان دهنده و گواه آنست که احمدشاه مسعود از دیرگاهی به اینسو به حیث «ستون پنجم» و جاسوس منافع روسها را تأمین میکرده است. (ستون پنجم یا Fifth Column به دستگاه های تخریب کننده گفته میشود) ✓

سیاست و عمل مشترك شورویها و احمدشاه مسعود در افغانستان، تنها و تنها متوجه خنثی سازی جهاد در افغانستان نبوده بلکه در ایام پس از جهاد نیز برای پلانهای طویل المدت شورویها در افغانستان دارای اهمیت فراوان بوده است. استراتیژی روسهای شوروی در مجموع به این اصل متمرکز شده بود که در افغانستان پشتونها را تصفیه کنند، این کشور را مشمول و مرتبط به جمهوریت‌های آسیای میانه ساخته و به اصطلاح ریاضی: صورت را مساوی مخرج بسازند.

مسعود با اینگونه يك شخصیت جنجال برانگیز خود تا حال در رخدادهای بیست سال اخیر افغانستان و به طور خاص از سال ۱۳۷۱ خورشیدی به اینسو در رخدادهای سیاسی و نظامی بازی کرده و با نیروی دست داشته، خود هر آن راهی را سد ساخته که برنیاد آن صلح، آرامی، امنیت و خوشبختی در افغانستان برقرار میشد، مسعود همواره مانعی بوده در برابر ایجاد يك حکومت ملی در افغانستان و از روزیکه سلاح به دست گرفته در غارت داراییهای عامه در کشور، چور، چپاول و بریادی تأسیسات عامه و همه



بنیادهای اجتماعی سهم گرفته است. او چند بار قسمتهایی عمده از تونل شمالی و جنوبی را انفجار داده است، و قتیکه طالبان به شهر کابل نزدیک شدند، فکری به سر داشت که تونلهای مسیر راه ماهیپر - کابل را منفجر سازد و به این منظور مواد منفجره، فراوانی جابه جا کرده بود، یکبار انفجار داد اما خوشبختانه تمامی مواد منفجر نشد و بار دوم که خود را آماده، این کار میساخت، طالبان به سر وقتش رسیدند و او دیگر این مجال را نیافت.

مسعود تا حال صد ها پل کوچک و بزرگ و پلچکها را منفجر ساخته و بسیار راهها و شاهراهها را ویران کرده است، اگر احمدشاه مسعود عمر فعلی خود را ده برابر عمر دیگر ببخشد، یک قسمت از آن همه خرابی را که به مردم افغانستان و کشور عزیز ما، افغانستان وارد آورده، جبران کرده نمیتواند. چنان معلوم میشود که کرکتر و شخصیت او به خاطر ویرانی و بریادی ساخته شده، نه برای آبادی:

«ای پاینده!

آن بوته بیکه دراصل گندلی\* باشد، هرگز گل نرگس، نخواهد آورد»

---

\* گندلی بوته بیست به شکل درخت، درکوهها میروید، شاخه های در ظاهر محکم و تنه میان

تهی و پوک دارد.

## مآخذ

- ۱- مارآستین، بروس ریچارسن، ترجمه، پشتو، مقدمه و پاورقیها، نثار احمد صمد، تورنتو، کانادا، سال ۱۳۷۷ خورشیدی، صفحات مختلف.
- ۲- رادیوی بی. بی. سی، اظهارات یک خبر نگار.
- ۳- ارتش سرخ در افغانستان، نوشته، جنرال گروموف، ترجمه، پردیس مسافر، صفحات مختلف.
- ۴- پنجشیر در دوران جهاد، عبدالحفیظ منصور، صفحات مختلف.
- ۵- جریده دعوت، داکتر رحمت ربی زیرکیار، سال ۱۳۷۶ خورشیدی شماره ۷۷-۷۸ صفحات ۸، ۶، ۱۰.



## ویرانی اقتصاد کشور و تورم پول

برهان الدین ربانی در پهلوی همه ویرانیها و زیانهاییکه در زنده گی عادی کشور و تمام جریانهای رشد اجتماعی آن وارد آورد، در عرصه اقتصادی نیز آنچنان زیانهاییی وارد کرد که کشور افغانستان در تمام مدت تاریخ پنجهزار ساله اش، چنین نقصان و زیان را ندیده بود. تنها در شهر کابل دوهزار فابریکه کوچک و بزرگ، دستگاه ها و کارخانه های صنایع دستی، چور، چپاول، غارت و بریاد و ویران گردیده و به آتش کشیده شد و درسیاری از شهرهای عمده و بزرگ کشور نیز همینگونه حالاتی آمد.

بربنیاد پژوهش و دید دانشمندان اقتصاد، زیانهای وارده در عرصه اقتصادی کشور در جریان چهارنیم سال اداره جنجال برانگیز ربانی، به تناسب تمام زیانهای وارده در سطح کشور توسط روسها و حکومتهای طرفدار و دست نشانده روس، چندین برابر زیادتر است. دلیل این مسأله و ادعا در آنجاست که تمام دار و ندار و دارایی های مادی در شهرها جمع شده و تمام نشانه های ترقی و صنعت و پیشرفت که در کشور ما آمده بود، در شهرها موقعیت داشتند.

دز وقت وجود روسها و طرفداران معلوم الحال شان به همه شهرها و دهکده های دورتر و دورترین زیانهاییی جبران ناپذیر و سخت بریاد کننده وارد شد، اما بازهم هنوز شماری از شهرها نسبتاً آباد مانده بودند، مگر همینکه دوره منحوس سقاوی دوم ربانی با نام «دولت اسلامی» آغاز گردید، تمام آنچه که در طول سالها و سده ها در شهرها باقیمانده و موجود بود، تفنگداران آقا، آنرا به خود غنیمت کردند، چیز چیزی را به کشورهای همسایه فروختند و چیز چیزی را هم طعمه حریق ساختند.

در پهلوی اینها، برهان الدین ربانی ضربه کمرشکن دیگری را نیز به اقتصاد کشور وارد کرد و آن اینکه پول افغانی را از شمار بیرون چه که به تن



ها، در روسیه چاپ کرد و اقتصاد آنهایی را که عاید ثابت داشتند و نیز مردمان بیچاره و نادار را ویران و انفلاسیون پولی را در سطح بسیار بسیار بالای آن رسانید.

دانشمندان اقتصاد عقیده دارند که: «استقرار پولی بالای استقرار اجتماعی و سیاسی تأثیر به سزایی دارد. انفلاسیون در سطح بالا و توانمند، جوامع را سخت نامتعادل ساخته و راه را برای تغییرات خونین هموار میکند.

در جریان حکومت چارساله، ربانی، چاپ پول از کنترل بانک مرکزی با بی مسؤولیتی تمام از اداره و کنترل خارج شد و چاپ پول اصلاً بر سنجشهای اقتصادی قطعاً بنا نیافته، فقط برای آنکه ربانی و فرمانده مسعود بتوانند از راه رشوت قوماندانهایی را در کشور از خود بسازند، به صدها میلیارد افغانی چاپ کرده و به اینگونه نه تنها در کشور، بلکه در منطقه (ممکن حتی در تاریخ) تورم بی مانندی را در افغانستان حاکم کرد.»<sup>(۱)</sup>

پروفیسور انورالحق احدی مینویسد: «من طی مضمونی با نام "چاپ بانک نوت یک راه ضبط دارایی شخصی از طرف حکومت" که درجراید "افغان ملت" و "امید" به نشر رسیده بود، چنین استدلال کرده بودم، انفلاسیونیکه از اثر چاپ پول به وجود می آید، در واقعیت به حکومت این توانمندی را میدهد که قسمتی از دارایی مردم را از آن خود سازد، سیاست پولی بی مسؤولیت جاری شده در دوره، ربانی، داشته ها و ذخایر نقدی بسیاری از افغانهای بیچاره را نابود کرد و از میان برداشت و مشکلات اقتصادی این ملت درد دیده و زجر کشیده را فوق العاده زیاد ساخت.

انفلاسیون، قدرت خرید مردم را کم میسازد. عامل عمده، انفلاسیون چاپ و نشر بی مسؤولیت پول است، با آنکه انفلاسیون در هر حالتی دردناک است، اما اگر انفلاسیون نتیجه، تمویل پروژه های عام المنفعه باشد، کم از کم منافع آن اجتماعی و به سود عامه خواهد بود. در افغانستان چاپ و نشر بانک نوت به صورت فوق العاده غیر نورمال در آمده است، در دوره، حکومت ربانی، پول به خاطر پروژه ها نه بلکه به خاطر راه اندازی و تمویل عملیات



جنگی يك دسته و گروپ خاص (شورای نظار) به گونه بی دریغ خارج از اداره و بی مسؤولیت، چاپ میشد.» (۲)

پروفیسور احدی می افزاید: «وقتی که من بر سیاست پولی حکومت ربانی انتقاد جدی کردم، کسانی از طرفداران حکومت در پاسخ من نوشتند که افغانی پول بی پشتوانه نیست و «بانک مرکزی» در حدود «۸۴۰» ملیون دالر پشتوانه دارد. برای من داشته و ذخیره بانک مرکزی معلوم نیست، اما اینقدر معلوم است که در دوره مرحوم داوود خان، ذخیره و پس انداز اسعار خارجی فزونی گرفت، چرا که در آن هنگام شمار زیادی از افغانها در ایران و کشورهای خلیج کار میکردند و به خانواده های شان دالر میفرستادند و آنها در بانک به افغانی تبدیل میکردند. اداره طالبان باید در اینمورد به مردم معلومات بدهد که ذخایر و داشته های اسعاری و طلا در بانک مرکزی، حالیا موجود هستند و یا اینها هم به پنجشیر انتقال داده شده و یا اینکه به حسابهای استاد ربانی و مسعود در پاریس، لندن و سویس انتقال و محفوظ گردیده اند.» (۳)

وزارت امور خارجه افغانستان درمورد تورم پولی، چاپ بانک نوتها و برخی مسایل مالی غیر اصولی، يك صورت حساب و پنهانی را انجام داده و چنین نتیجه گیری و معلوماتی را به دست آورده است:

«۱- تمام شمارش بانکنوتهای چاپ شده تا سال ۱۳۷۰ هجری خورشیدی به ۱۳۱۱ ملیارد افغانی میرسید که در چند سال دوره برهان الدین ربانی به ۴۳۵۰ ملیارد افغانی بالا رفت و با تناسب قبل از سال ۱۳۷۰ خورشیدی يك افزایش ۳۰۳۹ ملیارد افغانی را نشان میدهد.

۲- سنگهای قیمتی در جریان این چند سال به پیمانها، بسیار زیاد به کشورهای خارجی صادر شده که از جمله آن به کشور هند يك رقم زیاد سنگهای قیمتی صادر شده و بر مبنای اطلاعات مستند پاکستان در حین چند سال آخر هندوستان به ارزش ده ملیون دالر سنگهای قیمتی را به کشورهای دیگر صادر کرده، در حالیکه کشور هند دارای هیچنوع معادن سنگهای قیمتی نیست.



۳- بر اساس قراردادی که با انجمن ترانسپورت بین المللی تجارت (EATA) امضاء شده است، افغانستان از هر پرواز عبوری ترانزیتی که از فضای کشور ما میگذرد، (۵۰۰) پنجصد دالر امریکایی نفع به دست می آورد. به همین اساس، افغانستان در جریان چند سال آخر عایدی بالغ بر «۲۰» ملیون دالر امریکایی داشته و این پول باید به حساب «۶۰۰۱» عواید دولت و شامل بیت المال میگردید، اما متأسفانه یک دالر هم به حساب بیت المال شامل نشده و تمام آن از طرف مسؤولین اداره رسانی، حیف و میل گردیده است.

۴- مصارف مجموعی که در بودجه سال ۱۳۷۳ خورشیدی در نظر گرفته شده بود، «۶۳۵» ملیارد افغانی را نشان میداد. مگر تمام عواید «۵۲۳» ملیارد افغانی تخمین شده بود، در حالیکه تمام عواید داخلی و خارجی از «۸۰ تا ۶۰» ملیارد افغانی بالا نمیرفت و این تفاوت که حدود «۵۰۰» ملیارد افغانی در آن دیده میشد از کسر بودجه یعنی چاپ و نشر بانکوتها تمویل میگردید و به غیر از اینها از «۵۲۳» ملیارد افغانی حدود هشتاد تا نود درصد آن به مصرف سه وزارتخانه قوای مسلح یعنی دفاع، امنیت و امور داخله میرسید.

۵- د افغانستان بانک (بانک مرکزی افغانستان) و دیگر بانکهای تجارتي کشور، برخلاف قانون اعطای قرضه در کشور، به ملیارد ها افغانی و ملیونها دالر از اجرای لیتراف کردتها و چکهای انتقالی اجراءات ضد دولتی کرده که تا حال و هنوز موضوع این قروض غیر قانونی حل نشده باقیمانده و بر ساختمان اقتصادی کشور، ضربه هولناکی به شمار میرود.

۶- از بخش دالر کلیرنگ های شوروی سابق نیز استفاده های نابه جا، اختلاس و اجراءات غیر قانونی، انجام شده و این مطلب نیز مسأله مهمی به دولت محسوب میشود.

۷- برخ اعظم مصارف حکومت و دولت آنوقت را، مصرف و یا مصارف



مسئولین حکومتی و دولتی، فرماندهان، بادیگارد ها و محافظین آنها تشکیل داده بود.» (۴)

داکتر محمد اکبر اکبر، خبرنگار سابق بخش پشتوی رادیوی بی.بی.سی، مینویسد:

«بر مبنای برخی شمارشها و ارقام در کابل که برای ما روشن شده اند، در مدت چار سال حکومت و حاکمیت ربانی و مسعود در کابل، «۸۰۰۰» میلیارد افغانی بر اساس همان بانکنوتهایی چاپ شده که نمبر مسلسل - Serial Number آن در بانک محفوظ هست (به اساس همین شمارش و پژوهش، پولهای چاپ شده، غیر محفوظ از دیدگاه نمبر مسلسل به «۱۷» هزار میلیارد افغانی میرسد)، اینکه «۱۷» هزار میلیارد افغانی و یا بر طبق محاسبه و اطلاع دقیق آن، «۸» هزار میلیارد افغانی بالای اقتصاد کشوری کوچک مثل افغانستان، تا کدام اندازه مشکل تمام میشود و چقدر سنگین است، در همان مقایسه و معلومات کوتاهی که داده شد، ارائه گردید.

بر اساس همین مقایسه و پژوهش، در دوران ۴۲ سال پادشاهی محمد ظاهر خان حدود «۱۹» میلیارد افغانی چاپ شده بود. در وقت داوود خان این رقم در جریان پنج سال به «۲۸» میلیارد افغانی و در چهارده سال رژیم کمونیستی به «۷۰۰» میلیارد افغانی رسید. بر بنیاد گفته های طالبان، حکومت و حاکمیت ربانی، رقم چاپ پول را به «۸۰۰۰» میلیارد افغانی نشان داده و از همه بدتر این است که هنوز جریان چاپ این پول توسط روسیه جریان دارد، درین میان به اساس گفته های طالبان، آن دارایی و خزانه و پشتوانه و سرمایه محفوظ طلا در بانک مرکزی و ارگ که در داخل سیفهای آهنی موجود بودند، همه چور و غارت شده اند. میگویند که وزن این طلاها به سیرنه بلکه به تن ها میرسیده (۴۲ تن).» (۵)

برخی منابع دیگر نیز در مورد غارت و دزدی اسعار خارجی و طلاهای محفوظ در ارگ و بانک مرکزی اظهاراتی کرده و اطلاعاتی داده اند.

وقتیکه طالبان در پنجم میزان ۱۳۷۵ خورشیدی کابل را گرفتند و به بعد



به بانک مرکزی (د افغانستان بانک) رفتند، نه تنها در سیفهای بانک اسعار خارجی موجود نبود، بلکه از بانکوتهای ۵۰۰۰ افغانیگی و ۱۰۰۰۰ افغانیگی هیچ چیزی در بانک وجود نداشت و همه از بانک کشیده شده بودند و در بانک فقط پنجاه افغانیگی و صد افغانیگی به جا مانده بود و ارزش آن نیز در آنوقت نزدیک به صفر شده بود.

شماری از نشریه ها و رسانه ها نیز برنیاد برخی از منابع درمورد پولهای اسعاری و طلای موجود در ارگ و بانک مرکزی چیزهایی نشر کرده اند.

«به اساس منابع نزدیک به واقعیت و اظهارات آنها گفته میشود که ربانی و مسعود هنگام فرار از کابل در پهلوی بانکوتهای، آثار طلا تپه و موزیم و دیگر داشته های ملی آن «۲۶» و به گفت برخی دیگر «۴۲» تن طلا را که از سالهای سال به عنوان پشتوانه پول «افغانی» در ارگ نگهداری میشد، همراه خود به پنجشیر برده اند، این طلا بسیار به گونه، محرم و در حفاظت قوی در زیر سطح زمین در ارگ نگهداری میگردد. میگویند اینها به زور دروازه های آن جای را شکستند و تمام طلاهای آنرا برده اند.»<sup>(۶)</sup>

در باره «۲۲» هزار سکه های طلا تپه و دیگر آثار تاریخی با ارزش و حتی لایتناهی، مسعود خوب میدانست که در کجا نگهداری میشود و در مورد آن باری چنین اعتراف کرده است: «آثار طلا تپه در جاییکه به وسیله، حکومت قبلی و هیأت ملل متحد جابه جا و مه رلاک گردیده بود، محفوظ است.»<sup>(۷)</sup>

از این معلوم میشود که آن همه آثار درحاکمیت مسعود و ربانی موجود بوده است، اما پس از گریز شان از کابل، نشانی این آثار و جاییکه نگهداری میشوند، معلوم نیست و از این معلوم میشود که این آثار را مثل دیگر دارایی های عامه همراه خود برده اند.

در مورد بردن و انتقال دارایی های عامه آنها چنین اظهار میدارند که گویا ما دولت قانونی (۱) بوده و دولت حق دارد که دارایی عامه را از یکجا به دیگر جا انتقال بدهد. (۱)



معلوم کردن شمارش و اندازه پولیرا که مسعود و ربانی هنگام حاکمیت جنجال برانگیز شان در کابل چاپ کرده اند، کاریست بسیار دشوار. اما به اساس گفته يك کارمند بانک مرکزی: «پولیکه اینجا (در بانک مرکزی) آمده و ثبت شده به دوازده هزار ملیارد افغانی میرسد، این برخی از آن همه پولهایست که به بانک رسیده است، اینک پیش از رسیدن به بانک مرکزی (د افغانستان بانک) چقدر پول دیگر تقسیم و توزیع گردیده، درمورد آن من معلومات ندارم.»

مستوفی کابل در اداره کابل گفت: «در مدت اندک پس از آمدن طالبان در کابل، (۸۲) هزار ملیارد افغانی به چلند قرار داشت.»

این مطلب شاید به بسیاری کسان باور نکردنی و حد آخر مبالغه معلوم شود که ربانی و مسعود به کانتینرها و به تَن ها پول چاپ کرده اند، آنگاه که ائتلاف دوستم و ربانی در کابل برقرار بود، در میدان هوایی بین المللی کابل تعداد زیادی از ملیشای دوستم جا به جا بودند، آنها نه تنها بخش زیادی از میدان هوایی را در اختیار داشتند که در مسیر راه میدان هوایی تا ارگ نیز همانها یعنی ملیشای دوستم، قرار داشتند و حکومت ربانی بدون مشوره و خوشی آنها اجازه آنرا نداشت که چیزهای مهم و ارزشمند و از جمله پول را از این مسیر انتقال بدهد و هرگاهیکه پول چاپ میشد و به میدان هوایی میرسید، يك بخش آن به عنوان حق العبور (!) حق سود (!) و باج و خراج به آنها داده میشد، این بخش پول به طور مستقیم به بازار میرفت و نمبر مسلل و یا سریال نمبر آن در بانک مرکزی ثبت نمیشد. باری هم این پول به میدان هوایی بگرام نیز میرسید.

به غیر از اینها ضربه دیگر بر پیکر اقتصاد افغانستان وارد آمد و انفلاسیون را بیشتر بالا برد، موضوع رقابت در تقسیم پول میان مسعود و ربانی (شورای نظار و جمعیت) بود. یکی از اعضای بلند مرتبه اداره ربانی که نمیخواهد نامش را ذکر کند، در هنگام حاکمیت ربانی، طور خصوصی، اینچنین یاد آور شد:



«وقتیکه پول جدید چاپ شود، در کانتینرها به میدان هوایی بگرام انتقال داده میشود، سپس از یازده فیصد همه پول، ده فیصد آن به مسعود و یک فیصد آن به ربانی انتقال داده میشود.»

پولیرا که مسعود از میدان هوایی بگرام به دست می آورد، به پنجشیر میبرد و بعد آنرا در فعالیتهای جنگی کار میبرد و فرماندهان بسیاری را به این وسیله در دام می آورد و به غیر از این پولها مسعود از کابل و از اداره ربانی نیز پولی فراوان به دست می آورد و به بهانه همان فعالیتهای جنگی میبرد.

پولیرا که مسعود از میدان هوایی بگرام بدست می آورد، سریال نمبر آن در بانک مرکزی ثبت نمیگردید و به همین خاطر رادیوی بی.بی.سی، خبر دیگری نیز چنین پخش کرد: «با شرکت منبعی که به ربانی پول چاپ میکند و نیز افرادی از اداره ربانی، یک قسمت بیشتر این پولها قبل از رسیدن به افغانستان در بازار سیاه به اسعار خارجی مبدل و این اسعار نزد آنها باقی میماند.»

در پشاور چنان بسته هایی از پول افغانی دیده شده که پیش از رسیدن به افغانستان در مارکیتهای صرافی پشاور به اسعار دیگر تبدیل شده است.

کار دیگری هم که زمینه ساز انفلاسیون بود، چاپ صدها بانکنوت با یک نمبر هست که این جعلکاری در بالا رفتن انفلاسیون بسیار کار او مؤثر بوده است. این کار بدان معناست که همزمان در نزد چند شخص با یک نمبر سریال و نمبر خصوصی ده ها بانکنوت موجود بوده، نمونه هایی از این جعلکاری نزد آقای اکادمیسین پروفیسور عبدالشکور رشاد موجود است. نزد استاد رشاد صدها کاپی از بانکنوت هزار افغانیگی موجود است که همه دارای یک نمبر سریال و یک نمبر خصوصی هستند و همه آنها اداره ربانی چاپ کرده ائتلافیان اداره ربانی، دوستم و انجنیر حکمتیار نیز پول چاپ کرده اند، گفته میشود که نوتهای هزار افغانیگی از سوی حکمتیار در چارآسیاب چاپ میشد، اما مقدار یا اندازه آن به خاطری چندان زیاد و مؤثر نبود که به خاطر انفلاسیون



از حد بالا توسط ادارهٔ ربانی چاپ هزار افغانیگی نمیتوانست مصارف آنرا تأمین بدارد.

هنگامیکه نوت هزار افغانیگی میرفت که ارزش خود را با مصارف چاپ آن یکسان و برابر سازد، ربانی به چاپ پنجهزار افغانیگی و ده هزار افغانیگی آغاز کرد. دوستم نیز در پهلوی ادارهٔ بی کفایت ربانی، شروع به چاپ و نشر و پخش این پولها کرد، اما نسبت به چاپ پول توسط ادارهٔ ربانی، مقدار این پولها اندک است.

وقتیکه به تاریخ «۵» میزان سال ۱۳۷۵ خورشیدی، ادارهٔ ربانی به وسیلهٔ تحریک اسلامی طالبان، سقوط داده شد، ربانی و مسعود به سوی شمال کشور فرار کردند و باز هم چاپ پول توسط روسها به آنها قطع نگردید. آنها به چاپ دیگر پول نیز دست یازدیدند که سریال نمبر آن از ۳۲ بالاست و وقتیکه طالبان پول بالاتر از سریال نمبر ۳۲ را بی ارزش اعلان کردند، آنها بسیار دست پاچه شدند، اما باز هم به چاپ پول دوام داده، هم بانکنوتهای ده هزار افغانیگی بالاتر از سریال نمبر ۳۲ را چاپ و هم دوباره از سریال نمبر «۱» شروع به پخش و نشر پول کردند. ایامی هم دیده شد که باوجود ائتلاف ربانی و دوستم هر یک برای خود، پول چاپ میکردند.

تا ماه اگست که طالبان شهر مزارشریف و دیگر شهرهای شمال کشور را به دست نیاورده بودند، چاپ پول ازسوی ربانی برهمینگونه دوام داشت، برای آنکه طالبان پول جدید چاپ نکنند و یا احتمالات دیگر.

نه تنها ربانی این پولها را در راه های نظامی و ویرانی کشور به کار می انداخت، بلکه برای منافع نزدیکان و افراد تنظیمی خویش نیز از آن سود میبرد و کار می گرفت، او در همین مورد بود که یک حساب بانکی ویژه را به نام (۹۰۰۰) در بانک گشوده بود و پولهای کشیده شده از این مدرک و مصارف آن و نیز وجوه مصارف آن به هیچکس معلوم نبود. این باب، فقط با نام باب «ریاست جمهوری» صرف به ربانی و صلاحیت او متعلق بود و همانگونه که ذکر رفت وجه و یا وجوه مصرف و مصارف آنرا جز خود او، کس دیگر نمیدانست.



بر اساس گفته یکتن از کارمندان وزارت مالیه: «تنها در يك ماه آغاز سال ۱۳۷۵، از همین باب، معادل ۲۷ ملیارد افغانی به یکتعداد افراد و اشخاص به گونه بخشش و رایگان، داده شده است.»

ریانی و مسعود با زور و استفاده از همین گدامها و ذخایر پولی بود که چهارنیم سال حکومت نیمه اختیاری را در کابل برقرار داشتند و زنده گی هزارها هزار انسان افغان را فدای هوسهای خویش کردند.

حال دیگر به هیچکس و حتی به همانهاییکه به آنها به تن ها پول چاپ میگردند، شاید معلوم نباشد که آنها به صورت مجموعی چقدر پول چاپ کرده اند. چرا که از همان چاپخانه ها هم پول بیرون شده و به اسعار خارجی تبدیل گردیده است.

اگر تمام حالات یاد شده و احتمالات آنرا مد نظر بگیریم، بازهم حساب دقیق و کامل آن بدست نمی آید.

اینجا میشود از آن احتمالات چنین فرضیه یی به دست آید:

- ۱- دوازده هزار ملیارد افغانی که در جریان چهارنیم سال اداره نیمبند و نیمه اختیار ریانی چاپ شده و به گفته کارمندان بانک مرکزی، سریال نمبر آن ثبت است.
- ۲- آن پولهاییکه پیش از رسیدن به بانک، به ملیشای دوستم، به عنوان رشوت و حق العبور داده شده، میتواند این پول يك قسمت یعنی یکهزار ملیارد تخمین گردد.
- ۳- آن پولیکه مسعود از میدان هوایی بگرام، به خود میگرفته و به پنجشیر یا جایی دیگر انتقال میداده است و بر مبنای گفته يك مقام بلند مرتبه «جمعیت» یازده برابر پول ریانی بوده و به این حساب، مسعود باید یکصد و چهل هزار ملیارد افغانی را به خود اختصاص و انتقال داده باشد.
- ۴- آن پولهاییکه اینها از هر نمبر سریال واحد، صد صد کاپی چاپ کرده اند،



و تعیین اندازه، آن بسیار مشکل است، شاید از یگان نمبر واحد آنها صد صد کاپی چاپ نکرده باشند، اما باز هم هر اندازه بیکه آنها چاپ کرده باشند، چونکه به صد ضرب میشود، پس این نیز به ده ها هزار ملیارد افغانی میرسد.

۵- آن رقم از پولهاییکه پیش از انتقال از کشور چاپ کننده، توسط کارمندان ربانی ویا اداره، کشور چاپ کننده پول، به بازار رفته و به اسعار دیگر مبادله شده است، دریافت رقم این پول نیز کاریست دشوار، اما بازهم به صدها ملیارد افغانی میرسد.

۶- تمام آن رقم از پولهاییکه ربانی و مسعود پس از فرار شان از کابل، پس از تاریخ « ۵ » میزان ۱۳۷۵ خورشیدی چاپ کرده اند، میتواند رقم این پولها نیز برابر همان پولی باشد که آن دو در دوره، حاکمیت شان در کابل، چاپ کرده اند. با آنکه مدت زمانی پس از فرار شان نسبت به دوره، حکومت نام نهاد آنها اندک است، اما شاید ویا بد که آن دو به خاطر نجات از مرگ حتمی خود و دار و دسته، شان به این کار دست زده باشند و دیگر از این ترس و هراس که میشود طالبان برای خود پول جدید چاپ کنند و بر مبنای یک معیار و سنجش پولهای کهنه را نو بسازند، لذا آنها باید پیش از پیش اكمال پولی خود را انجام داده باشند. آنها از این هم میهراسیدند که آن نقایی را که با نام « دولت اسلامی » به رخ کشیده اند، به مرور زمان از میان برداشته شود و آنگاه هر نوع امکان چاپ پول به کلی از دست شان برود.

پس هرگاه احتمالات و فرضیه های یاد شده را مد نظر بگیریم، ربانی و مسعود تا پایان سرطان ۱۳۷۷ به صدها هزار ملیارد افغانی، باید چاپ و پخش و نشر کرده باشند، و این موضوع نه تنها در افغانستان بلکه با در نظر داشت مدت زمانی و چگونگی نفوس کشور، در جهان بی مانند بوده و ریکارد جدیدی را ثبت و ضبط کرده است، اگر این صدها هزار ملیارد افغانی، بالای پانزده ملیون نفوس افغانستان تقسیم شود، به هر یک ده ها ملیون افغانی



میرسد و به طور اوسط هر يك افغان میتواند يك خانه در سطح متوسط با آن آباد کند، مگر استاد ربانی و فرماندهان او تمام این پولها را در ساحه تخریب افغانستان به مصرف رسانده اند، نه تنها کلبه ها و خانه های هموطنان ما را آباد نکردند که تخریب و به کلی تخریب هم کردند و این هم معلوم است که اگر يك افغانی برای تخریب کشور به کار رود، برابر صد افغانی کار تخریبی انجام میدهد، حال آن صد ها هزار ملیارد افغانی را که ربانی در مدت ایام گذشته اش چاپ کرده، یکبار دیگر ضرب صد کنیم و ببینیم و بررسی کنیم رقم تخریبی وارده از سوی ربانی و یارانش را در تمام افغانستان. این البته غیر از آن ارقام بلند اسعار خارجیست که یاران و بادران خارجی شان یعنی همان دشمنان افغانستان به دست آورده و یا که دارایی های ملی را بر آنها فروخته و پولی را که از این راه حاصل شان شده به همان کشور ها و بانکهای کشور های دیگر انتقال داده اند. همین مسایل بود که اقتصاد کشور ما را که خود چندان قوی نبود، هنوز ضعیف و بر باد ساخت، برخی از منابع مادی را از میان برداشت و اقتصاد مردمی را که عاید ثابت داشتند، از هم پاشید.

آنهاییکه يك رقم ثابت دارایی مادی و یا پول نقد داشته و آنرا در جایی معین و یا بانکها پس انداز کرده بودند، با گذشت ایام، ارزش خود را از دست دادند، درین مورد میشود به چند نمونه بسنده کرد:

در سال ۱۳۷۱ خورشیدی (هنگام دوره کوتاه مدت مجددی صاحب) یکتن از استادان دانشگاه کابل خانه شخصی خود را که در شهر جلال آباد موقعیت داشت، به سی ملیون هزار افغانی فروخت و آن پول را بنابر احساس ملی، به اسعار خارجی مبدل نساخته، بلکه همه را به يك حساب جاری در «پشتنی تجارتی بانک» تحویل داد، از این رقم پول در آنوقت حدود هفت صد هزار کلدار پاکستانی به دست می آمد و معادل بود با (۲۵ تا ۲۷) هزار دالر آمریکایی، از این کار مدتی گذشت و ارزش افغانی روز به روز پایین آمد، یکسال سپری شد و بنابر برخی فشارها و گوشزد ها و مشوره های دوستان، استاد مجبور گردید و پولهایش را از بانک دوباره به دست آورد و هنگامیکه به بانک مراجعه کرد، از سوی مسؤولین و یا مسؤول بانک برایش گفته شد که ما بالاتر از



پنجصد هزار افغانی به کسی پول داده نمی توانیم و آنهم پس از هر يك مدت معین، چون استاد در شهر پشاور زنده گی میکرد و نمیتوانست پول دیگری مصرف کند و هر از گاهی معین بیاید و این پنجصد هزار افغانی را که آیا آنهم داده شود یا خیر، به دست آورد حیران ماند، البته زمینه دیگری هم برای بدست آوردن پول از بانک وجود داشت، هرکسیکه دو ملیون افغانی از بانک میخواست باید پنجصد هزار آنرا، رشوت میداد، چون استاد به این کار هم تن در نداد، از این کار مدت زیادی گذشت و سقوط دوره ریانی نیز نزدیک گردید، روزهاییکه دیگر يك کلدان پاکستانی، پنجصد افغانی و يك دالر امریکایی بیست هزار افغانی ارزش پیدا کرده بود و به همین گونه مبادله میشد، اینجا بود که ارزش پول استاد مجموعاً به (۵۴ هزار کلدان) و یا هم «يك ونیم هزار دالر» پایین آمد.

برشخص دیگری که در دوره حاکمیت داکتر نجیب الله پنج ملیون افغانی را طور پس انداز در بانک گذاشته بود، همین قصه آمد.

این دو نمونه را به گونه «مشت نمونه خروار» آوردیم که دیده شود از چی راههایی هموطنان ما زبانهایی را از آن اداره متقبل شدند و این زبانها بیشتر افراد دارای عواید ثابت و یا هم متقاعدین بیچاره متوجه میبود.

یکی از افسران که در حاکمیت داکتر نجیب به تقاعد سوق داده شده و در زمامداری ریانی برای دریافت پول تقاعدش به کابل می آمد، از بس دشواریها و صرف رفت و آمدهای بی نتیجه، بالاخره از دریافت پول تقاعدش منصرف گردید و این یکی از آن هزارها افرادیست که چنین کردند. او میگوید: «پول تقاعد من ماهانه دوازده هزار افغانی بود، و من پول تقاعدم را سال به سال میگرفتم، روزی و روزگاری آمد که معاش من ثابت ماند و ارزش افغانی به کلی از بین رفت، پس معاش یکسال من، مصارف آن چند روزی را که من باید از ولایت لغمان به کابل میرفتم و آنجا میماندم، کفایت نمیکرد. به همین خاطر به طور مطلق از آن صرفنظر کردم.»

در نتیجه انفلاسیون روا داشته شده از سوی اداره ریانی، نه تنها



افغانی ارزش خود را از دست داد، بلکه در کارهای روزمره تجارتي نیز از ارزش آن کاسته شده و داد و ستد های روزمره تجارتي براساس اسعار خارجی صورت میگرفت و میگردد. تا آخرین روزهای زمامداری و اداره، ربانی در بیشتر شهرهای بزرگ و حتی کوچک کشور، داد و ستد بر مبنای کلدان پاکستانی و یا هم دالر امریکایی صورت میگرفت، در نتیجه این عمل آنها، تمام کشور به يك انفلاسیون بزرگ مالی و ناروایی اقتصادی رو به رو گردید و در همین دوره یاد شده، قیمت تمام اشیای مصرفی از صد تا يك و نیم هزار بالا رفت و حالت ارتقایی چند مرتبه افزایش را گرفت.

### ماخذ

- ۱- پروفیسور انورالحق احدی، مجله هیله، ۱۳۷۶ خورشیدی، شماره یکم ص ۵-۶.
- ۲- همان اثر، ص ۱۰.
- ۳- همان اثر، ص ۱۰.
- ۴- راپورتهیه شده بی از سوی وزارت امور خارجه.
- ۵- داکتر محمد اکبر اکبر، مجله هیله، همان شماره ص ۲۷-۲۸.
- ۶- همان اثر، ص ۸۷.
- ۷- جریده هنداره، کابل ۱۳۷۵ خورشیدی، سنبله.



### حالات اجتماعی

در تمام دوره های تاریخ افغانستان، سقوی دوم ( دورهٔ ربانی - مسعود) از همه بدتر، تیره تر و بی ثبات بوده است. در حاکمیت بی اختیار چارنیم سال آنها، به وسیلهٔ خود شان، مخالفین شان و باز به وسیلهٔ مؤتلفین و متحدین شان، چنان جنایتهایی روا داشته شد که مانند آن نه تنها در تاریخ کشور ما، بلکه در تاریخ جهان کمتر دیده شده است، در همین دوران، بی ثباتی بسیار اندوهناکی در تمام جامعهٔ افغانی رونما و مستقر گردید، نه قانونی وجود داشت و نه کدام اداره یی و نه کسی از کسی میپرسید و یا پرسیده میتوانست، آنها یکه خود را مدعیان رسمی حاکمیت میگفتند، تا گوشها در جنایت غرق بودند: «بر اساس احصائیه هاییکه رسانه ها و رادیوهای غربی نشر کرده اند، در مدت این چهارسال غم انگیز حدود هشتاد هزار تن از افراد بیگناه در شهرکابل، کشته شده اند، این احصائیه فقط همان احصائیه یی را در بر دارد که صلیب سرخ بین المللی و دیگر موسسه های خیریه آنرا نشر کرده اند.»<sup>(۱)</sup>

همینگونه هزاران انسان دیگر کشته شده اند که شمارش و نشانی آنها به کسی معلوم نیست و نیز حساب این، از موضوع بیجا شدن صدها هزار دیگر که یا کابل را ترک کردند و یا از شهری به شهری و از شهرهایی به شهرهایی رخت سفر بستند، جدا خواهد بود.

ده ها هزار منزل و خانه و کاشانه ویران و دارایی های عامه در شهرکابل و بسیاری شهرهای دیگر چپاول و غارت گردیده و سر و مال هیچکس در امن باقی نماند. جرمها و جنایات جنسی، اختطاف، کشتن و فرار دادن اعمال و کارکردهای روزانه به شمار میرفت.

فرماندهان مختلفی چنان خوداختیار و یاغی و باغی بودند که پروای هیچکسی را نداشتند، میگویند یکی از این فرماندهان یا قوماندانها همسر کسی را به زور برده و با خود نگهداشته بود، شوهر زن به برهان الدین ربانی



که خود را «رییس جمهور دولت اسلامی افغانستان» میگفت و این قوماندان نیز عضو تنظیم او و شخص «دولتی» بود، عرض حال کرد که قوماندان شما همرا از من برده است، ربانی در کاغذ عریضه او نوشت:

«قوماندان صاحب محترم!

زن عارض را ایله نمائیدا

با احترام

پروفیسور برهان الدین ربانی، رییس جمهور دولت اسلامی افغانستان «  
وقتیکه این شخص عریضه و [حکم] را به آن فرمانده برد، آن قوماندان  
عریضه و کاغذ و [حکم] را با انگشت زد و دور انداخت و گفت:

«من برهان الدین ربانی را نمیشناسم»

اما برهان الدین ربانی با چنین حالت و حالاتی باز هم خود را «رییس  
جمهور افغانستان» میشمرد و غارت و دزدی و بریادی و خودسری و جنایت در  
شهر را تبلیغ دشمن میخواند.

حوادثی از این دردناکتر و دلخراشتر نیز به وقوع پیوسته است. باری  
تفنگداران شورای نظار بر دیوانه خانه زنانه شهر کابل حمله بردند و تمام  
زنهای پیرا که در آن جا بودند، بی عزت ساختند و بر هر یکی تجاوز کردند. این  
خبر و رخداد را بیشتر رسانه های گروهی در همانوقت بازتاب دادند و نشر  
کردند، اما اداره ربانی سری هم نمجنباند. در شب و روز همان روزها، بر یک  
تن دوشیزه نابالغ، از سوی یکی از تفنگداران شورای نظار تجاوز صورت  
گرفت، دو شیزه چند روزی زنده بود و در پایان در بیمارستان جان داد.

داستان شهید ناهید در مکروریان سه برمه افغانها هویدا و معلوم  
است که از منزل ششم خود را به پایین انداخت، حیثیت و آبروی خود را حفظ  
کرد، جام شهادت را نوشید، اما نگذاشت که داغ آلوده گی بر دامان پاکش  
لکه بی اندازد.

در همین ایام است که از اثر جنگهای تنظیمی چنان بی عزتی ما دامن



آلوده گیها بر مردم روا داشته شده که قلم و زبان از بیان آن عاجز میماند. عجیب است، اینها به نام همان شعاری که برخاسته بودند، چنان بر ضد آن شعار کارهایی را انجام دادند که راه شان نیز در انظار مردم بدنام و سرافکنده گردید.

در جریان همین چهار سال تنها در شهر کابل بیشتر از «۳۰۰» باب مسجد جامع، یا به توپ و مرمی ثقیل بسته شد و یا هم تخریب گردید. فرشها و دیگر اشیایی که در مسجد ها میبود، نیز از سوی تفنگداران به دزدی برده شد. در مسجد مشهور «پل خستی» که فرشها و دیگر لوازم آن به غارت برده شده بود، حدود یکسال کسی سجده نمیتوانست، این منطقه به خوابگاه و گردشگاه سگهای کوچک گرد مبدل شده و در صحن مسجد، گله هایی از سگهای ولگرد میرفتند و میآمدند، در تاریخ مسلمانان هیچگاهی به مسجد و دیگر مکانهای مقدس تا این حد به دیده، تحقیر نگریسته نشده است. در همین ایام، در نزدیکی مسجد پل خستی در زیر ریش ربانی - مسعود، «سرای شازده» جاییکه در آن اسعار خارجی مبادله میشد، به حکم و فرمان مستقیم مسعود، صدها هزار و ملیونها دالر دارایی و داشته های مردم به غارت رخت و بریاد گردید.

در مسجد های منطقه، خیرخانه و دیگر مساجد مناطق شهر، بیجا شده ها یا مهاجرین پناه گرفتند. تنها در مسجد های منطقه، خیرخانه، ده ها ولادت به وقوع پیوست، شماری از نوزادان و مادران تلف گردیدند. مکتبها و برخی از تعمیر های دولتی نیز از خانه به دوشان و بیجا شده ها پر بود و هزاران جنایت دیگر، مردم سخت به تنگ آمده بودند، کسانی از مجبورت و کسانی هم از عدم قانون و اداره به چنان کارهایی دست میبردند، که انسان به آن حیران میشد.

در منطقه، قلعه، فتح الله کابل، صبحگاهی کسی چنین يك آگاهی را به دروازه مسجد نوشته بود:

«غاز گزاران محترم!



فرش و دیگر لوازم این مسجد را من بنا بر يك مجبورت برده ام، من بسیار مجبور شدم میشود که مجبورت من رفع گردد و من آنگاه به این مسجد فرشی دیگر تهیه خواهم کرد.»

در نظام «اسلامی» ربانی، فقر و غربت چنان به اوج خود رسیده بود که بر حالت روانی کسانی هم سخت تأثیر منفی انداخته و آنها را از حالت عادی بیرون کرده بود، در خیابان «آسمایی» شهر کابل کسی در میان جمع مردم با صدایی بلند فریاد برمی آورد:

«توبه! توبه! از این اسلام اینها کاشکی ما کافر میبودیم، که شکم سیر نان میخوریم.»

همچنان نظام اسلامی (۱) ربانی، به خاطر عملکرد های منفی خویش موجب گردید که مردم به راه های دیگر [راه های نامشروع] متمایل گردند.

اگر احصائیه یی از کشته شده ها را تنها در شهر کابل مد نظر بگیریم، پس در هر روز از اداره ربانی - مسعود، ۶۰ تا ۶۵ نفر از افغانها زنده گی خود را از دست داده و تا «۳۰۰» تن دیگر از شهر کوچیده اند.

لست جنایات انجام شده از سوی اداره، آنوقت بسیار بسیار مطول است، چون درین وقت کدام حکومت و حاکمیت منظم موجود نبود، لذا بیشتر رخدادهای ثبت نشده است. تنها ریاست مبارزه با جرایم جنایی قوماندانی امنیه کابل شماری از آن حوادث را ثبت کرده که برخی از افراد شهر، خود بدان قوماندانی و ریاست مربوط مراجعه کرده و ریاست مذکور مجبوراً آنرا ثبت و یا رخدادهایی از برخی منافع دیگر را نیز این مرجع ثبت کرده است.

اینجا از همان کتاب ثبت رخدادهای، حوادثی را ذکر میکنیم که تنها شماری از حوادث يك و نیم سال (نیمه ۱۳۷۲ و ۱۳۷۳) را درج کرده و از آن جدولی ترتیب داده و بر مبنای همین جدول محاسبه یی خواهد شد با دیگر رخدادهای.

بار دیگر یادآور میشویم که حوادث ثبت شده در ریاست جنایی، از آن همه رخدادهای زمان ربانی فیصدی چه که هزارم را نیز نمیسازد.



جدول برخی از رخدادهای هژده ماهه (نیمه ۷۲-۷۳ خورشیدی) شهر کابل

شماره	وقت	تاریخ اخذ اطلاع		جای حادثه و حوزه مربوط		متضرر
		روز	تاریخ	جای حادثه	حوزه مربوط	
۱	۹ صبح	شنبه	۷۲/۷/۳	دیوان جزای ولایت کابل	ولایت کابل	دزدی دولت
۲	۱ ظهر	شنبه	۷۲/۷/۳	چارراهی قلعه فتح الله	حوزه دهم	قتل شخص
۳	۹ صبح	سه شنبه	۷۲/۷/۶	قصبه کارگری	حوزه دهم	قتل شخص
۴	۹ صبح	۴ شنبه	۷۲/۷/۷	خیابان نادرپشتون	حوزه دوم	دزدی شخص
۵	۱۱:۵	۴ شنبه	۷۲/۷/۷	ساحه حوزه دهم امنیتی	حوزه دهم	پیدایش جسد شخص
۶	۱۰ صبح	دوشنبه	۷۲/۷/۱۲	معاینه خانه مرکزی	حوزه اول	دزدی دولت
۷	۲ بعد ظهر	سه شنبه	۷۲/۷/۱۳	قلعه - وکیل	حوزه نهم	دزدی شخص
۸	۸ صبح	سه شنبه	۷۲/۷/۲۰	پل محمردخان	حوزه نهم	پیدایش جسد نامعلوم
۹	۵ صبح	جمعه	۷۲/۷/۲۴	چارراهی حاجی بعقوب	حوزه چار	حمله ملحانه شخص
۱۰	۹.۳۰	شنبه ۲	۷۲/۷/۲۴	ریاست نمبر يك افسرتر	حوزه یازدهم	دزدی
۱۱	۳ عصر	۴ شنبه	۷۲/۷/۲۸	شفاخانه جمهوریت	حوزه چهارم	قتل شخص
۱۲	۸ صبح	۵ شنبه	۷۲/۷/۲۹	شفاخانه - وزیر اکبرخان	حوزه دهم	قتل شخص
۱۳	۸ صبح	۵ شنبه	۷۲/۷/۱۲	گولایی پارک	حوزه یازدهم	قتل شخص
۱۴	۸ صبح	دوشنبه	۷۲/۸/۳	پارک زونگار	حوزه چهارم	انفجار
۱۵	۱۱.۴۵	شنبه	۷۲/۸/۱	سرك دوم پروژه تاینی	حوزه چهارم	قتل و جرح شخص
۱۶	۸ صبح	شنبه	۷۲/۸/۸	دروازه جنوبی ارگ	حوزه دوم	جراحت شخص
۱۷	۱۲ ظهر	شنبه	۷۲/۸/۸	شهرداری کابل	حوزه دوم	قتل و جرح شخص
۱۸	۱۲ ظهر	پنجشنبه	۷۲/۸/۱	خواجه بغرا خیرخانه	حوزه یازدهم	قتل شخص
۱۹	۸ شب	پنجشنبه	۷۲/۸/۱	چارراهی پلازا	حوزه دوم	مرگ شخص
۲۰	۴ عصر	پنجشنبه	۲۷/۱۰/۱۱	سرك ۴ پروژه تاینی	حوزه چهارم	پیدایش جسد شخص
۲۱	۸ صبح	جمعه	۷۲/۸/۱۴	پوسته بنایی	حوزه نهم	قتل شخص
۲۲	۲.۳۰	پنجشنبه	۷۲/۸/۱۳	خانه ۴۵ هلاک سوم مگرویان سوم	حوزه چهارم؟	دزدی شخص



شماره	وقت	تاریخ اخذ اطلاع		جای حادثه و حوزه مربوط		چگونگی رخداد	متضرر
		روز	تاریخ	جای حادثه	حوزه مربوط		
۲۳	۲۰.۳. ظہر	یکشنبه	۷۲/۸/۱۶	نردفامیلی	حوزه دوم ۱	دزدی	شخص
۲۴	۸ شب	۴شنبه	۷۲-۸-۱۶/۱۰	کارته پروان	حوزه دوم	قتل	شخص
۲۵	۱۱ قبل ظہر	جمعہ	۷۲/۸/۲۱	کارته پروان	حوزه دوم	دزدی	شخص
۲۶	۱ ظہر	شنبه	۷۲/۸/۲۲	ریاست امور فارمی	حوزه نهم	دزدی	دولت
۲۷	۱ ظہر		۷۲/۸/۱۷	مکروریان کهنه		دزدی	شخص
۲۸	۶ صبح	یکشنبه	۷۲/۸/۳	خبرخانه	حوزه یازدهم	قتل	شخص
۲۹	۹ صبح	۴شنبه	۷۲/۹/۳	تایمی	حوزه چهارم	دزدی	شخص
۳۰	۳ عصر	۳شنبه	۷۲/۹/۹	بلاکهای هرابی	حوزه دهم	دزدی	شخص
۳۱	۱۰.۳۰	۴شنبه	۷۲/۹/۱	دهکده بکه توت	حوزه نهم	قتل	شخص
۳۲	۹.۵۴	جمعہ	۷۲/۹/۱۲	مکروریان سرم	حوزه نهم	دزدی	شخص
۳۳	۹.۳	جمعہ	۷۲/۹/۱۹	خواجه بفرآ	حوزه دهم	جسد	شخص
۳۴	۱۲.۳۰	دوشنبه	۷۲/۹/۱۹	زن آباد ۲	حوزه نهم	دزدی	
۳۵	۴ عصر	۴شنبه	۷۲/۹/۲	ساحه حوزه دوم	حوزه دوم	مرگ	شخص
۳۶		پنجشنبه	۷۲/۹/۴	پروان سوم	حوزه چهارم	دزدی	
۳۷	۹.۳۰	پنجشنبه	۷۲/۱/۲	حوزه اول	حوزه اول	قتل	شخص
۳۸	۱ ظہر	۴شنبه	۷۲/۲/۲	شفاخانه جمهوریت	حوزه سوم ۱	قتل	شخص
۳۹	۱۱.۳۰	جمعہ	۷۲/۱۰/۲۴	تہیہ مسکن	حوزه چهارم	دزدی	شخص
۴۰	۹ صبح	جمعہ	۷۲/۱۱/۱	ده افغانان	حوزه دوم	دزدی	شخص
۴۱	۹.۳۰		۷۲/۱۱/۲	وزیراکبرخان	حوزه دهم	دزدی	بلبل متحد
۴۲	۱۰ صبح	شنبه	۷۲/۱۱/۹	ده افغانان	حوزه دوم	دزدی	شخص
۴۳	۱۱.۳۰	پنجشنبه	۷۲/۱۱/۱۴	گرچه تنور سازی	حوزه چهارم	قتل	شخص
۴۴	۱۱.۳۰		۷۲/۱۱/۱۴	ده افغانان	حوزه دوم	دزدی	شخص



شماره	وقت	تاریخ اخذ اطلاع		جای حادثه و حوزه مربوط		چگونگی رخداد	متضرر
		روز	تاریخ	جای حادثه	حوزه مربوط		
۴۵	۴.۳۰		۷۲/۱۱/۲۵	ده افغانان	حوزه دوم	قتل	شخص
۴۶	۶.۳۰	پنجشنبه	۷۲/۱۱/۲۸	چهارراهی طره بازارخان	حوزه چهارم	دزدی	شخص
۴۷	۷ صبح	جمعه	۷۲/۱۱/۲۸	حصه دوم خیرخانه	حوزه - بازارهم	قتل	شخص
۴۸	۶.۳۰	چهارشنبه	۷۲/۱۱/۲۷	تیمه سکن	حوزه چهارم	دزدی	دولت
۴۹			۷۲/۱۲/۲۵	شفاخانه - امنیت ملی	حوزه چهارم	دزدی	دولت
۵۰	۱ ظهر	یکشنبه	۷۳/۱/۷	سرای حاجی عزیز	حوزه چهارم	دزدی	شخص
۵۱	۲ شب		۷۳-۲-۱۹/۲۰	حصه اول کارته پروان	حوزه چهارم	قتل و دزدی	شخص
۵۲	۲ ظهر	چهارشنبه	۷۳/۱/۹	عقب سینما بهارستان	حوزه دوم	قتل	شخص
۵۳	۱۱ ظهر		۷۳/۲/۸	نورده فامیلی	حوزه چهارم	قتل	شخص
۵۴	۱۱ رد	دوشنبه	۷۳/۲/۱۹	شفاخانه - جمهوریت		دزدی	شخص
۵۵	۱۱ رد	یکشنبه	۷۳/۲/۲۵	شرق پنجصد فامیلی	حوزه بازارهم	قتل و جرح	شخص
۵۶	۱۱ رد	چهارشنبه	۷۳/۳/۴	کریپراتیف پولیس	حوزه چهارم	دزدی	دولت
۵۷	۱ ظهر		۷۳/۲/۲۹	داخل نظارتخانه کابل	ولایت کابل	اراز سر	
۵۸	۸ صبح		۷۳/۲/۲۹	فرمانتانی امنیه کابل	ولایت کابل	دزدی	شخص
۵۹	۱۲ ظهر	چهارشنبه	۷۳/۳/۱۱	مارکیت ده افغانان	حوزه دوم	دزدی	شخص
۶۰	۹ صبح	پنجشنبه	۷۳/۴/۲	ریاست ارزاق		دزدی	شخص
۶۱	۴ صبح	دوشنبه	۷۳/۶/۴	سرك کارته آریانا	حوزه - چهارم	انفجار	دولت
۶۲	۳.۳۰	دوشنبه	۷۳/۴	جری شهر	حوزه دوم	انفجار	نامعلوم
۶۳	۱۰ صبح	دوشنبه	۷۳/۴/۱۰	ده افغانان	حوزه دوم	قتل و جرح	۴ تن
۶۴	۹ صبح	شنبه	۷۳/۴/۱۸	سرك تایمی	حوزه - چهارم	پیدایش جسد	شخص
۶۵	۳ عصر	دوشنبه	۷۳/۴/۲۱	حمام	حوزه اول	قتل	شخص
۶۶	۹ صبح	سه شنبه	۷۳/۴/۲۱	کارته پروان	حوزه دوم	دزدی	شخص



شماره	وقت		تاریخ اخذ اطلاع		جای حادثه و حوزہ مربوط		چگونگی رخداد	متضرر
	ساعت	روز	تاریخ	روز	جای حادثه	حوزہ مربوط		
۶۷	۹ صبح	سه شنبه	۷۳/۴/۲۱	سه شنبه	سرك تاپینی	حوزه چارم	قتل	شخص
۶۸	۹ صبح	سه شنبه	۷۳/۴/۲۱	سه شنبه	قصبه کارگری	حوزه دهم	دزدی	دولت
۶۹	۸.۳۰	سه شنبه	۷۳/۴/۲۷	سه شنبه	کلرله پشته	حوزه چهارم	قتل و جرح	اشخاص
۷۰	۶.۳۰	جمعه	۷۳/۴/۳۱	جمعه	قلعه فتح الله	حوزه دهم	جراحت	شخص
۷۱	۳ عصر	دوشنبه	۷۳/۵/۳	دوشنبه	حصه اول خیرخانه	حوزه یازدهم	دزدی	شخص
۷۲	۱۰ صبح	سه شنبه	۷۳/۵/۴	سه شنبه	جاده آسایی	حوزه دوم	دزدی	شخص
۷۳		جمعه		جمعه	سرای متروپول	حوزه دوم	دزدی	دزدی
۷۴	۸ صبح	چارشنبه	۷۳/۵/۱۹	چارشنبه	پارک زونگار	حوزه دوم	پیدایش جسد	شخص
۷۵		شنبه	۷۳/۵/۲۲	شنبه	مندوی کابل	حوزه اول	آتشسوزی	
۷۶		شنبه	۷۳/۵/۲۲	شنبه	جاده سالنگ	حوزه چهارم	قتل	شخص
۷۷	۹.۳۰	شنبه	۷۳/۵/۲۲	شنبه	حصه دوم خیرخانه	حوزه یازدهم	آتشسوزی	دولت
۷۸	۹ صبح	پنجشنبه	۷۳/۵/۲۳	پنجشنبه	دفتر مدیریت امنیت	فرماندانی امنیه	دزدی	شخص
۷۹	۶ صبح	سه شنبه	۷۳/۵/۲۵	سه شنبه	کوتل خیرخانه	حوزه یازدهم	قتل و جرح	شخص
۸۰	۶.۳۰	دوشنبه	۷۳/۵/۳۱	دوشنبه	تیمورشاهی	حوزه اول	آتشسوزی	دولت
۸۱	۱۰ صبح	سه شنبه	۷۳/۶/۱	سه شنبه	جاده پنجشیر	حوزه چارم	آتشسوزی	شخص
۸۲		چارشنبه	۷۳/۶/۲	چارشنبه	ریاست مخابرات کهنه	حوزه چهارم	پیدایش جسد	شخص
۸۳		سه شنبه	۷۳/۶/۶	سه شنبه	حصه دوم کارته پروان	حوزه اول	دزدی	اشخاص
۸۴	۹.۳۰		۷۳/۶/۷		ولایت کابل	حوزه دوم	پیدایش جسد	شخص
۸۵		سه شنبه	۷۳/۶/۸	سه شنبه	ولایت کابل	حوزه دوم	دزدی	دولت
۸۶	۱۲ ظهر	سه شنبه	۷۳/۶/۸	سه شنبه	وزارت مخابرات	حوزه دوم	دزدی	دولت
۸۷	۱۰ صبح	پنجشنبه	۷۳/۶/۲	پنجشنبه	فرماندانی امنیه		دزدی	شخص
۸۸	۱۲ ظهر	شنبه	۷۳/۶/۸	شنبه	شفاخانه سره میاشت	حوزه دوم	دزدی	دولت



دولت	دزدی	حوزه دوم		پکشنبه	۷۳/۶/۱۳	عصر ۳	۸۹
شخص	دزدی	حوزه دوم	پارک زرنگار	جمعه	۷۳/۶/۲۵	صبح ۸	۹۰
شخص	قتل دزدی	حوزه دهم		شنبه	۷۳/۷/۷	ظهر ۱۲	۹۱
ملل متحد	قتل دزدی	حوزه چهارم	مهمانخانه ملل متحد	دوشنبه	۷۳/۷/۴	ظهر ۱۲	۹۲
نامعلوم	قتل دزدی	حوزه چهارم؟	عقب لیسه مریم	پنجشنبه	۷۳/۷/۷	صبح ۹	۹۳
		حوزه دهم			۷۳/۷/۱۱		۹۴
شخص	دزدی	حوزه یازدهم	حصه اول خیرخانه	شنبه	۷۳/۷/۱۶	ظهر ۱	۹۵
	قتل	حوزه دوم	کارته آریانا		۷۳/۷/۱۷	۵.۴۵	۹۶
دولت	دزدی		دفتر آریانا	سه شنبه	۷۳/۷/۱۹	۹.۳۰	۹۷
دولت		حوزه دهم	فرانرودی	دوشنبه	۷۳/۷/۲۵	صبح ۱۰	۹۸
شخص	بدایش جسد		چارقلعه وزیرآباد		۷۳/۷/۳۰		۹۹
شخص	دزدی	حوزه دوم	ده افغانان		۷۳/۸/۱	۷.۳۰	۱۰۰
شخص	دزدی	حوزه یازدهم	قلعه نجارها خیرخانه	پکشنبه	۷۳/۸/۱	ظهر ۱۲	۱۰۱
شخص		حوزه دوم	ده افغانان	جمعه	۷۳/۸/۶	صبح ۱۰	۱۰۲
شخص	دزدی	حوزه یازدهم	پروژه جدید خیرخانه	سه شنبه	۷۳/۸/۱۷	ظهر ۱۲	۱۰۳
	دزدی	حوزه دوم	امین مارکیت	جمعه	۷۳/۸/۲۰	۸.۳۰	۱۰۴
			جوی شیر	پکشنبه	۷۳/۸/۲۲	صبح ۹	۱۰۵
شخص			دیپری بانک مرکزی	دوشنبه	۷۳/۸/۲۳	۱۰.۳۰	۱۰۶
شخص	قتل	حوزه پنجم	کارته مامورین	پنجشنبه	۷۳/۸/۲۶	صبح ۱۰	۱۰۷
شخص	قتل	حوزه دوم	مارکیت ترکاری	پنجشنبه	۷۳/۸/۲۶	عصر ۳	۱۰۸
	قتل	حوزه چهارم	ساحه بره کی	سه شنبه	۷۳/۸/۲۴	صبح ۱۰	۱۰۹
دولت	دزدی	حوزه چهارم	ریاست انحصارات دولتی	چارشنبه	۷۳/۸/۲۵	عصر ۴.۳۰	۱۱۰

مآخذ:

- ۱- پوهنیار محمد نبی فراهی، مجله هیله، ۱۳۷۶ خورشیدی، شماره ۲، ص ۶۲
- ۲- صالحا ص ص ۶۳-۶۸.



### کینه های قومی، سمتی و زبانی

هنگامیکه زبانی-مسعود و یاران ائتلافی شان بر مبنای يك سازش بین المللی و توطئه، داخلی، به کابل رسانیده شدند، آنها بر اسب کینه های سخت دیرینه قومی، سمتی و زبانی سوار بودند، آینده را نمی نگریستند و هر سویی آتشیایی از کینه ها را مشتعل میکردند. مسعود از همان روزهای نخست کینه و تعصب سمتی، زبانی و قومی خود را آشکار کرد. وقتی که این ائتلافیها غاصبانه بر کرسی قدرت نشستند، هرکسی افرادی را از سمت و دسته، خود جذب کرده و در جریان چور و چپاول و امواج خروشنده و بالنده، آن یکجا و همدست، همقدم و همقلم گردیدند. در اداره های دولتی، علمی و فرهنگی چنان مردمانی گماشته شدند که نه تنها نا آشنا با این کارها بودند که با آن ضدیت و خصومت میورزیدند. آنها، آنعده از مامورین و کارمندان دولتی را که کینه عای زبانی، سمتی و قومی داشتند نیز با خود همراه گرفتند. چون دیدگاهها مشترک بود، همراهی این عده از مامورین دولتی نخست در آن نهفته بود که اینها از قبل با همین روحیه، سمتگرایی پرورش یافته بودند و انتظار چنین يك روزی را میکشیدند، دوم اینکه به این عده، مامورین، چوکیها یا مقامهایی بالاتر از سطح مهارت و استعداد شان داده شده بود و عامل اصلی و مهم این بود که همه سرنشین يك کشتی و راهرو يك آرمان بودند، کشتی چپاول و راه غارت.

کارمندان دولتی سابق به خاطر اتحاد و همدستی سمتی و زبانی خود با تازه به قدرت رسیده ها که به کار اداری آشنایی نداشتند، برای هردو آرمان یاد شده، اتحاد عمل و حوصله در کار مشترک را فراهم کرده و آهسته آهسته در بطن این اداره چنان اداره و ساختاری ضد ملی و ضد افغانی، قدمی افراشت که به تمام ارزشهای ملی و افغانی به دیده، تحقیر و نفرت مینگریست.

با آنکه مکاتب و دیگر مراکز و نهادهای تحصیلی، درینوقت چندان فعال



نبودند، اما باز هم در همان نهادهایی که به صورت نیمه و ناقص فعالیت میکردند، کوشش به تدریس چنان اندیشه‌هایی جان می‌گرفت که روحیه ضد افغانی و ضد افغانستانی را داشت. در دوره‌های ابتدایی و متوسط آموزشی یعنی در مکاتب و دیگر مراکز آموزشی، چنین کوشیده میشد که تاریخ به گونه تحریف شده تدریس گردیده و به دانش آموزان چنان چیزی را تزریق کنند که در برابر وطن و تاریخ وطن یا موضع دارای حساسیت و ضدیت با کشور را بگیرد و یا هم بی تفاوت بماند. تمام کوشش‌های این اداره متوجه تاریخ معاصر افغانستان و دوره‌های پر درخشش آن بوده است. آنها این دوره یعنی تاریخ معاصر را «دوره استبداد، استعمار و اپارتاید» مینامیدند. با آنکه در نصاب تعلیمی و تحصیلی کدام تغییری وارد نشده بود و نه اینها اینقدر وقت، امکانات و دیگر سهولتها را داشتند که آنها به گونه رسمی در نصاب آموزشی تغییرات دلخواه خویش را وارد کنند. آنها برای تدریس تاریخ، یک‌کعبه افرادی را که منسوب به افکار و اندیشه‌های شان بود، گماشتند، آنها به وسیله نوتها و لکچرنوت‌های جدید این کار را عملی میکردند، به گونه نمونه از دانشگاه کابل یاد میکنیم:

در دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه کابل یگوقتی، تدریس مضمون «تاریخ معاصر افغانستان» به دوش شهردار کابل در اداره ریانی بود، این شخص نه کدام تخصصی در رشته تاریخ داشت و نه آموزش‌هایی منظم، فقط به دانشگاه به خاطر تفتن و خودنمایی و همان اهداف و اغراض سیاسی خویش میرفت. او در نود دقیقه یک ساعت درسی، سی دقیقه آنرا به ستایش «دولت اسلامی» خود؛ سی دقیقه را در نکوهش احمدشاه بابا، غازی امان الله و امیر عبدالرحمن خان و سی دقیقه دیگر را در اجرای لکچر نوت جدید و موضوعات دیگر می‌گذراندا در مورد احمدشاه بابا همان دیدگاهی را داشت که فقط شماری از هندوهای متعصب دارند، به احمدشاه بابا میگفت که:

«او حقوق دیگر ملیتهای این سرزمین را در نظر نه گرفتند، نام این ~~خ~~



را افغانستان نهادند، علاوه بر بعضی زمینهای زراعتی مردم سمت شمال را به اعضای قبیله خویش توزیع کردند.»

در مورد امیر عبدالرحمن خان میگفت: «او يك شخصیت فاشیست، دیکتاتور و ظالم بود که اکثریت ملیتهای محروم افغانستان به طور اخص ملیت ستمدیده هزاره را قلع و قمع [در کتاب قل و قم] ساخت و زمینهای آنها را غصب و به قبایل مربوط خویش تقسیم کرد. ملیتهای ستمدیده و محروم ما هیچوقت استبداد و دیکتاتوری تک ملیتی این امیر خون آشام را از یاد برده نمیتوانند.»

و در مورد غازی امان الله خان میگفت: «او يك شخص عیاش و بزدل بود و در بسا موارد با انگلیسها در تماس بودند، مملکت ما را به سوی عیاشی کشانید، نظام تک ملیتی نیز در این زمان دوام پیدا کرد، بالاخره مردم شمال به رهبری حبیب الله خادم دین رسول الله، علیه او قیام کردند و او را از پا درآوردند و هسته يك نظام ملی و اسلامی را در افغانستان به میان آورد.»

موضوع عجیب دیگر آنست که همین «استاد شهردار»، هنگام تدریس به دانشجویان طور ضمنی گفته بود: «در افغانستان حفیظ الله امین، «۳۰» هزار تن را کشته، در این سی هزار نفر، از ۲۵ تا ۲۷ هزار آن مربوط ملیتهای دیگر و سه هزار آن پشتونها بودند.»

در همین دانشگاه يك تن دیگر که برای او نیز تدریس مضمون «تاریخ معاصر افغانستان» داده شده بود، از این نیز چند گام پیشتر نهاده و نوت خود را چنان آماده کرده بود که به طور آشکارا به احمدشاه بابا و چهره های دیگر در تاریخ معاصر افغانستان اهانت گردیده است.

همین استاد در دانشکده، انجینیری و برخی از دانشکده های دیگر چنین پرسشهایی را در امتحانها، مطرح کرده بود: «چرا احمدشاه از تاجکها باج میگرفتند و از پشتونها نی؟ [چگونگی مبتدا و خبر و جمع و مفرد آن در اصل کتاب همینگونه هست]، در مورد جنایات احمدشاه معلومات ازایه دهید؟ [.]، در مورد فقر فرهنگی، عقب گرایی و خصلت قبیله بی دوران



حاکمیت احمدشاه معلومات ارائه نمایند؟ [۱]، لشکر کشیها و تهاجمات احمدشاه علیه کشور همسایه، بر کشور ما چقدر زیان آور بود [۲]، (۱) و همینگونه پرسشهایی دیگر.

البته این چگونه گی حال دانشگاه کابل بود، در مزار شریف، هرات، تخار و برخی ولایت‌های دیگر، احوال از این هم دشوارتر و بدتر بود. افراد گماشته شده و دستور گرفته در مؤسسات تعلیمی را بگذاریم و بگذریم که بیشتر افراد رهبری و مسؤول این ائتلاف ضد ملی، هم در نوشته‌ها و هم در گفتارها با دیده درایی تمام چنین مسایلی را دامن میزدند. رهبر حرکت اسلامی شیعه‌ها، محمد آسف محسنی که چند گاهی سخنگوی دولت اسلامی ربانی بود، در نشریه، خود (پیام جهاد، شماره ۱۲۵) به تاریخ ۹ ثور ۱۳۷۵ خورشیدی با عنوان «تأملی بر فرازهای از پیام سرنوشت ساز رهبری عالیقدر حرکت اسلامی افغانستان حضرت آیت الله العظمی محسنی» مطلبی را به نام او به نشر سپرده و در این نوشته آمده است:

«زبان پشتو که گوینده گان آن يك سوم جمعیت کشور را تشکیل میدهد، بر دو ثلث کشور که به فارسی تکلم میکنند، در مکاتب جبراً آموزش داده میشود و به حیث زبان اولی رسمی کشور قد علم میکنند. ادارات دولتی و اخصاً مقامات عالیه کشوری و لشکری در انحصار اقوام چنین زی و چنان زی است و هیچکس دیگر حق ندارد، حتی استعداد طبیعی و فطری شان مهمل گذاشته میشود تا در ادارات راه پیدا نکنند، در عرصه فرهنگی نیز تعصبات ناروا و احمقانه اعمال گردیده است و تمام امتیازات از قوم خاص و منطقه، خاص بوده است. در ننگرهار فاکولته طب ایجاد میشود، ولی در بدخشان کورس وترنری هم راه اندازی نمیگردد! مکاتب لیلیه، شفاخانه‌ها و کلینیک‌های انسانی و حیوانی و تمام امتیازات سیاسی و اجتماعی و فرهنگی به نام خطه، جنوب و جنوب شرق کشور تمام شده و تمام ساحات دیگر باید [به باد] فراموشی سپرده میشود. [نویسنده یا نویسنده گان این اثر، فکر میکنم که قصداً نقل قولهای فارسی را بی ربط و مهمل جلوه میدهند، زیرا نقل قولها و



اقتباسهاییکه به نفع شان نیست، همه به زبان فارسی و جملات و ترکیبها مفشوش جلوه داده میشوند. ]

تمام شهرهای جنوب و جنوب شرق با اعمار سرکهای پخته و خامه به همدیگر وصل میشوند، ولی از مناطق مرکزی کشور يك وجب سرک خامه هم نمیگذرد، در شهر خوست خویترین ساختمانها اعمار میگردد، ولی در غور و فاریاب دواي درد دندان پیدا نمیشود...

در مورد تراکم جمعیت نیز همینگونه بیعدالتی وجود دارد، ولایت لوگر با جمعیت در حدود یکصد و شصت هزار نفر با تشکیل واحد اداری اولیه صاحب امتیاز است و منطقه جاغوری در ولایت غزنی با جمعیت حدود یکصد و پنجاه هزار نفر عنوان واحد دوم اداری از خود کرده است. « (۲)

بیشتر نشریه های اداره، ربانی و همراهانش، چه در خارج و چه در داخل کشور، بازتاب دهنده همان مشی منفی فکری شان بود، يك جریده، شان به نام «فتح» که درپشاور نشر میشود، مثل دیگر نشرات ستمی شان، احمدشاه بابای بزرگ را غاصب و تجاوزگر خطاب کرده بود و این کار را به خاطری انجام داده که هندوهای متعصب را خوشنود بسازد. آنها حتی میگفتند وقتیکه به روسها که افغانستان را اشغال کرده اند، متجاوز گفته میشود، به احمدشاه نیز باید غاصب و متجاوز گفته شود چرا که او نیز هندوستان را اشغال کرده بود. «

بیشتر نشریه های ربانی به زبان فارسی و اکثر دسته ها و گروههای ضد ملی در آن صاحب اختیار بودند، صبح امید، پیام جهاد، پیام شهدا، قدس، بالاحصار، کابل، نامه فرهنگ، فریاد عصر، مجاهد، فرهنگ و دیگر نشریه ها و نامهاییکه در شهرکابل چاپ و پخش میشدند و بیشتر به زبان فارسی. سهم پشتو، یا در آن به طور مطلق نمیبود و اگر میبود، اندک، نادرست و پشتوی نامعیاری [خود نویسنده ترکیب نامعیاری را کار برده] در رادیو تلویزیون نیز وضع بر همین گونه بود، نشرات و پروگرامهای پشتو و حتی نامها و کلیشه های پشتو را گرداندند و مسایل ستمی، قومی و تعصب زبانی را در آنها دامن میزدند.



نشراتی که از سوی ادارهٔ ربانی - مسعود و یا به نفع آنها از سوی ستم، جمعیت و دیگر دسته‌ها و گروهکهای ضد ملی، به کمک حاکمان ایرانی نشر میشدند، نیز از دوستان و همباوران داخلی خود، عقب نمانده بودند.

«امید» نشریه‌ی از ستمی‌ها که به کمک و امکانات مستقیم مادی ایران، در امریکا به نشرات ضد افغانی می‌پردازد، مقدمتر از همه مسایل میان تهمی و سبکمایه نشر میکند، نشریه‌های آنها نه تنها که مطالب و نوشته‌های ضد ملی را نشر میکنند، بلکه مسایل اخلاقی، ربانی و حتی عفت قلم را نیز در نظر ندارند، آنچه که آنها منتشر میکنند به گفتهٔ مشهور: آفتاب را به دو انگشت پنهان کردن است. بیشتر افراد متعصب و ضد افغان، اینگونه کوششها را سازمان می‌دهند، مثلاً، مینویسند:

«در کشور ما اقلیتها همواره از طرف يك گروه ممتاز مورد اهانت قرار گرفته و به آنها کمترین حقوق قایل و از بسا حقوق مدنی، طبیعی و حتی حق قانونی شان محروم ساخته شده اند.» (۳)

«اکثر طبقهٔ حکام در دو صد و پنجاه سال اخیر هیچوقت جز پُر کردن جیب و افزودن زوجات و اندر ها، غم دیگر نداشتند و جز همین هنری نداشتند.» (۴)

«چون برادران پشتون ما بالفطره و به طور مادرزاد از خدمت معاف و مستثنی بودند و آنرا به خود ننگ و عار تلقی میکردند... بناءً پشتون بودن و افغان بودن يك دروغ سه مجهوله است.» (۵)

و همینگونه بسیار نمونه‌های دیگر.

وقتی که ادارهٔ ضد افغانی ربانی چند گاهی در کابل جان گرفت، آنگاه کمپاین و تبلیغات ضد افغانی را سرعت بخشید، از کوششهای ضد ملی شان یکی هم تغییر یا گرداندن ترمینالوژی یا نامهای ملی بود، آنها میکوشیدند، نامهاییرا که در سطح علمی و دولتی به پشتو گذاشته شده و در باور تمام ملت پذیرفته شده بود، تبدیل و به جای آن فارسی و آنهم نامهایی از فارسی ایرانی



بگذارند، آنها در راه ترویج ایرانی- فارسی آنقدر کوشا بودند که ایران هم درین زمینه به این سطح پیش نمیرفت. آنها بر مبنای عنعنه و ساختار ایران، شماری از مجامع فرهنگی را نیز پی ریزی کردند، مثل: «بنیاد فرهنگ بنیاد فرهنگ غزالی، بنیاد فرهنگ اردو...»

دسته ها و گروههای ستمی که ربانی و مسعود نیز همراه با آنها در یک ظرف ضد ملی هم رنگ شده بودند، باری هم کوشیدند که برخی از نامها و نامگذاری ها را در مناطقی از کابل، برگردانند و تغییر بدهند و به جای آن نامهای ایرانی بگذارند، آنها برای جاده پشتونستان در کابل، «خیابان فردوسی» برای انستیتوت طب کابل، «دانشسرای پزشکی»، به جای پوهنتون کابل «دانشگاه کابل»، به پوهنځی، «دانشکده»، برای رادیو-تلویزیون، «صدا و سیمای دولت اسلامی افغانستان» و شماری دیگر از نامها را انتخاب کرده بودند، اما امکان عملی کردن آنها نیافتند، فقط وزارت اطلاعات و کلتور را به «وزارت اطلاعات و فرهنگ» گرداندند.

در این کار برخی از استادان پنجشیری ستمی در دانشگاه کابل، وزیر هوانوردی ملکی (داکتر عبدالرحمان) رئیس رادیو تلویزیون (شمس الحق آریانفر) که به فارسی ایرانی بیش از همه علاقه داشت و برخی دیگر از گروهها و افراد و اشخاص شامل بودند. خود ربانی هم از دیگران عقب نمیماند و نمانده بود، او نیز برای پوهنتون کابل، نامگذاری «دانشگاه کابل» را در مکتوب رسمی کار گرفته است، این مکتوب در دانشگاه کابل به اینگونه موجود است: «تقرر دوکتور محمد افضل بنوال [بنووال] به حیث معاون علمی دانشگاه کابل منظور است.

با احترام

پروفیسور برهان الدین ربانی رئیس جمهور افغانستان

۳ / ۳۰ / ۱۳۷۳ خورشیدی (۶)

[۱۳۷۳/۳/۳۰]



با وجود کوششهای ریانی و ستمیهای دیگر، آنها موفق نشدند این لفظ بیگانه را یا به دانشگاه کابل بگذارند و یا شامل رسمیات کنند و یا هم برکسی بقبولانند، اما در بلخ و هرات حتی در دپلومها نیز این نام بیگانه را جای دادند. در گذشته دپلومها به زبانهای پشتو و انگلیسی چاپ میشد، اما آنها پشتو را برداشتند و به جای آن دپلومها را به زبان فارسی چاپ کردند، اینجا متن اینگونه دپلومها را ببینیم:

## وزارت تحصیلات عالی و مسلکی

### دانشگاه بلخ

#### سند فراغت

محترم... فرزند... متولد... سال... در سال... شامل دانشکده، طب دانشگاه بلخ گردیده و در سال... رشته، طب عمومی این دانشکده را به سویه، ماستر موفقانه به پایان رسانیده است. سند هذا به وی تفویض گردید تا از حقوق و امتیاز آن مستفید گردد.

رییس دانشگاه مزار شریف (۷)

رییس دانشکده

آنها میخواهند که دپلومهای دانشگاه کابل را نیز تغییر داده و همین متن را به کار ببرند، اما اینجا به عکس العمل شدیدی رو به رو شدند. اما باز هم در چند جای دپلوم تغییر وارد کرده و فارسی ساختند مثل: «دولت اسلامی افغانستان، شماره ثبت».

در اداره، ریانی آنقدر با زبان پشتو و پشتونها حساسیت وجود داشت که او نتوانست در اداره اش چنان پشتونی را بگمارد که او سمبول یا نمونه و نماینده قومش باشد یعنی آن اداره بی را که آنها «دولت اسلامی» میگفتند، اداره بی بود مربوط یک قوم و یک زبان این ادعا آنگاهی به درستی آشکارا شد که یک هیأت بلند رتبه، اداره، ریانی به پاکستان سفر کرد، وقتی که نماینده های اداره، ریانی و دولت پاکستان باهم به مذاکره نشستند، «هیأت کابل با رییس جمهور پاکستان، فاروق لغاری نتوانست به زبان پشتو صحبت کند، در آنوقت



مطبوعات پاکستان و افغانستان نوشتند که فاروق لغاری در محل صدارتی به هیأت افغانی خیرمقدم گفته و از آنها خواست که آیا به کدام زبان (پشتو، اردو یا انگلیسی) با شما صحبت کنم؟ هیأت افغان از او خواهش کردند که باید صحبتها به زبان انگلیسی باشد و افزود که هیأت ما در مجموع به زبان پشتو نمیفهمد.

اینجا قابل یاددهانیست که مادر رییس جمهور وقت پاکستان، فاروق لغاری در قوم پشتون است، به همین خاطر نامبرده به زبان پشتو روان و خوب صحبت میکند. (۸)

وقتیکه پاکستانیها مذاکرات را به زبان انگلیسی، شروع کردند، هیأت افغانی به انگلیسی هم نمیفهمیدند، موضوع به کلی از حد مسخره گی هم بیرون شد، آن فردیکه با زبان ملی کشورش نا آشنا باشد، چگونه میتواند در کشوری دیگر از کشورش نمایندگی کند؟

نمونه دیگری از ضدیت شان با افغان و افغانها این است، وقتیکه آنها «سرود ملی» را تهیه میکردند و کردند، چنان شعری را انتخاب کردند که در آن «افغان» یاد نشده و نیز سرود ملی در هر کشوری به زبان ملی آن کشور میباشد، نه به زبان دوم و سوم، ببینید سرود ملی رژیم ربانی را:

قلعه، اسلام قلب آسیا

جاودان، آزاد خاک آریا

زادگاه قهرمانان بزرگ

سنگر زنده مردان خدا

الله اکبر الله اکبر

تیغ ایمانش به میدان جهاد

بند استبداد را از هم گسست

ملت آزاده، افغانستان

در جهان زنجیر محکومان شکست

الله اکبر الله اکبر



در خط قرآن نظام ما بود  
 پرچم ایمان به بام ما بود  
 هم صدا و همنوا هم را [۱۲]  
 وحدت ملی مرام ما بود

الله اکبر الله اکبر

شاد زی آزاد زی آباد زی  
 ای وطن در نور قانون خدا  
 مشعل آزاده گی را فراز [۱۲]  
 مردم برگشت شو رهنا

الله اکبر الله اکبر (۹)

ریانی و مسعود در هوسهای قومی و خود خواهیها تا بدانحدی غرق بودند که حتی به مسایل عقیدتی و آرمانها و افتخارات خود نیز ارزش نمیدادند و آنرا چیزهای پیش پا افتاده و دور شده از روزگار و عصر میپنداشتند.

روزهایی هم آمده که از سوی رهبران جهادی فشار هایی بر ریانی و مسعود آمد تا جنرال بابیه جان و شماری دیگر از کمونیستها را از مقامهای بلند پایه دور کند، ریانی درین مسأله در دو حلقه گیر افتاده بود، یکی فشار رهبران جهادی و دیگری آزرده گی رفقای کمونیست و ستمی. روزی به «بابیه جان» و شماری از کمونیستهای دیگر گفت که: «شما تشویش نکنید، حالا عقاید شکست خورده، فعلاً بازار قومیت گرم است.» و به این خاطر دل بابیه جان قوت گرفت و اطمینان یافت که «استاد» دوگام از او نیز پیشتر است.

یکروز مسعود در میدان هوایی بگرام به کسی گفته بود: «اگر پیغامبر هم از طرف جنوب به کابل بیاید، من آنرا قبول ندارم.» و نیز گفته بود: «ما اینطور کابل را میخواهیم که اگر کسی دروازه، خانه را تک تک کند، کسی نگوید که شوک بی.» [همانطور که قبلاً یادآور شدم، مؤلف یا مؤلفان در نقل قولهای فارسی از زبان و نوشته، مخالفان قصداً جمله بندیها را غلط آورده اند، همانگونه است به اصطلاح سرود ملی]



ریانی و مسعود با همین تنگنظریهای قومی و تعصبها، در فکر این شدند که کابل را باید به کلی و تمام از خود بسازند. ریانی برای بدخشانیها در پهلوی زمینهایی در داخل شهر دشتها و دامنه های «ده سبز» را در نظر گرفته بود تا برای آنها توزیع نماید و مسعود «دشت چمتله» را برای پنجشیرها و دیگر سمتی هایش. برنامه ریانی در همان ایام با مقاومت شدید مردم ده سبز رو به رو شد و طرح و برنامه مسعود با فرار او از کابل، ناکام گردید.

## مآخذ

- ۱- اظهارات دانشجویان دانشکده های حقوق و علوم سیاسی و انجمنی در سمتر یکم سال ۱۳۷۰ خورشیدی، دانشگاه کابل.
- ۲- محمد آصف محسنی، جریده، پیام جهاد، ارگان نشراتی حرکت اسلامی، شماره مسلسل ۱۵۲، سال ۱۳۷۵ شماره، نهم ثور.
- ۳- عبدالرحمن پیمان، جریده، امید، ایالات متحده، امریکا، شماره ۲۰۹، صفحه دوم.
- ۴- غلام حضرت کوشان، جریده، امید، شماره ۲۱۰ صفحه ۶.
- ۵- عبدالله سمندر غوریانی، جریده، امید، شماره ۱۹۵.
- ۶- مدیریت تحریرات دانشگاه کابل، این مکتوب در محضر عام از سوی رییس آنوقت دانشگاه، به عنوان فرمان ریانی شنوایده شد.
- ۷- دپلوم ثبت شده ۲۵۳ به نام محمد شفیق فرزند محمد ظاهر.
- ۸- روزنامه، وحدت، پشاور، ۱۳ اگست ۱۹۹۶.
- ۹- آرشیف رادیوی افغانستان.



## زیانهای وارده بر فرهنگ کشور

از آثار طلا تپه

وقتی که مسعود و ربانی در نتیجه، انتلافها، سازشها، توطیه ها و تفاهم و کوششهای مشترک استخبارات ایران، روسیه، پاکستان، فرانسه و برخی کشورهای دیگر، به داخل شهر کابل رسانیده شدند، همراه و همزمان با آن در تمام شهرهای بزرگ افغانستان و از جمله در شهر کابل، ساختار امنیتی و ثبات اجتماعی از هم پاشید.

در نتیجه، این از هم پاشی، در کنار زیانهای بیشمار دیگر اجتماعی، در ساحه، فرهنگی نیز زیانهای جبران ناپذیر و سنگین وارد آمد. در کنار گروپهای جنگی دیگر، دسته های جنگی شخص مسعود و ربانی هم در ویرانی، تباهی، چور و چپاول و غارت مراکز و بنیادهای فرهنگی بیشتر از دیگران سهم بودند. به اساس اظهارات یکتن از مسؤولان اداره، ربانی، تنها در ماه ثور ۱۳۷۱ زیانهای وارده به رادیو تلویزیون برابر است به پانزده میلیون دالر. (۱)



پس از آن به طور مداوم و متواتر زیان‌هایی دیگر به رادیو تلویزیون وارد آمد که رقم خسارات وارده در مجموع، از سه صد میلیون دالر هم بالا رفت، شمس الحق آریانفر، رئیس عمومی رادیو تلویزیون در اداره ریانی، درباره زیان‌های وارده چنین گفته است: «یگانه دستگاه پخش صدا و سیما تخریب شده و از میان برده شده، که خساره آن بالاتر از ده میلیون دالر است. شش دستگاه فرستنده رادیوی به طور کامل از بین رفته که رقم زیان وارده از این ناحیه بالاتر از «۳۰» میلیون دالر است. در «۲۰» ولایت ویا ولسوالی تلویزیون‌های محلی موجود بود که دو ثلث آن از بین برده شده و به تاراج رفته است.

در «۱۸» ولایت رادیو های محلی وجود داشت که سه بر چار آن تخریب و از بین برده شده است. در تمام ولایات دستگاه های آخذ و در ۴۴ منطقه از ولایات دستگاه های سیار سینمایی موجود بود که دیگر وجود ندارند.» (۲)

مسئولین رادیو تلویزیون در سال ۱۳۷۶ خورشیدی کوشیدند که «رقم زیان‌های وارده به رادیو تلویزیون را به طور عمومی، معلوم کنند، پس از تحقیق، راپوری ترتیب داده شد و در آن معین گردید که به طور کلی به رادیو-تلویزیون افغانستان «۲۵۲» میلیون دالر زیان و خساره وارد آمده، اما کسانی که دستگاه ها، ستدیوها، آرشیفها، عمارات و دیگر وسایط و وسایل مربوط را دیده اند، زیان‌های وارده به رادیو-تلویزیون را بالاتر از سه صد میلیون دالر محاسبه کرده اند.» (۳)

در چند روز آغاز جنگها در شهر کابل، تنها از مدرک مواد و موارد نیازمندی مکاتب شهرکابل، پانزده میلیون دالر خساره وارد شده بود. (۴)

کوتاه سخن اینکه با به میان آمدن اداره ریانی و مسعود در تمام کشور و به طور خاص به تمام مراکز فرهنگی و علمی در شهرکابل زیان‌های جبران ناپذیری وارد آمده است، درین میان آنچنان مراکز کلتوری و علمی شامل هستند که یا به کلی ویران شده و یا هم به گونه قسمی خساره دیده اند. قابل یادآورست که درین ویرانیها و بریادیها، مخالفین آنوقت اداره ریانی و ائتلافیان آنها نیز سهم داشته اند و این نکته نیز قابل یادآورست که اینها



خود را مسؤولین «دولت اسلامی» آنوقت می‌شمردند و دولت مسؤولیت حفظ و نگهداشت میراث‌های فرهنگی را عهده دار می‌باشد، مگر دسته، ربانی و مسعود که خود را «دولت اسلامی» (۱) می‌خواندند، نه تنها در حفظ آن همه میراث گرانبهای فرهنگی هیچ توجهی نکردند که خود در ویرانی، غارت، دزدی و چپاول از همه مقدم و در سطح بالاتر قرار داشتند.

درسالهای ۱۳۷۳ و ۱۳۷۴ خورشیدی رادیوی کابل اخباری را نشر کرد که از بردن و انتقال داشته‌های ارزشمند موزیم ملی و دیگر آثار تاریخی از کابل به کاپیسا و پروان خبر میداد و برخی از آن دوباره به دست آمده بود، اما بازهم هیچ معلومی از آنها نشد، هیچ نشانی در دست نیست که آنهمه تاریخ بزرگ را به کجا بردند؟ در دست کیست و کجاست؟

در اینجا به طور کوتاه زبانهای وارده به نهاد های فرهنگی، علمی، کلتوری و میراث‌های تاریخی در شهر کابل را یادآوری میکنیم، این خسارات از ثور ۱۳۷۱ تا پنجم میزان ۱۳۷۵ خورشیدی را در بر میگیرد.

تنها در شهر کابل ده ها مکتب یا به طور نیمه و یا هم به طور کامل همراه با تمام امکانات آن ازین برده شده و رقم عمومی خساره، آن از ده ها میلیون دالر بالا میرود.

### دانشگاه کابل:

پنجاه میلیون دالر خساره دیده است، ۲۱ میلیون ساعت درسی ضایع گردیده، دوملیون جلد کتاب از میان رفته، ده ها استاد وظیفه را ترك کرده، پنجصد عنوان ژورنالهای علمی، هفت هزار عنوان مونوگرافها، رساله های تحقیقی و کتابها، ششصد کلکسیون از جراید و مجلات، دو هزار و پنجصد نسخه آثار خطی و هزاران هزار روزنامه و دیگر داشته های مکتوب از میان رفته و به دست غارت افتاده است.

عجیب است که ربانی و شماری از یارانش خود در همین مرکز بزرگ و یگانه مرکز عالی فرهنگی و آموزشی درکشور تحصیل و تدریس کرده اند. تا به حال در جهان نظیر آن دیده نشده که کسی در يك آموزشگاه، تعلیمگاه و



پرورشگاه تربیه و آموزش بگیرد و باز آن مرکز و نهاد را به دست خود ویران و آماج هزاران مرمی سلاح ثقیل و خفیف قرار بدهد.

### انستیتوت کابل: [مقصد انستیتوت طب کابل است]

سی فیصد از تعمیرها و آبادیهای آن تخریب، ۴۴ هزار عنوان کتابهای علمی، و پنج هزار عنوان آثار و نوشته های ناچاپ شده، استادان، ازین رفته، ده میلیون ساعت درسی ضایع و به طور مجموع تمام زیان وارده به صدها هزار دالر میرسد.

### پولیتخنیک کابل:

مثل دانشگاه کابل تا ۵۰ میلیون دالر خساره دیده، دوازده میلیون ساعت درسی ضایع و ده ها هزار عنوان کتابهای مربوط از بین رفته است.

درپهلوی این بنیادها، در سطح عمومی کشور اضافه از پانزده دارالمعلمین نیز درکشور، معلم یا آموزگار تربیه میکرد، این مراکز نیز یا نیمه و یا به طور مکمل زیان دیده اند.

### دانشگاه حرّبی: (حرّبی پوهنتون)

بیشتر ساختمانهای آن تخریب و تمام وسایل و وسایط آن از بین برده شده، هزاران عنوان کتاب آن ضایع و به طور تخمینی خساره آن به صد میلیون دالر میرسد.

### دانشگاه هوایی و مدافع هوایی:

بیشتر ساختمانها تخریب شده، کتابخانه آن به غارت رفته، وسایل و وسایط آن همه دزدی شده و به طور تخمین دوصد میلیون دالر خساره دیده است.

### اکلادمی تخنیک و اکلادمی پولیس:

اینها نیز مانند دانشگاه های حرّبی، هوایی و مدافع هوایی خسارات جبران ناپذیر دیده و رقم عمومی خسارات به صدها میلیون دالر میرسد.



مرکز پژوهشهای اسلامی، انستیتوت پیداکوژی، تخنیک کابل، انستیتوت علوم اجتماعی و بنیادهای دیگر علمی که در سمت غرب کابل قرار داشتند، همه زیان دیده و یا ویران شده اند. (پرورشگاه وطن، لیسه های حبیبیه، سپین کلی، افشار، دارالایتام، دو مرکز آموزشی نظامی، لیسه های صنایع کابل، رابعه، بلخی، سوریا، تخنیک ثانوی، متوسطه، محمود هوتکی، لیسه، رخشانه، آموزشگاه حریمی (حریمی بنونخی)، لیسه، تجربیوی و چند متوسطه. دیگر نیز در غرب کابل به باد فنا سپرده شدند.)

### اکلادمی علوم افغانستان:

ذخیره گاه حفظ و نگهداری کتابها و تمام فروشگاه های این مرکز به غارت رفت، به صدها عنوان پروژه، نسخه های خطی و زیرکار دیگر برنامه های فرهنگی رو به اختتام، همه از بین رفته اند، برخی از ساختمانهای اکادمی تخریب گردیده و زیانهای وارده به آن به میلیون ها دالر میرسد.

### انجمن نویسندگان:

۱۵۰ هزار جلد کتابهای آن با ۳۰۰۰ عنوان کتابهای علمی به غارت رفته که زیان هردو مورد، ۳۲۴۰۰۰ دالر میشود، البته به تعمیر آن نیز خساره بی معادل به صدها هزار دالر وارد آمده.

### اتحادیه زورنالیستان و هنرمندان:

به این دو اتحادیه نیز مثل انجمن نویسندگان، زیانهای وارده به صدها هزار دالر تخمین گردیده است.

### انجمنهای مستقل فرهنگی:

انجمنهای مستقل فرهنگی مثل انجمن ناصر خسرو بلخی، انجمن هرات باستان، انجمن حکیم سنایی غزنوی، انجمن فرهنگی امیرعلی شیرنوایی، انجمن دوستداران مولانا، انجمن فرهنگی خوشحال و انجمن فرهنگی سیدجمال الدین افغان، همه در حدود امکانات و داشته های شان، زیانهای سختی دیدند.



### سینماها:

از جمله ۱۶ سینما در شهر کابل، شماری به کلی تخریب، برخی نیمه تخریب و شماری هم زیانهای قسی دیده اند و رقم آن به ده ها میلیون دالر میرسد.

### موزیم ملی:

بیشترین قسمت تعمیر و ساختمان آن سقوط کرده و از این مرکز مهم تاریخ ملتها، یکصد هزار پارچه، مختلف تاریخی و ارزشمند به غارت رفته و دزدی شده.

درین موزیم آثاری موجود بود که قدامت آن به پنجاه هزار سال پیش از امروز میرسید و چنان آثاری هم در آن وجود داشت که ارزش آن از سنجش به رقم پولی بیرون بود. رقم زیانهای وارده بر موزیم ملی از تصور، سنجش و محاسبه بالا و بالاتر است.

### موزیم اردو و موزیمهای دیگر:

اکثر قسمتهای ساختمان آن تخریب و به صدها هزار عنوان آثار از آنها به غارت رفته و همینگونه است موزیمهای هده، غزنی، کندهار و دیگران که یا به کلی تخریب و یا به طور نیمه، خساره مند گردیده اند.

### گالری ملی:

در جریان سالهای ۱۳۷۱-۱۳۷۳ خورشیدی، ده ها اثر از این مرکز دزدی شده و از سرنوشت ۶۹۲ اثر دیگر خبری و اثری نیست.

### نمایشگاه ها:

تنها در ساحه نمایشگاه کابل (کابل ننداری) [در سابق این منطقه را منطقه جشن یا منطقه چمن میگفتند و در سالهای پسین شهرک جوانان خوانده میشد]، پانزده نمایشگاه بزرگ صنایع دستی افغانستان تخریب و همه آثار آن به غارت برده شدند و زیانهای وارده از آن به ده ها میلیون دالر میرسد.

## منارها و آبدات:

در هنگام حاکمیت نیم بند ریانی در کابل و جاهای دیگر به بیشتر منارها و آبدات تاریخی طور کامل یا قسمی زیان وارد آمده مثل، آبد، میوند، آبد، عبدالوکیل خان نورستانی، آبد سیدجمال الدین افغانی، منارهای یادگاری و سناتوریم، برج ساعت پل محمود خان، تاق ظفر پغمان و شماری دیگر.

## ساختمانهای تاریخی:

ده ها ساختمان تاریخی تخریب گردید مثل، کاخ تاریخی دارالامان، قصر تاجبیگ، قصرهای دلکشا و گلخانه در داخل ارگ، قصر چهلستون، قصر استالف و شماری دیگر از همین که برای بازسازی به ده ها میلیون دالر ضرورت است.

## مؤسسه نشراتی کتاب، بیهقی:

به تعداد دو میلیون جلد کتاب از آن ربوده شده، به ساختمانها، وسایل و وسایط آن خساره وارد آمده و رقم عمومی خساره وارده برآن به شش میلیون دالر میرسد.

## کتابخانه عامه:

یکصد هزار عنوان کتاب از آن دزدی شده، تمام نماینده گیهای آن در جاهای مختلف، تخریب و داشته های آن به سرقت و غارت رفته و زیان عمومی وارده به یک میلیون دالر میرسد.

کتابخانه ارگ، کتابخانه «حزب وطن» و دیگر کتابخانه ها به طور کامل به غارت رفته اند و همینگونه بسیار بسیار کتابخانه های دولتی تخریب و به سرقت برده شده اند {از جمله کتابخانه بسیار بزرگ سازمان جوانان (به شمول موزیم بسیار با ارزش آن) کتابخانه اتحادیه های صنفی، کتابخانه های اتحادیه ژورنالیستان و اتحادیه هنرمندان، کتابخانه سازمان زنان، و کتابخانه ها در سطح ناحیه های حزبی و سازمانی، کتابخانه بسیار بزرگ اسماعیلیون به نام



ناصر خسرو بلخی، کتابخانه «سازا» کتابخانه های مربوط وزارتخانه ها و شماری دیگر.) در پهلوی آن صدها کتابخانه شخصی نیز تباہ گردیده و در مجموع خسارهء وارده بر کتابخانه ها به حدود بیست میلیون دالر اضافه از بیست میلیون دالر تخمین میگردد.

#### نشرات و مطبوعات:

پیش از حاکمیت ربانی تنها در شهر کابل بیشتر از صد عنوان، جریده، مجله، روزنامه ها و دیگر نشرات، پخش و نشر میگرددیدند که با قدم ربانی و ورود آن، همه، جا به جا متوقف گردیدند و یا پدروود حیات گفتند.

#### چاپخانه ها:

تنها در شهر کابل، پانزده چاپخانه یا مرکز نشراتی با تمام وسایل، امکانات، ذخایر کاغذ و غیره از میان رفتند، شمار ماشینهای چاپ درین مطابع به زیادتیر از هزار پایه میرسید و به صدها تن کاغذ ذخیره داشتند که بیشتر شان نابود شدند، سوختند و به غارت رفتند، ساختمانهای بیشتر این نهادها نیز ویران و زیان وارده به داشته های این بنیاد های مهم، هزار میلیون دالر تخمین گردیده است. (۵)

### مآخذ

- ۱- نشرات رادیوی بی.بی.سی، بخش پشتو، ۱۳۷۱ خورشیدی، اظهارات یکتن از مسؤولین رادیو، تلویزیون.
- ۲- شمس الحق آریانفر، نقش وسایل ارتباط جمعی در جامعه، امروز و فردا در افغانستان، کابل، ۱۳۷۴ خورشیدی، ص ۳۲.
- ۳- گزارش آماده شده از سوی مسؤولین رادیو تلویزیون، ۱۳۷۶ خورشیدی.
- ۴- بخش پشتوی نشرات رادیو بی.بی.سی، ۱۳۷۱ خورشیدی، اظهارات یکتن از مسؤولین آموزش و پرورش.
- ۵- زبانهای وارده به فرهنگ افغانستان، محمد اسماعیل یون، اتحادیه، نویسنده گان آزاد افغانستان، پشاور، ۱۳۷۶ خورشیدی، به خاطر معلومات مزید به همین اثر مراجعه شود.

### اقلیتها، سیاستها و سازشها

دانش جامعه شناسی در زنده گی جوامع مختلف و امور سیاسی آن جامعه ها، این موضوع را به اثبات رسانیده که اقلیتها نسبت به اکثریت، در هر جامعه یی، بی ثبات هستند، به جز از حالات استثنایی. آنها فقط در حالتی قد میافرازند و خود را مینمایانند که جامعه حالت بحرانی به خود گیرد. آنها همین حالات را برای سیراب شدن خود و زنده گی شان، بهترین وقت به دست آوردن خواسته های شان می شمردند، حتی اگر بر آورده شدن این آرزوها در نقطه مقابل منافع ملی و کشوری هم قرار بگیرد.

هر جامعه یی در جایگاه ویژه، خودش با حالاتی متناسب با همان جایگاه، با خواسته های گونه گونه یی از اقلیتهای خود، قرار میگیرد. اقلیتهایی که میتوانند مذهبی باشند و یا هم قومی، آن جوامع و کشورها که دارای اقوام مختلف باشند، با این مشکلات رو به رو میباشند، به طور خاص آن جوامعی که اقلیتهای آن با کشورهای دیگر پیوند های قومی و مذهبی داشته باشند، به طور خطرناکی با این بحرانها دست و پنجه نرم خواهند کرد.

افغانستان نیز از همان کشورهاییست که در کنار يك قوم بزرگ و با اکثریت، بعضی اقوام كوچك و اقلیتهای مذهبی هم زنده گی میکنند، این اقلیتها میتوانند به دو گروه تقسیم شوند، یکی: آن اقلیتها که با کشورهای خارجی پیوند های زبانی، قومی و مذهبی دارند و به اصطلاح منابع و سرچشمه های اصلی طمع، دست اندازی، مداخله، تحریکات و مداخلات شان نیز همان کشورها میباشند.

دوم، آن نوع اقلیتها که در داخل کشور زنده گی داشته، زبان خاص و تقریباً فرهنگ و کلتور به خصوص داشته، اما با کشورهای خارجی پیوند قومی و تماسهای نزدیک ندارند.



به جامعه افغانی، اقلیت گروه یکم باعث سردردیها و خطرهای فراوان میشوند، درین میان تاجیکها که با تاجیکستان شوروی سابق و از نظر زبانی با ایران. ازبکها که با ازبکستان شوروی سابق و هزاره ها که از نگاه مذهبی با ایران رابطه ها و پیوند هایی دارند، بعضی وقتها به خاطر «تلف شدن» «حقوق» مذهبی، زبانی و قومی خویش صداهایی را بر میکشند.

باوجود آنکه افغانستان کشوری بود که موضوع اکثریت و اقلیت در آن چندان مطرح نبود، اگر ظلمی روا داشته شده بود، برهمه شده بود و اگر آفتاب خوشبختی تابیده بود، برهمه تابیده بود. البته از طرف بعضی حاکمان به خاطر جلوگیری از تجاوز بیگانه و یا از میان برداشتن خطر اقتدار شان ممکن بر یگان گروپ و دسته، خاص اتنیکی فشار آمده باشد، اما این به آن مفهوم نیست که کسی برکدام اقلیت خاص ناروایی و تعدی و ستم کرده باشد، بر مبنای نفوس در جامعه، افغانی، نسبت به هرکسی زنده گی خراب و ابتر از آن پشتونها بوده وهست، تنها زنده گی پر از رنج و ادبار کوچیها و تعداد مردم آن از افراد هر اقلیت یکم، دوم و سوم ساکن در افغانستان افزون هست، دیگر پشتونها را که درجایش بگذاریم، با این هم برخی افراد منسوب به اقلیتها در افغانستان و منابع و زمینه های دور و دورتر رابطه گرفتند، یا آنها با اینها رابطه ها را نگهداشته و شعارهای «اقلیتها»؛ «اقلیتهای محروم»؛ «ملیتهای ستمدیده» و چیزهایی از همین نوع را بالا کردند.

روسها از دیر بازی به این باور بودند که پس از مطیع ساختن اقوام در آسیای میانه، برخی از مناطق افغانستان را نیز به خاطر پیوند های قومی مطیع خود بسازند. اما شماری از پشتونها که بر نیت و مرام آنها میفهمیدند به خاطر خطر احتمالی و یا قطعی و آشکار و جدی روسها، پشتونها را در شمال به عنوان دیواری پولادین در برابر خطرها، جابه جا کردند و نیز زمینهای خشک و لامزروع آن مناطق را به وسیله، اینها (پشتونها) آباد ساختند، اما روسها نیز آرام نشستند و کوششهای شانرا راه انداختند، و قتیکه در زمان اعلیحضرت محمد ظاهرشاه، زبان پشتو به عنوان زبان رسمی و ملی در قانون اساسی کشور شناخته شد، روسها طی تبصره یی گفتند: «سیاست

دولت افغانستان به سوی پشتوگرایی می‌رود.» (۱)

بعد ها به اقدامهای عملی دست بردند، و قتیکه در سال ۱۳۴۲ خورشیدی «حزب دیموکراتیک خلق» ساخته شد، «بیرک کارمل و طاهر بدخشی» را که یکی کشمیری و دیگری ازبک بدخشی بود، در پهلوی اندیشهء کمونیستی به دامن زدن نفاق ملی، تربیه کردند و هنگامیکه بیرک کارمل را در ششم جدی ۱۳۵۸ خورشیدی به زور نظامیان خویش بر تخت کابل نشانند، برای آنکه اکثریت جامعهء افغانی را در یک ابهام ذهنی قرار داده و مسؤولیت بزرگ تاریخی را بر دوش پشتونها بیندازند، کارمل خود را «پشتون» معرفی کرد، اما چهرهء حقیقی او وقتی برملا گردید که در روزنامهء «حقیقت انقلاب ثور» کارمل خود را «پشتون» شناسانده و محمود بریالی که پسر پدر کارمل یعنی برادر او بود، خود را تاجیک معرفی کرده بود، پس از توزیع روزنامه و خواندن آن توسط مردم، آنها متوجه این اشتباه و اختلاف گردیده و خواستند که همان شماره را جمع آوری کنند، که کردند، اما کار از کار گذشته بود. به همین خاطر بیرک کارمل تا پایان، شناسنامهء دقیق خود را هرگز چاپ و آشکار نکرد، چرا که اصل و نسب او درین میان معلوم میگردید.

در هنگامیکه حاکمیت او، به مسایل ملی و قومی به گونهء پنهانی اما شدید و با احتیاط دامن زده میشد. «صدراعظم» کارمل، سلطان علی کشتمند به طور واضح در یک شماره سال ۱۳۵۹ روزنامهء «انیس» به پشتونها «اکثریت بی فرهنگ» خطاب کرد. نامگذاری «ملیتها» گرم شد، فعالیتهای ستمی به طور واضح به میدان آمده از موجودیت روسها دفاع و ازحاکمیت پشتونها نکوهش میگردید، در دانشگاه کابل طی بحثی شدید با یکتن ستمی چنین گفته بی از او شنیده شد:

«برای ما بی تفاوت است، چه غلامی روسها باشد چه از پشتونها، روسها خو خوب است برای ما خو یک چیزی میته، پشتونها برای ما چه میته؟»  
و قتیکه به او گفته شد، شما که غلامهای پشتونها نیستید، برای شما زمینہء خواندن و نوشتن به زبان خود تان آماده است، شما که تمام مراکز



فرهنگی و هرچیز دیگر را گرفته اید. اما بازهم او در زهر کینه ها آغشته بود و هیچکس نمیتوانست او را قانع بسازد.

در ائتلاف کارمل از زیان یکی از همطرازان و یارانش گفته شده که کسی نزد کارمل آمد و از او خواست که سیاست و روش خود را در برابر پشتونها تغییر بدهد. کارمل در آنروز بسیار نشه بود و در جریان بی خویشتنی از شراب چنین چیزی از زبانش بیرون شد: «پشتونها بسیار مردم مفرور و باغیرت هستند و تنها ماهستم (هستیم) که غرور و غیرت اینها را شکستانده میتوانیم و بس».

نماینده گان اقلیتها (!) و یا سیاستبازان به نام اقلیت، چنین میپنداشتند که بدون یاری بیگانه نمیتوانند با مردمان اهل سیاست پشتون رقابت کنند و یا به قدرت برسند. به همین خاطر خواستهای خود را با خواسته های بیگانه گان هماهنگ کرده و به زور آنها خود را بر کرسی قدرت رساندند، نخست کارمل، در سالهای پنجاهم بود که به این وسیله دست یازید و اما آنگاه که او و آوردنگانش به زور مردم به شکست مواجه شدند، مسعود و ربانی نقش کارمل را به عهده گرفتند.

اینبار روسها به امید جبران شکست سختی که خورده بودند، ربانی را در نقش کارمل آراستند و به وسیله، سازشها، ائتلافها و با پشتوانه پول بی پشتوانه، تا شهرکابل رساندند. مسعود و ربانی آنچه را انجام دادند و عملی کردند که هنوز دست کارمل به آن نرسیده بود. شاگردان و یاران کارمل هر یک «فرید احمد مزدک» و «نجم الدین کابویانی» در یک همایش طرفداران شان در سال ۱۳۷۱ خورشیدی در مسکو طی صحبتی گفتند: «ما در افغانستان دوکار اساسی را انجام دادیم، یکی اینکه قدرت را از اکثریت به اقلیت (از پشتونها به تاجیکها) انتقال دادیم و دیگر اینکه «جمعیت» را از موضع افراطی آن به موضعگیری معتدل کشانیم.»

ایران نیز از سالها به اینطرف وضعیت قومی در افغانستان را متوجه بود، در قدم نخست هشت حزب شیعی را در ایران به یک حزب، «وحدت اسلامی»

متحد و بعد آنرا در صحنه سیاسی پیش کشید که گاهی ۲۵ درصد و گاهی هم ۳۵ درصد را در دولت دعوا میکردند و گاهی در پهلوی آن حقوق یاد شده خواهان رسمیت بخشیدن مذهب شان بودند. در قدم نخست تمام مدعیان حقوق اقلیتها همه در يك صف ایستادند و شعار «همه علیه پشتونیم» را سر دادند و تا بدانجایی پیش رفتند که بر فرق انسانها میخ کوبیدند. کسانی سیستم فدرالی را موضوع قرار دادند، کسانی ۲۵ تا ۳۵ درصد حق میخواستند، کسانی حقوق تمام اقلیتها را میخواستند. اما چند گاهی نگذشته بود که «اقلیت حامی اقلیتها» به گفته عوام پای لچ کرد و کار برادران «اقلیت» دیگر را یکسره ساخت.

در «افشار» آنچه که مسعود و ربانی بر هزاره ها کردند، تاریخ کشور تا حال چنین نمونه بی را ثبت نکرده. در جنگهای ماه جدی ۱۳۶۲ با اسیران ملیشای از يك دوستم نیز همین روش صورت گرفت. در عقب تپه بی بی مهر، صدها از يك را کشتند و بعد در سال ۱۳۷۳، بستن و بردن و کشتن را در مناطق کارته، سه و کارته، چار و مناطقی دیگر عملی کردند. درین حمله ها کم از کم چهارصد تن از هزاره ها لادرک بودند، داشته های خانه ها به تاراج رفت و حتی بر زنها بی عفتی گردید و تعرض صورت گرفت. در همان شبها رادیوی بی بی سی این خبر را که «يك پنجشیری سوار بر اموال دزدی از خانه های هزاره ها بیرون شد» نشر کرد.

بسیار عجیب است که روزهایی یا روزگاری، ربانی رییس جمهور (!)، مسعود وزیر دفاع (!) و استاد فرید صدراعظم (!) بودند، اما بازهم از سوی احمدشاه مسعود [از زبان] در دیوار کتابخانه عامه شهر کابل چنین يك شعاری به چشم میخورد.

«ما خواهان حقوق اقلیتها و خواهان انتخابات به شیوه اسلامی هستیم.»

و انسان حیران میشد که دیگر در کشور کدام مقامی مانده که به اقلیتها داده شود؟ و از این سخن چنین نتیجه گرفته میشود که حقوق اقلیتها و ادعای



آن از سوی کسانی فقط يك بهانه و وسیله بوده و آنگاه که مسعود و ربانی در کابل حاکم نیمه اختیار بودند، به اقلیتها حقوق خوبی دادند!

شخصیت اخلاقی و سیاسی مدعیان حقوق اقلیتها آنگاهی معلوم شد که آنها بر موضوع منافع، میان خود به هم افتادند و به تفنگ دست بردند. ربانی، دوستم را ولیعهد و قائم مقام تعیین کرده بچه خوانده گی را به او ارزانی داشته و همواره او را مینواخت، اما چند گاهی نگذشته بود که پدر، پسر را عاق و برضد پسر جهاد بزرگ اعلان کرد و پس از جنگهای سنگین و تسمخرها و دشمنیها و دشنامها، باز هم پدر به حضور پسر مشرف شد، پدر حاکمیت و اختیار داری و رهبری پسر را پذیرفت، ملت تباه شد، اما آنها دوباره گردن به گردن شدند و دشمنی نبود.

در جریان سال ۱۳۷۱ که ائتلاف ضد ملی دسته های «جمعیت» و «وحدت» برقرار بود. عبدالعلی مزاری از راه رادیو تلویزیون کابل «حکومت اسلامی» (۱) ربانی را مدافع حقوق «ملیتهای محروم» (۱) میخواند اما سالی به پایان نرسیده بود، «مدافعان حقوق» (۱) «ملیتهای محروم» (۱) میان خود به هم افتادند و عبدالعلی مزاری تمام آن رازهایی را افشا کرد که از سوی گروه ستمی شورای نظار، هنگام ائتلاف شان با حزب وحدت به او گفته شده بود.

عبدالعلی مزاری طی مصاحبه یی با «پیام آزادی»، رادیوی «حزب اسلامی» پس از نبردهای خونین و فاجعه بار ۱۳۷۲ چنین گفت: «مسعود چند باری به من هیأت فرستاد و میگفت که ما و شما همه ملیتهای محروم هستیم، ما همه باید یکجا و متحد باشیم و به استعمار دوصدساله پشتونها دیگر باید اجازه ندهیم. اکنون که حاکمیت به ملیتهای محروم انتقال کرده باید از آن پشتیبانی و حمایت کنیم.»

وقتی که میان دوستم و مسعود اختلاف پدید آمد، آنها نیز در مورد چهره های ضد ملی مسعود و ربانی یکسلسله رازهایی را افشاء کردند.

همینگونه شورای نظار و جمعیت از راه رادیو تلویزیون کابل و دیگر وسایل ارتباط همه گانی، از روی وحشت و جنایت عبدالعلی مزاری، هزاره ها



وملیشای از یک پرده برگرفت، آنها حتی تماسهای مخابروی یکدیگر را ثبت و ظلمها و ناروایی های گوناگون همدیگر را بیان و آشکار کردند. منابع «حزب وحدت» هزاره ها فیلمی از جنایات مسعود در «افشار» تهیه کرده بودند. پنجشیری ها و دیگران هم صحنه هایی از آن فیلم مستند هزاره ها را به دست آوردند که «رقص مرده» را در آن ثبت کرده اند، وقتیکه مسعود چندگاهی اختیار دار شهرکابل بود، یکی از نشریه های حزب وحدت هزاره ها به مسعود فاشیست خطاب کرده و درین باره نوشته است:

«فرای [برای] فاشیستان، صلح نیز جنگ است، فردی که جنایت کرده است، قتل عام کرده است، چگونه میتواند به صلح تن در دهد که اولین پیمانش انحصار طلبی سیاسی و فارغ شدن پایتخت ملت و حضور نظامی سکتاریسم فاشیستی است، کابل برای مسعود حیثیت همان «تخت» را دارد که در پایش «قبر» تخت نشین تعبیه شده است.

موجودیت غیر قانونی و انحصار بیشرمانه و برهنه، فاشیزم کابل بر هیچکس کمان نیست [شاید کتمان، پنهان نیست]. هیچکس نمیتواند انکار کند، فاشیستان حاکم بر کابل نه تنها دشمنی خاینانه با اقشار ملت محروم نموده بلکه بزرگترین جفا و خیانت سیاسی واجتماعی را در برابر سرنوشت جامعه، خویش نیز مرتکب شده اند. ماهیت تبلیغات جنگی فاشیزم کابل را در برابر احزاب مخالف، صرف تبلیغ در برابر ملیت ها تشکیل میدهد. اگر جنگ با جنبش ملی و اسلامی است، جنگ با ازبکها تبلیغ میشود و اگر حملات تبلیغاتی از طریق افواه سازی ها بر علیه کرامت و حیثیت انسانی یک ملیت سازماندهی میشود، اگر جنگ با «حزب وحدت اسلامی» است، با صراحت «جنگ با هزاره و از هزاره ها انتقام بگیرید» تبلیغ میکنند که حتی خود احمدشاه مسعود در فیلمی که از حمله سه روزه ماه حوت خویش بر غرب کابل تهیه کرده است، لفظ «هزاره و هزاره» را صریحاً به جای «وحدت» میگذارد و در مخابراتش صدا میزند که «خط هزاره ها...»، «سنگر هزاره ها...» و وقتی جنگ در برابر «طالبان» است، جنگ در برابر «پشتونها» و «پشتونیزم» و حاکمیت دوباره، پشتونها تبلیغ میگردد.» (۲)



يك سخنگوی «حزب وحدت» طی مصاحبه بی با رادیوی بی. بی. سی، در مورد ائتلاف شان با حکمتیار گفت: «ما تا حال دوازده بار عهده نامه ها یا پروتوکولهایی با مسعود بسته ایم و دوازده بار شکستانده است. از همین خاطر ما با حکمتیار ائتلاف کردیم.»

مدعیان حقوق اقلیتها در جریان چهارنیم سال حکومت ناقص و نیمه و بی اختیار ربانی در شهر کابل، چندین بار پیمان بستند و چندین بار شکستند و به جنگ پرداختند. آنها در سیاست پابند هیچ اصول اخلاقی و معیار علمی نبودند تا بدانها شخصیت سیاسی و پرستیژ و وقار اخلاقی میداد. بر هرگروهی که اندکی فشار میآمد، دوباره با دشمن و گروهها و دسته های دشمن گذشته اش ائتلاف و سازش میکرد.

به مانند کودکان، هر روز چند باری به جنگ میپرداختند و باز با هم آشتی میکردند. در هر دوستی و دشمنی تازه، شان رازی و رازهایی از منافقت وجود میداشت. در هر ائتلاف تازه و باز از هم پاشیدن آن به کشور شکسته و دردمند ما زبانهای دیگری افزوده میگشت و بشمار هموطنان بی همه چیز از داشتن حیات و زیستن بی بهره میشدند.

پس از تجربه های «بچه سقاو» و «کارمل» از سال ۱۳۷۱ خورشیدی به اینسو، این دسته ها و افراد، هويت، ظرفیت سیاسی و کفایت خود را باز هم بیشتر معلوم کردند. شعاردادن به نام «اقلیت» و باز آرزوی اداره تمام کشور، لیدن بر امور سیاسی، خود فکتورهای متضاد نیستند. وقتی که کسی در کشوری مسأله «اقلیت» و حقوق آنها را پیش میکشد، در همین چارچوب هم اختیار و صلاحیت او بحث برانگیز است و باز همین طرح خود نفی حاکمیت براهکثرت به شمار میرود. آنها یکسو صدای حقوق اقلیتها را برمی آوردند و سوی دیگر ریاست جمهوری، وزارت دفاع و بیشتر چوکیهای حکومت و دولت را میخواستند، وقتی ریاست جمهوری، وزارت دفاع و دیگر پستهای مهم، حقوق اقلیت پنداشته شود، پس به اکثریت چی باقی میماند؟

همانگونه که قبلاً متذکر شدیم، اقلیتها همیشه حالت نوسانی یا بی

ثباتی دارند. و گاه گاهی به خاطر کسب منافع شان خود را به يك نیروی سوم و قوت خارجی پیوند میدهند و به اینگونه به حقیقت و واقعیت رخدادها گردن نمی دهند. در افغانستان آن‌عه از اقلیتها که با کدام کشور دیگر پیوند های قومی، زبانی و مذهبی دارند، مدعیان شان بیشتر از دیگران، های و هو و فریاد برمی آورند.

«حزب وحدت» و «حرکت اسلامی» که خود را محافظین و مدعیان حقوق هزاره ها میخوانند، بسیار نمونه ها و سندهایی به دست داده اند که آنها اصلاً موجودیت افغانستان را نمیخواسته اند. آنها در ایران گرایشی خوش آنقدر غرق شده بودند که اصلاً واقعیتهای جامعه افغانی را نمیشناختند. به آنها چنان کمکهای بی دریغ نظامی رسیده است که میتواند خطری را متوجه تمامیت ارضی واحد افغانستان بسازد.

به اساس گفته، یکی از مامورین بلند پایه، طالبان، وقتیکه ما عبدالعلی مزاری را گرفتیم، از دفتر «حزب وحدت» برخی اسناد و مدارکی به دست آمد که در آن کمکهای ایران را به طور واضح به این گروه، نشان میدهد. آنگاه که مزاری و ربانی باهم مخالف بودند، ایران در هر ماه مبلغ «ده میلیون» دالر با مزاری کمک میکرد و آنگاه که «حزب وحدت» به دو گروه (مزاری و اکبری) منقسم گردید، پنج میلیون دالر يك شاخه را میداد و پنج میلیون دالر به دیگری! ایرانیها همینگونه به «حزب وحدت» دستور تجزیه و انقسام افغانستان را نیز داده بودند. به اساس گزارش «ایف پی»: «در کابل در جریان جنگهای خونین میان شورای نظار و حزب وحدت، حزب وحدت در پایتخت افغانستان، شهر کابل، نقشه یی را با نام «جمهوری اسلامی هزارستان» پخش و نشر کرده و درین نقشه، افغانستان به چند منطقه یی با نامهای تاجیکستان، بلوچستان و «هزارستان» تقسیم شده و در آن شعاری هم دیده میشود:

به پیش به طرف ایجاد سرزمین بزرگ و مستقل هزاره!

نقشه همانقسمتهای هزاره جات را که با ایران همسرحد است و «هزارستان» خوانده شده، نشان میدهد. از همه جالب این است که به غیر از



مناطق زیر تسلط بلوچها، تاجیکها و هزاره ها، مناطق باقیمانده، دیگر، بخش  
افغانستان خوانده شده است. »

نقشه، هزارستان

بعد ها روابط ایران و مدعیان حقوق هزاره ها تا آنحدی از دوستی رسیده  
و محکم پیوند یافته بود که از سلاح و مهمات گرفته تا پول، همه را مستقیماً  
از آنها به دست می آوردند و آنها (ایران) نیز بدون کدام تعلل و پرسش به  
افغانستان می آمدند و به آنها کمک می رساندند. ببینید اسناد زیر را که پیوند  
های فیما بین آنها را، آشکار میسازد:

براساس همین مناسبات بسیار نزدیک و صمیمی، باری مدعیان حقوق  
هزاره ها تا بدانحد به ایران نزدیک شدند و یا آنها خود را نزدیک ساختند که  
ایران، ولایت بامیان افغانستان را یکی از ولایات خود میشمرد و به همین  
خاطر درچند منطقه بامیان اینگونه لوحه هایی نوشته شده بود:

جمهوری اسلامی ایران

استان بامیان

جمهوری اسلامی ایران

ولایت بامیان



تجربه ها و رخدادهای اخیر برای بار سوم نشان داد و ثابت کرد، هرکسبکه با استفاده از چتر حقوق اقلیتها میخواید در افغانستان حکومت کند، او نه تنها ناکام است و ناکام میشود، بلکه مانند بچه، سقاو، کارمل، ربانی، مسعود، خلیلی و مزاری با نتیجه، شرم آور و مسخره آمیز رو به رو میگردد. حاکمیت ناقص و نیمبند ربانی و مسعود، برای مدعیان حقوق «اقلیتها» خویترین نمونه بی از شخصیت سیاسی، کفایت و ظرفیت آنها خواهد بود.

در مجموع میتوان گفت که در هر جامعه بی و از جمله در جامعه ما، اقلیتها نمیتوانند بدون کمکهای مشخص، آشکار و غیر آشکار خارجی به توازن سیاسی جامعه و ثبات اجتماعی، موانع بزرگی را متوجه کنند و یا به آنگونه از کارهایی دست ببرند که در سطح ملی، از ظرفیت و کیفیت آنها بالا باشد. مدعیان حقوق اقلیتها، میکوشند که ناتوانی طبیعی و بی کفایتی سیاسی خود را، از راه سازشهای منفی، ائتلافهای نامقدس و بر مینا و تکیه بر کمکها و منابع خارجی ایجاد کنند، اما تجربه های عملی نشان داده که اینگونه افراد و اشخاص و گروهها و دسته ها، برای اداره و حکومت و حاکمیت، نه کدام ظرفیتی دارند و نه کدام کفایتی.

## مآخذ

- ۱- جریده، وفا، پشاور، ۱۳۷۵ خورشیدی، شماره های ۱۳-۱۴، ص ۵.
- ۲- صفحه، نو، نشریه، «حزب وحدت» پشاور، ۱۳۷۴ خورشیدی، جدی، شماره، ۲۱، ص ۲.
- ۳- جریده، شریعت، ارگان نشراتی امارت اسلامی افغانستان، ۱۳۷۷ خورشیدی، شماره، ۶۲، ص ۱.
- ۴- همانجا.
- ۵- همانجا، شماره، ۶۵، ص ۴.

## چند پیشنهاد در مورد جلوگیری از سقاوی سوم و حفظ وحدت ملی و تمامیت ارضی افغانستان

دانش جامعه شناسی، زنده گی عملی روزمره، حالات ناگوار و پیچیده سیاسی، نظامی و اقتصادی و همراه با اینها مداخلات خارجی، این مسأله را روشن ساخته که اقلیتها و مدعیان حقوق شان تاب و مقاومت در برابر شرایط دشوار و ناگوار و مبارزه با آنها نداشته و همیشه پله، ترازو را مینگرند. و هرسوی و هر پله بی که سنگین بود، به همان سوی خود را می اندازند و هرگاهیکه بالای يك جامعه تجاوز بیگانه و بدبختی ناشی از آن می آغازد، بیشترین خطر و زیان آن متوجه اقوام اصلی و اساسی آن جامعه میباشد، اکثریت در هر جامعه و کشوری حیثیت مرکز ثقل آن کشور را دارد و هرگاهیکه در جامعه و یا هر چیز دیگر مرکز ثقل آن از بین میرود و یا برود، آن جامعه توازن خود را از دست میدهد.

یکی از اهداف بزرگ قدرتهای خارجی این است که جامعه، مورد نظر شانرا بی ثبات و ناتوان، و در برابر ازهم پاشیده گی و بی اداره گی قرار بدهند و از آن پس گلیم استعماری و استثماراری شانرا در آن جامعه و کشور، هموار کنند. هرگاهیکه به جای يك عنصر حاکمیت طبیعی، حقوقی و قانونی، قدرت ساخته شده مصنوعی به میان آید، توازن قدرت به طور طبیعی در آن جامعه از هم میپاشد.

در تاریخ معاصر کشورما سه بار به گونه غیر طبیعی و اما به کمک و همکاری خارجیها به جای منابع و سرچشمه های اصلی و حقیقی قدرت سیاسی، برای ایجاد زمینه ها و سرچشمه های مصنوعی و ساخته شده، کوششهایی صورت گرفت و این کوششها، هر سه بار به ناکامی انجامید، اما هر بار چنان زیانهایی بر کشورما وارد کرد که جبران و دوباره سازی آن بسیار زهره و توان قومی میخواهد. هر يك از این سه حادثه، نامیمون، جامعه و



کشور ما را از سفر و حرکت با کاروان تمدن جهانی ده ها و صدها سال به عقب انداخت و به حیثیت و شخصیت حقوقی افغانستان عزیز، در سطح جهانی زیانهای سنگینی وارد آورد.

در تاریخ معاصر کشور محبوب ما، تغییر کینه جویانه و مصنوعی قدرت، بارنخست در سال ۱۳۰۷ خورشیدی در دوره سقاوی اول به کمک مستقیم انگلیسها و همراهی ارتجاع داخلی به وسیله يك دزد و فریبکار حبیب الله کلکانی (بچه سقاو) عملی گردید که به این وسیله در افغانستان، امید های يك تمدن تازه نضج یافته را به یأس مبدل کردند و انگلیسها با يك گونه و زمینه دیگر انتقام شکست های بزرگ و تاریخی شانرا از افغانها گرفتند و افغانستان را از ثمره های تمدن و فرهنگ جهانی بی بهره ساخت. این حادثه منحوس، ۹ ماه دوام یافت و در این نه ماه تمام کشور به درد و رنج نا امنی، تباهی، بدبختی، مشقت و بی فرهنگی درگیر و نزدیک بود که ساختار و یگانگی و وحدت افغانستان هم با خطرهایی بزرگ روبه رو گردد. این رخداد غمین به وسیله غازیان افغانی و نیروهای نجات دهنده کشور و به همت مدعیان اصلی زمینه های قدرت و حاکمیت، پایان یافت و با آن، کشور راه ترقی و همسفری با تمدن جهانی و نیز مسیر قانونی زنده گی را، بازیافت.

باردوم در ششم جدی ۱۳۵۸ خورشیدی بود که روسها با استفاده از تجربه، انگلیسها، مستقیماً به زور نظامی و فرستادن عساکر خود، يك شخص مجهول الهویه بی را بنام «ببرک کارمل» بر تخت کابل نشانند و یکبار دیگر در تمام کشور بی ثباتی رونما گردید و نسبت به سقاوی اول زیانهای این حادثه منحوس به مراتب زیاد است.

«در تاریخ افغانستان این حادثه از همه دردناک و اسف انگیز است، اگر از يك زاویه به آن ببینیم، در موجودیت ده ساله نظامی شوروی (۱۹۷۹-۱۹۸۹) هر روز کم از کم ۴۱۸ تن از افغانها کشته میشدند. (سی نفر نگهبانان و مدافعان رژیم، صدتن از مجاهدین به شمول زنان، پیرمردان و کودکان و ۲۸۸ نفر غیر نظامیان).

اگر خون بدن هر يك از كشته شده گان را (۷، ۲) لیتر فرض کنیم، پس در هر روز بیشتر از یک هزار لیتر خون بر زمین جاری گشته و (۱۶۸۰) تن به غم نو گرفتار و سردچار میشدند که بدینگونه کم از کم ده لیتر از اشکهای گرم، به گریبانها و رخساره ها راه پیدا میکردند. (مارآستین، پاورقیها، نثاراحمد نثار، صفحه ۵۵).

افغانها با دادن بسیار قربانیهای بزرگ، این برنامه نامبارك دشمنان داخلی و خارجی را عقب زده و ناکام ساختند و به روی استعمار روسی چنان سلی محکمی زدند که در درازای تاریخ، نه خورده بودند. اما در پایان بازی، یکبار دیگر توسط روسها، از پشت خنجرى برافغانها حواله گردید و در وجود ربانی - مسعود دوره، غم انگیز دیگری از سقاوی را بر افغانها تحمیل کردند.

این دوره، سقاوی از سقاوی اول در محتوا و معنی چندان فرقی نداشت، چرا که هر دو به تحريك، كمك و مداخله، خارجيها ایجاد و در راه پایین آوردن كم جلوه دادن حیثیت و غرور ملت افغان و افغانستان و بی ثباتی اجتماعی و سیاسی، گامهای سریع و حساب شده یی را گذاشتند که در برخی موارد حتی از دوره نخست سقاوی هم بیشتر رفتند. ابراز دشمنی و تحريك در برابر اکثریت، دزدی و غارت شهرها و داراییهای عامه، زمینه ساختن برای تجاوز و مداخله بیگانه ها و خود به عنوان و مزدور و آله دست قرار گرفتن، بی ناموسی، چور و چپاول و چیزهایی از همینگونه، آن مسایلی بودند که میزان آن نه تنها با سقاوی اول برابر نه، بلکه از آن هم سنگینتر بود. و حرف بدتر از همه اینکه مسؤولین و عاملین دور دوم آگاهانه و شعوری برای ویرانی، خرابی، بریادی و تجزیه افغانستان کمر بسته بودند.

مسعود و ربانی خود را سردسته و پیشقراول و پیشگام آنعده از دسته ها و گروپهای ضد ملی میدانستند که آرمان شان را تجزیه و تقسیم افغانستان، آنهم به دستور و همکاری مشترک بیگانه ها، تشکیل داده بود، آنها به همکاری بیگانه ها تا اندازه یی زمینه های آنرا نیز آماده کرده و خطرهایی را متوجه یکپارچگی و وحدت ملی افغانستان ساختند، اماملت افغان با قربانیهای بی مانند، یکبار دیگر امیدها و نیتهای شانرا خنثی و به شکست کامل مواجه ساخت.



باز هم با وجود این همه قهرمانیها، موجودیت فزیکتی و فکری اقلیتها، همیشه خطری خواهد بود برای اتحاد و یکپارچگی و تمامیت ارضی کشور، از یکسو و شیرازه، رشد اقتصادی کشور، از سوی دیگر و برای جلوگیری از تمام حالات، خطرها و پیش آمدهای احتمالی و بالفعل و بالقوه و از میان برداشتن کلی و دایمی خطرها، این چند پیشنهاد تقدیم میگردد:

۱- دین مقدس اسلام برای تمام اقوام افغانستان حیثیت حلقهء وصل را دارد. تمام مردم و اقوام بر عقیدهء اسلامی جمع میشوند، پس استحکام عقیدهء اسلامی در افغانستان باعث استحکام و انسجام وحدت ملی افغانستان میگردد. برای استحکام وحدت ملی افغانستان، تبلیغ و ترویج و استحکام دین مبین اسلام ضرورت اساسی به شمار میرود. به این اصل نه تنها باید به مشابه، فریضهء دینی مردم ما نگرسته شود، بلکه به عنوان عامل اساسی وحدت ملی کشور نیز به شمار رود.

۲- از آنجا که اکثریت قاطع نفوس مردم افغانستان مسلمان و باز اکثریت شان پیروان مذهب حنفی هستند، لذا با در نظر داشت حقوق اکثریت پذیرفتن مذهب حنفی به عنوان مذهب رسمی مردم افغانستان حتمی به شمار آید و سود آن این است که میان تعداد زیادی از نفوس افغانستان یعنی پشتونها و اقلیتها (تاجیکها، ازبکها، ترکمنها، بلوچها، یکعده هزارها و دیگر اقلیتها)، حیثیت حلقهء وصل را دارد. رسمی کردن مذهب دیگر در پهلوی مذهب حنفی، اختلافات مذهبی و قومی را در کشور ازدیاد بخشیده و به وحدت ملی کشور زیان میرساند. البته اقلیتهای دیگر میتوانند در چارچوب مذهب خود، از مراسم مذهبی شان بهره مند باشند.

۳- در پهلوی وحدت دینی و مذهبی، «افغان» و «افغانیت» برای کشور و مردم کشور، چنان الفاظ و ظروف مناسب هستند که هم زمینهء تاریخی داشته و هم دارای پس منظر قوی میباشند و نیز نام کشور با همین ترکیب، معمول گردیده آن عده از کشورهاییکه به نام قوم نامگذاری شده اند، همبستگی روحی مردم را با کشورشان از نگاه روانی و سیاسی با محبتی تمام

جلوه داده و برای وحدت ملی کشور مفید تمام میشوند. پس آوردن تمام اقوام افغانستان را در چارچوب ملت «افغان» و تبلیغ و ترویج روحیه و اندیشه، افغانیت، هم برای کشور و هم برای تمام اقوام کشور سودمند واقع خواهد شد. یعنی اندیشه، افغانیت باید در روح و روان و ذهن و فکر هر انسان تزریق، تبلیغ و ترویج شود. در بی ثباتی‌هایی که قبلاً برشمردیم، علیه، اندیشه، ملی «افغانیت» آگاهانه و ناآگاهانه کوششهایی صورت گرفته و این روند تا همیندم جریان دارد. لذا به خاطر اتحاد و همبستگی تمام اقوام افغانستان تبلیغ و ترویج اندیشه‌های اسلامیت و افغانیت بسیار ضروری و اهم به شمار میروند.

در بخش عقاید و مذاهب، همانگونه که معمول است، رأی اکثریت مدنظر میباشد، در مورد بخش زبانی هم، همین روش در تمام جهان معمول و مروج است. نمونه، خوب آن کشور ایران میباشد که خود از مدعیان به اصطلاح حقوق اقلیتها در افغانستان به شمار میرود. در ایران شمار زیادی از اقوام و مذاهب وجود دارند و حتی تناسب قومی و مذهبی در سطحیست که شماری از آنها یکی به دیگر نزدیکی و برابری دارند، و دیگر قومی هم آنجا موجود نیست، آنگونه که پشتونها در افغانستان، زیرا پشتونها در افغانستان بیشتر از دو برابر مجموع نفوس تمام اقلیتهای دیگر هستند، آنها یک مدعیان وجود اکثریت در ایران میباشند، قوم آنها با اندک تفاوت از اقوام دیگر بیشتر بوده و مجموعه، تمام اقوام دیگر، به مراتب از رقم قوم اکثریت در ایران فزونی میگیرد و همین اکثریت ناچیز بر کرسی حاکمیت تکیه زده و داد از اکثریت میزند و باز این اکثریت ناچیز در تمام ایران مذهب شیعه و زبان فارسی را رسمیت داده و همه اختیار ساخته است.

طرفداران ایران بدین باور اند که رسمیت دادن و معمول ساختن و به عنعنه درآوردن مذهب شیعه و زبان فارسی است که زنده گی و بقای ایران را تضمین کرده، آنها میگویند، هرگاهیکه حاکمان ایران مسأله، مذهب و زبان را از نظر بیندازند، آنجاست که موج اقلیتها و امواج اقلیتها در جریان میافتند و ایران از نگاه زبانی و قومی تجزیه خواهد شد.



اما در افغانستان که تا هنوز ملتخواهی برنیاد و مبنای افراطی آن استوار نیست که در ایران. اینجا پشتونها از دو چند مجموع تمام اقلیتهای دیگر بیشتر هستند، لذا رسمیت بخشیدن به این زبان يك ضرورت و حق قانونی ملت افغان به شمار میرود و به سود اقوام دیگر خواهد بود که در تفاهم با اکثریت به خاطر ایجاد يك زنده گی سالم، زبان ملی کشور خود را بیاموزند و در رشد آن بکوشند.

کار بردن، معمول ساختن، به عنعنہ در آوردن و رسمیت بخشیدن يك زبان، یعنی پشتو، در حفظ وحدت ملی و تمامیت ارضی افغانستان کمک شایانی کرده و در پهلوی مذهب، عنصر اساسی ایجاد و یگانگی ملت به شمار میرود، تجربه ها نشان داده و نشان میدهند، آنعه اقلیتهاییکه در حوزه فرهنگ پشتونها، در پهلوی زبان خود پشتو را هم فرا گرفته اند، نه با پشتونها کینه میورزند، نه از تجزیه کشور سخن میزنند و نه از فدرالیزم و نه از جدایی. برعکس آنعه از اقلیتهای که برنیاد برخی شرایط و به طور خاص در زیر نفوذ زبانی، فرهنگی و سیاسی بیگانه و نیز با تأثیر و مداخله آنها از زبان پشتو دور نگهداشته شده اند، در میان آنها آنچنان اشخاص و افراد و دسته ها و گروپها رشد کرده اند که نه تنها کینه شانرا با پشتو ابراز میدارند، بلکه افغان، افغانیت و افغانستان را هم نمیخواهند و در جست و جوی راه تجزیه و از هم پاشیده گی و جدایی هستند.

عام شدن پشتو و دفتری ساختن آن معنای محو زبان اقلیتهای را ندارد، و اقلیتهای حق دارند زبان شانرا به عنوان وسیله افهام و تفهیم، در میان خود شان به کار ببرند و به وسیله آن آموزش بیابند و اما آنگاه که موضوع در سطح کشور باشد، آنها مجبور هستند به حیثیت حقوقی اکثریت گردن بنهند و آن قانونی را بپذیرند که در سطح جهانی برای حل دشواریهای زبانی پذیرفته شده است.

۴- دفتری ساختن و دولتی کردن زبان پشتو، از آن بیروکراسی جلوگیری میکند که با گذشت ایام، یکعهده زیاد اکثریت کشور که در اثر ستم

زبانی اقلیت، شامل این جریان گردیده و باز چنان افرادی از آنها ساخته میشد که اندیشه و زبان شان بیگانه شده و به مثابه آله، دستی در دست بیگانه ها در ضدیت و خلاق کشور شان، قرار میگرفتند.

عام شدن و دفتری کردن زبان پشتو عامل بزرگ و اساسی در ساختن ملت افغان، به شمار میرود و اگر عملی شود، پس از چند ایامی ملت واحدی از آن تشکیل و جلو دشواریهای زبانی و دیگر پرابلمهای قومی را خواهد گرفت.

۵- برای آنکه در شمال افغانستان، امیدها از ستراتیژی درازمدت روسها و کشورهای تازه ایجاد شده آله دست آن در آسیای میانه، برای ابد به ناکامی رو به رو شود، شمار زیادی از مردم شرق، جنوب شرق و جنوب کشور به طور جمعی یا به طور انفرادی، به شمال افغانستان، انتقال و مسکن گزین شده و برایشان در آن مناطق زمینهای لامزروع داده شود و از همان مناطق یاد شده مردمان بی زمین و کم زمین که هم اکنون به خاطر نداشتن زمین و سرپناه کوچیده و در پاکستان و ایران به خاطر زنده ماندن خانواده، پشت کار، سرگردان میگرددند، تشخیص گردد. نفع این کار در آن نهفته است که نخست يك باور و اندیشه، اسلامی و ملی و زبانی، چون کمربندی به دور کشور گسترده شده و از حمله، احتمالی فکری و نظامی روسها و کشورهای دست نشانده، شان در آسیای میانه، به کشورها، جلوگیری میشود. دوم اینکه، این مردم از فقر و غربت و بیچاره گی رهایی یافته و در کشورهای بیگانه، برای یافتن کاری سرگردان نشده و مراجعه نمیکنند و در شمال کشور، مالک و صاحب يك قطعه زمین گردیده، زنده گی شان آرام و با آبادی زمینهای غیر قابل استفاده، سهم بزرگی در رشد اقتصاد ملی کشور میگیرند و نفع دیگر آن در اینست که این کار کمکی خواهد بود در جلوگیری از خطر احتمالی تجزیه کشور درآیسه.

با این کار، تناسب و توازن قومی در شمال کشور استحکام گرفته و پشتونها چون دیواری در برابر روسها، قرار میگیرند.

حاکمان گذشته، کشور که هفتاد، هشتاد و یا هم صدسال پیش از امروز



مردمانی را از شرق، جنوب و غرب کشور به شمال مناطق کندوز، بغلان، جوزجان، بلخ و جاهای دیگری انتقال داده اند، نه تنها که در آن مناطق ساحات بزرگی از زمینهای خشک و لامزروع را آبادان کرده و اقتصاد کشور را تقویت بخشیدند، بلکه در عقب زدن حمله روسها نیز سهم ارزنده ای گرفتند و نیز در جلوگیری از تجزیه کشور نقش اساسی و عمده را بازی کردند. اگر موجودیت پشتونها در کندز، بغلان، بلخ و دیگر مناطق شمال کشور نمیبود، امکان آن میرفت که آرزوی دیرین دشمنان داخلی و خارجی در تجزیه کشور ما، تا حدی به پیروزیهای میرسید.

۶- در شمال شهر کابل دشتی افتاده با نام «دشت چمتله» به خاطر امنیت دائمی شهر کابل، این منطقه باید برای مردمان بی سرپناه جنوب، غرب و شرق کشور و یا خانواده های آنعه مردمان مناطق یاد شده که در جریان مبارزه و نبرد علیه روسها یکتن از اعضای خانوادهء شان به مقام شهادت رسیده، توزیع گردد. سود آن در این است که نخست خانواده های بی سرپناه و وارثین شهیدان، صاحب پناهگاهی میشوند و دیگر اینکه به اطراف کابل کمر بندی از عقیدهء ملی، گسترده میگردد.

۷- از دامنه ها و اطراف میدان هوایی «بگرام» تا میدان هوایی «خواجه رواش» زمینها و دشتهای بزرگ و دامنه داری افتاده است، این دشتهای باید به مردمان مناطق شرق، جنوب و غرب که بی زمین و یا کم زمین اند، به گونهء دسته جمعی و یا هم انفرادی، توزیع گردد. نفع آن اینست که هم این مناطق آباد میشوند و هم امنیت دائمی به کابل بازگردانده میشود و از تکرار آن عملی جلوگیری میگردد که در جریان صدسال، دویار تمدن ساخته شده در کابل، به وسیلهء یاغیان شمال و شمالی و در نتیجهء حمله آنها به غارت رفت و تباه گردید.

۸- تمام زمینهای لامزروع دولتی از شمال کابل تا سالنگ، به طور جمعی به خیل هایی از شرق، جنوب و جنوب غرب توزیع گردد، فایدهء آن اینست که درین مناطق تناسب و توازن قومی مراعات و امکان بغاوت در برابر دولت مرکزی از میان برداشته میشود. [نویسنده خود کلمهء خیل را کار برده].

۹- از آنجاییکه بیگانه ها و مزدوران شان در افغانستان، برای باشندگان مردم پنجشیر، اندیشه و کینه بی در برابر مردمان دیگر ساکن کشور داده اند و نیز برای آنکه دیگر این مردم وسیله دست توطئه های بیگانه و خارجی نشده و از موقعیت جغرافیایی و نظامی این منطقه علیه تمام کشور بهره برداری نگرند، پس باید این منطقه از مردمان ساکن فعلی آن تصفیه گردیده و برای باشندگان آن در مناطق شرق و جنوب غرب کشور به اندازه زمین شان و یا از آن زیادتر، زمین داده شود.

حکومت های ملی حق دارند که به خاطر تأمین وحدت ملی و تضمین منافع ملی کشور، مردمانی را از یک جای به جای دیگر، به طور دائمی و یا هم مؤقتی، انتقال بدهند، وقتیکه از سوی یک عده کمی از مردم یک منطقه خطری متوجه ساختار تمام کشور باشد، پس دولت ملی مجبور است که آن منطقه را به طور مؤقتی یا دائمی از مردمان ساکن (و بومی) آن تصفیه و پاکسازی کند.

اگر کدام منطقه بی، ولسوالی و یا جای دیگری که آنجا پشتونها به سر برده و موجودیت شان درین مناطق خطری را متوجه وحدت ملی و تمامیت ارضی افغانستان سازد، دولت ملی حق دارد که آنها را نیز از یک منطقه به منطقه دیگر انتقال بدهد.

۱۰- به خاطر آنکه دست ایران به کلی از افغانستان کوتاه شود، باید در آن ساحه هایی از بامیان که ملکیت دولت محسوب میگردد، اقوامی را از شرق، جنوب و جنوب غرب جابه جا و مسکن گزین ساخت و آن مناطق علفچر که قبلاً در اختیار کوچیها بود، باید دوباره به آنها سپرده شود و هم برای ساختن علفچرها و مراتع دیگر همراه شان کمک صورت بگیرد، این کار برای امور مالداري در افغانستان بسیار سودمند و مفید ثابت خواهد شد.

۱۱- در سرحدات مشترك با ایران، باید خیلهایی از جنوب و جنوب غرب جا به جا شوند و مفیدیت آن در این است که مردم این مناطق با ایران پیوندهای مذهبی و زبانی جداگانه دارند و به این گونه هر نوع زمینه و امکان



دست درازی و مداخلهء ایران در کشورما، از بین میرود.

۱۲- تمام آن آثار فرهنگی، علمی، تاریخی، مذهبی و غیره که از ایران به افغانستان می آید، باید از سوی کمیسیونی به دقت دیده شود و آن کتابها و نشرات که مسایل و مواد و موضوعهای ضد مذهب حنفی را داشته باشند، گذاشته نشوند، که به داخل کشور، آورده شوند.

۱۳- به شمال کشور به خصوص به مناطق کندز و بغلان، راه دیگری غیر از شاهراه سالنگ، تدارک و آماده گردد یعنی راهیکه از مسیر شرق به آنجا ها برسد و آنگاه که شاهراه سالنگ از اثر عوامل گوناگون، از استفاده بازماند، باید از این راه بهره برداری گردد.



## مآخذ

- ۱- دوكتور خليل الله و داد بارش، امير حبيب الله كلكانى مردى در حريق تاريخ، پشاور، ۱۳۷۷.
- ۲- مولانا محمد صادق حسینی صادق صدیقی، كابلې والا، تبصره پوهندوی عبدالحالق رشید، مجله هیله، سال ۱۳۷۶ خورشیدی، شماره ۶.
- ۳- مولانا آغا رفیق بلند شهری، رویدادهای بغاوت افغانستان، ترجمه، آراکوزیاوال، کراچی، ۱۳۷۴ خورشیدی.
- ۴- تاریخ معاصر افغانستان از استرداد تا انقلاب ثور، کابل.
- ۵- میرغلام محمد غبار، افغانستان در مسیر تاریخ، کابل ۱۳۴۶ خورشیدی.
- ۶- مارشال شاه ولیخان، یادداشت های من، کابل.
- ۷- همان اثر، سردار فیض محمد خان زکریا.
- ۸- همان اثر، سپه سالار محمد نادرخان.
- ۹- همان اثر، حیب الله کلکانی (بچه سقاوی)
- ۱۰- پوهنوال داکتر زیورالدین زیور، ادبیات معاصر پشتو، دانشگاه کابل، دانشکده زبان و ادبیات، دیپارتمنت پشتو.
- ۱۱- محمد اسماعیل یون، دیدی کوتاه بر زنده گی و کوششهای محمد گل خان مومند، پشاور، سال ۱۳۷۵ خورشیدی در یادداشت پروفیسور رشاد.
- ۱۲- عبدالجلیل وجدی، افغانستان ستیژ بازی بزرگ، اتحادیه نویسنده گان افغانستان آزاد، پشاور، ۱۳۷۶ خورشیدی.
- ۱۳- فونديشن واک برای افغانستان، ساختار قومی افغانستان، مرکز پژوهشها و انکشاف پشتو، پشاور، ۱۳۷۷ خورشیدی.
- ۱۴- جریده وفا، اتحادیه نویسنده گان آزاد افغانستان، پشاور، ۱۳۷۲، سالنامه.
- ۱۵- هارون، داوود خان در چنگال کی.جی.بی. پشاور.
- ۱۶- جریده پلوشه ۱۳۷۴، شماره سوم.
- ۱۷- مجله دیوه، لندن، ۱۹۹۵ میلادی، شماره دسمبر.
- ۱۸- جریده وفا، ۱۳۷۴ خورشیدی، شماره های ۴۷-۴۸.
- ۱۹- سالنامه افغانستان، کابل شماره های ۴۵-۴۶. سال ۱۳۵۸-۵۹.
- ۲۰- جریده وفا، ۱۳۷۴ خورشیدی، سالنامه.
- ۲۱- جریده افغان ملت، ۱۳۷۴ خورشیدی، شماره مؤرخ ۲۵ میزان.



- ۲۲- اظهارات يك تن از اعضای کمیته مرکزی «سازمان دیموکراتیک جوانان افغانستان».
- ۲۳- کاندید اکادمیسین محمد صدیق روهی، جریده افغان ملت، شماره یادنامه.
- ۲۴- برید جنرال الکساندر لیاخوفسکی، مجله دیوه، یادنامه.
- ۲۵- جلال الدین صدیقی، افغانستان در قرن جدید، کمیته مرکزی «حزب دیموکرتیک خلق افغانستان» کابل، ۱۳۶۹ خورشیدی.
- ۲۶- مجله غرچستان، نشریه «مرکز انسجام ملیت هزاره» کابل، ۱۳۶۸ خورشیدی، شماره ۹.
- ۲۷- قانون اساسی افغانستان، ۱۳۶۹ خورشیدی، تعدیل و تصویب، فصل یکم، ماده ۸.
- ۲۸- مجله شمشاد، ۱۳۷۲ خورشیدی، شماره دوم.
- ۲۹- یادنامه محمد طاهر بدخشی، نشرات «سازا» کابل، ۱۳۶۹ خورشیدی.
- ۳۰- همان اثر، یادداشت کریم میثاق.
- ۳۱- پوهنوال داکتر م. روستا تره کی، ساختار قدرت در افغانستان از دیدگاه جامعه شناسی، پشاور، ۱۳۷۷ خورشیدی.
- ۳۲- یادنامه محمد طاهر بدخشی، مقاله جهانگل ضمیری.
- ۳۳- همان اثر، مقاله محبوب الله کوشانی.
- ۳۴- همانجا، مقاله سخی غیرت.
- ۳۵- داکتر محمد نادر عمر، جریده دعوت، ناروی، ۱۳۷۶ خورشیدی، شماره مسلسل ۷۹-۸۰.
- ۳۶- مجله ملیتهای برادر، کابل، ۱۳۶۸ خورشیدی، دلو- حوت شماره ۴۰.
- ۳۷- حبیب الله رفیع، مجله خلافت، کندهار، ۱۳۷۷ خورشیدی شماره مسلسل ۵-۶.
- ۳۸- رادیوی کابل، ۱۳۷۵ خورشیدی، حمل، مؤرخ ۱۳/۱۴.
- ۳۹- شهرت ننگیال، وینه په قلم کی (خون در قلم) مرکز پژوهشهای جهادی، پشاور.
- ۴۰- عبدالحمید مبارز، حقایق و تحلیل وقایع سیاسی افغانستان از سقوط سلطنت تا ظهور طالبان، پشاور ۱۳۷۶ خورشیدی.
- ۴۱- جریده امید، نشریه بی از امریکا، شماره ۲۱۳.
- ۴۲- بروس ریچاردسن، مارآستین، ترجمه پشتو، مقدمه و حواشی نثار احمد صمد، تورنتو کانادا، ۱۳۷۷ خورشیدی.
- ۴۳- رادیوی بی. بی سی، اظهارات يك خبرنگار.
- ۴۴- جنرال گروموف، ارتش سرخ در افغانستان، ترجمه پردیس مسافر، پشاور.
- ۴۵- عبدالحفیظ منصور، پنجشیر در دوران جهاد، پشاور.

- ۴۶- داکتر رحمت ربی زیرکیار، جریدهء دعوت، ۱۳۷۶ خورشیدی، شماره ۷۷-۱۸
- ۴۷- پروفیسور انورالحق احدی، مجلهء هیله، ۱۳۷۶ خورشیدی، شماره اول.
- ۴۸- گزارش آماده شده از سوی وزارت امور خارجه.
- ۴۹- داکتر محمد اکبر اکبر، مجلهء هیله، همان شماره.
- ۵۰- جریدهء هنداره، کابل، ۱۳۷۵ خورشیدی، شماره سنبله.
- ۵۱- اظهارات دانشجویان دانشکده های انجیری و حقوق و علوم سیاسی در سمستر یکم سال ۱۳۷۰ خورشیدی دانشگاه کابل.
- ۵۲- محمد نبی فراهی، مجلهء هیله ۱۳۷۶ خورشیدی، شماره دوم.
- ۵۳- محمد آصف محسنی، جریدهء «پیام جهاد» نشریهء «حرکت اسلامی» کابل، شمارهء مسلسل ۱۵۲.
- ۵۴- عبدالرحمن پیمان، جریدهء امید، ایالات متحدهء امریکا، شمارهء ۲۰۹.
- ۵۵- غلام حضرت کوشان، همانجا شماره ۲۱۰.
- ۵۶- عبدالله سمندر غوریانی، همانجا، شماره ۱۹۵.
- ۵۷- دفتر تحریرات دانشگاه کابل.
- ۵۸- روزنامهء وحدت، پشاور، ۱۳ اگست ۱۹۹۶.
- ۵۹- آرشیف رادیو افغانستان.
- ۶۰- بخش نشرات پشتو، رادیوی بی.بی.سی، ۱۳۷۱ خورشیدی، اظهارات یکی از مسؤولان رادیو تلویزیون.
- ۶۱- شمس الحق آریانفر، نقش وسایل و ارتباط جمعی در جامعهء امروز و فردا در افغانستان، کابل ۱۳۷۴ خورشیدی.
- ۶۲- گزارش تهیه شده از سوی مسؤولین رادیو-تلویزیون کابل در سال ۱۳۷۶ خورشیدی.
- ۶۳- بخش پشتوی رادیو بی.بی.سی، ۱۳۷۱ خورشیدی، صحبت از مسؤولین وزارت آموزش و پرورش.
- ۶۴- محمد اسماعیل یون، زبانهای وارده بر فرهنگ افغانستان، اتحادیهء نویسندگان افغانستان آزاد، پشاور ۱۳۷۶ خورشیدی.
- ۶۵- جریدهء وفا، پشاور ۱۳۷۵ خورشیدی، شماره ۱۳-۱۴.
- ۶۶- صفحهء نو، نشریهء «حزب وحدت» پشاور، ۱۳۷۴ خورشیدی، ۲۷ جدی، شماره ۲۱.
- ۶۷- جریدهء شریعت، ارگان نشراتی امارت اسلامی افغانستان، ۱۳۷۷ خورشیدی، شماره ۶۲.
- ۶۸- همانجا، شماره ۶۵.



دوكتور خليل الله و داد بارش فرزند عزيز احمد، در ماه جوزای ۱۳۴۰ خورشیدی مطابق ۱۹۶۱ میلادی، در دره پنجشیر به دنیا آمد. در کودکی راهی کابل شده در مکتب سپین کلی، لیسه امانی و تخنیک اتومیخانیکی آموزش دیده است.



در سال ۱۳۵۵ خورشیدی به عضویت در سازمان دموکراتیک جوانان افغانستان درآمد و مدت طولانی در جمع کادر رهبری سازمان موصوف در پست ها و مسؤولیت های مختلف کار میکرد. در سال ۱۹۸۲ از جانب س.د.ج.ا. وقت، جهت کار و تحصیل به مسکو اعزام گردیده، مدتی در انستیتوت جوانان مسکو مشغول تحصیل در بخش امور اجتماعی بوده بین سالهای ۱۹۸۵-۱۹۸۶ همزمان با کار در جنرال قونسل افغانستان در شهر تاشکند مشغول تحصیل در رشته تاریخ

دانشگاه دولتی تاشکند گردید. از سال ۱۹۸۷-۱۹۸۹ به حیث سکرتر اول سفارت افغانستان در مسکو کار نموده و همزمان در رشته تاریخ انستیتوت پیداگوژی مسکو، تحصیل کرده و در ماه جون ۱۹۸۹ از انستیتوت نامبرده در رشته تاریخ معاصر شرق، سند فراغت گرفته و دوباره به وطن مراجعت نمود.

بین سالهای ۱۹۸۹-۱۹۹۱ در شورای مرکزی اتحادیه جوانان افغانستان، مدتی سرپرستی بخش امور بین المللی و بعداً مسؤولیت امور محصلان و متعلمان را عهده دار بوده است و در اخیر سپتامبر ۱۹۹۶ از تز دوکتورایش با نام «افغانستان در دوره زمامداری حبیب الله کلکانی» مؤفقا نه دفاع کرد، این کتاب سال گذشته به نام «امیر حبیب الله کلکانی، مردی در حریق تاریخ» در شهر پشاور بچاپ رسید.

از این نویسنده بعضی مقالات، ترجمه ها و نوشته ها در موارد گوناگون منجمله تاریخ افغانستان، در وطن و خارج از وطن، به چاپ رسیده که از جمله می توان از اینها نام برد:

- تاریخ جنبش جوانان افغانستان، شامل مجموعه یی به نام افغانستان (سال ۱۹۹۰) در تاشکند به زبان روسی.
- کافرستان (نورستان) در نقشه های اشغالگرانه، انگلیس در اخیر قرن ۱۹ (ترجمه) چاپ شده در کابل، ۱۹۹۰ میلادی.
- قیام و حکمرانی امیر حبیب الله کلکانی، چاپ مسکو ۱۹۹۶ میلادی. او متأهل بوده و اکنون با خانواده اش در هالند زنده گی میکند.